

ШЛЯХОМ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

ОРГАН ГОЛОВНОЇ УПРАВИ
УКРАЇНСЬКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО
КОМІТЕТУ в ПОЛЬЦІ.

Ч. 2.

ВАРШАВА
1930.

З М І С Т.

М. Ковальський. Криза сучасних диктатур	1
Ів. Годорожія. „Хто ми такі?“	20
М. К. До питання про мілітаризацію	28
Валентина Завадська. Як бореться жінка за свою батьківщину	35
В. Куш. Нова ера в житті емігрантів	40
Михайло Садовський. Українські воєнні інваліди на міжнародних з'їздах	48
Осип Безпалко. Окремішність України в старшій німецькій літературі	55
Юрій Липа. Московія (роман)	65
Л. Ч.-о. Справа „Спілки Визволення України“	92
Кде не змерла Україна!	95
І. Л. По той бік Збруча	102
М. Садовський. Хто це робить?	111
Резолюції-протести проти терору на Україні	117
Протести проти релігійних переслідувань на Україні	128
М. Садовський. 2-га сесія Ради Українського Центрального Комітету в Польщі	130
І. Липовецький. На маргінесі річних здобутків	149
В. Красношівський. Памяти великого громадянина	152
М. К. Аполінарій Маршинський	153
М. Ковальський. Памяти доктора-громадянина	155
М. Ковальський. Проф. Петро Холодний	158
М. К. Генштабу генерал-поручник Микола Медзвєцький	161
П. Шандрук і П. Сулятицький. Замість вінка на могилу полковника Михайла Фролєва.	162
В. К. На могилу героя, що поліг за Україну	165
Хроніка. — З осередків української еміграції в Польщі	167
Що читати? (продовження)	187
Справоздання Головної Управи У. Ц. К. за 1929 р.	189

Криза сучасних диктатур.

Світова війна в значній мірі зруйнувала економічне життя та викликала в багатьох європейських державах і розклад життя соціального.

Привела вона до відірвання від продукційної ролі та до значного морального здичавіння широких народніх мас і викликала такі крайні руйнуючі народні рухи, як большевизм.

Ця загальна повоєнна криза не могла не відбитися на політичному, зокрема парламентарному житті європейських держав.

Але, викликавши повоєнну кризу, світова війна, з другого боку, до глибини потрясла життя народів, привівши до більшого політичного освідомлення та активності широких мас. В результаті цього велика війна яскраво виявила тенденцію сучасної історичної доби до розвитку демократії. Справді, в наслідок війни впали монархичні трони в трьох великих європейських державах: Росії, Німеччині та Австро-Угорщині, що були підпорою світової реакції, та в деяких менших державах, як Туреччина та Греція.

Крім того, підсилені світовою війною та викликаними нею революціями визвольні рухи пригнічених народів знайшли свій вияв у створенні ряду національних держав, не в вигляді монархій, а в формі демократичних республік.

Так повстали до життя демократичні республіки: Німецька, Австрійська, Угорська, Чехо-Словацька, Польська, Фінляндська, Естонська, Латвійська, Турецька, Грецька та інші. І наш український нарід після довгої перерви відновив своє незалежне державне існування в формі Української Народньої Республіки.

Але перед обличчям цього загального поступу світової демократії, вище згадана повоєнна криза викликала до життя в небагатьох європейських державах політичний режим диктатури.

Коли не рахувати режиму диктатури російської комуністичної партії, що панує ще в союзі совітських республік, диктатура, як форма правління, повстала після світової війни в Італії, Іспанії, Югославії та на Литві.

З огляду на вище згаданий поступ демократії, почасти ж у відповідь на крайності большевицького режиму та пропаганди комуністичного інтернаціоналу, зміцнилася та піднесла голову реакційна опозиція, особливо в державах недавно завойованих демократією. Під впливом цієї реакційної опозиції повстала досить числена література, що почала доводити банкруцтво демократії та парламентарного ладу, відносячи на кошт демократії та парламентаризму всі, викликані світовою війною, прояви кризи сучасного соціального та політичного життя.

При тому за зразок бажаного політичного ладу в реакційній літературі звичайно висувається диктаторський режим італійського фашизму.

Отже, щоби дати відповідь на питання, оскільки ці модні напади на демократію та парламентаризм і вихвалювання диктаторського режиму мають рацію, найліпше розглянути до якого становища doprowadила диктатура, як форма правління, ті країни, де вона запанувала.

* * *

Звернемось насамперед до Італії.

Фашистська партія на чолі з Мусоліні в момент опанування Італією, біля 7 років тому назад, значно прислужилася батьківщині, звільнивши її від руйнуючих експериментів італійського комунізму.

Але, замість того, щоб зміцнити демократичний режим та піднести авторитет парламенту й уряду, жадоба влади штовхнула Мусоліні на запровадження диктатури фашистської партії, а фактично диктатури самого Мусоліні.

Той факт, що першим завданням фашизму була боротьба з комунізмом в Італії, викликав симпатію до Мусоліні та до фашистів з боку американських та англійських капіталістів, а також з боку консервативного англійського уряду Балдвіна. Тому в свій час Мусоліні одержав від Північно-Американських Штатів найбільше зменшення воєнних боргів та найвигідніші умови їх сплат. Крім того, на

протязі кількох років Америка позичила урядові Мусоліні великі суми.

Але, після того, як фашистська диктатура мала час виявити своє обличчя, відношення до неї змінилося. Коли біля року тому назад Мусоліні звернувся до американського капіталу з проханням про нову позику в сумі 50—100 мільйонів доларів, з ініціативи Моргана було доручено комісії з представників американських банків скласти справоздання про економічне та фінансове становище Італії. Комісія американських банків сконстатувала в своєму справозданні, що фінанси Італійської держави погіршуються з дня на день, а тому Америці нічого не залишалось іншого, як відмовити Мусоліні в новій позиці, що й було зроблено.

Одною з головних причин такого прогресивного погіршення Італійських фінансів комісія вважає надмірні видатки на військо, поліцію та фашистські бойові організації. Справоздання комісії вилічує аж шість типів фашистських організацій, що разом обіймають біля трьохсот тисяч людей.

Видатки на армію, флоту, повітряну флоту та колонії, що в 1924—1925 бюджетовому році, тоб-то на початку існування фашистської диктатури, виносили 3.653 мільйони італійських лір, зросли у 1927—1928-му році аж до суми 5.440 мільйонів лір. До видатків на армію треба додати ще колосальні видатки на фашистські поліційного типу організації. Вищевказані воєнні видатки фашистської Італії не викликані потребою зовнішньої оборони краю, бо Італія зараз не zagrożена ні з якого боку; викликаються вони виключно імперіялістичною політикою Мусоліні: стремлінням до здобуття впливів на Балканах та до поширення Італійських володінь в африканських колоніях.

Як дальшу причину погіршення фінансового становища Італії американські експерти висувають щедрі надання субсидій приватним підприємствам, переважно конкуруючим та спекулюючим. Не задаючися на початку господарчими завданнями, фашистські організації пізніш, зміцнившись політично, починають набувати економічну базу, звичайно шляхом державних субсидій.

З метою вийти зі стану фінансової депресії, італійський фашистський уряд одержував, де тільки міг, закордонні позики. На протязі чотирьох років було позичено ли-

ше в одній Америці 400 мільонів доларів і крім того один мільярд лір для італійського промислу. Сплати боргів та процентів що-далі, то більше обтяжують край, і, щоб ці дуже великі видатки не кидалися у вічі, їх, разом з видатками на доплати до дефіцитних державних підприємств, віднесено в італійському бюджеті до рубрики: „ріжні видатки“. Сума ж цих „ріжних видатків“ досягає аж трьох мільярдів лір.

Далі, справоздання американських експертів стверджує значне погіршення якості продукуваних італійських товарів, внаслідок, на їх погляд, масової еміграції з Італії кваліфікованих робітників. Як видно зі справоздання, загальна кількість тих робітників досягає двохсот тисяч та складається з робітників соціалістів, демократів і навіть католиків (пополярі). Це, на думку експертів, вказує на дуже загострене внутрішнє політичне становище країни.

Значно погіршується також платничий баланс Італії. Американські експерти зазначають, що значно обнизилися всі три головні доходові позиції цього балансу: рух туристів, пересилки емігрантів та пароходні фрахти. З окрема, з 1924-го року рух туристів зменшився на 40%, а пересилки емігрантів знизилися з 3.738 мільонів до 2.909 мільонів лір.

Зростає також пасивний торговельний баланс, який в 1928 році досяг суми 7,5 мільярдів лір, при чому пасивний баланс зростає таким темпом, що цей баланс за 1928-ий рік збільшився проти попереднього року на 2,7 мільярда лір.

При тому, американські експерти сумніваються, чи в таких умовах удасться втримати стабілізовану валюту. Ціле господарче життя Італії знаходиться в стані хроничної кризи; зростає кількість банкрутств: в одному Мілані, що являється великим промисловим центром, банкрутує навіть по 108 фірм на день.

Американські експерти зазначають в своєму справозданні, що головною причиною тяжкого господарчого становища та економічного перелому Італії являються внутрішні політичні відносини, що панують в країні.

Ці ж внутрішні політичні відносини цілковито впливають з диктатури фашистської партії над італійським народом

Вищезгадана диктатура, як форма правління, полягає в насильному, ні перед ким невідповідальному керуванню

державним життям італійського народу порівнюючи невеликою фашистською меншістю, яка знаходиться під рішачим впливом Мусоліні, що вважається фашистами за „вождя народу“.

Велика ж більшість італійського народу, в тому числі всі інші політичні партії, позбавлена права участі в керівництві державою та взагалі насильно викинена з політичного життя. Цього не можна було досягти инакше, як позбавленням величезної більшості народу, що знаходиться під фашистською диктатурою в ролі опозиції, основних політичних прав, а головне виборчого права і свободи преси та союзів.

Як саме існування фашистської диктатури, силою накинutoї італійському народові, так і необхідне при тому позбавлення політичних прав та свобод широких народніх мас, що на протязі десятиліть звикли користатися з тих прав та свобод, стало можливим тільки шляхом ужиття з боку фашистів проти їх противників жорстокого терору.

Терор же фашистів викликав з боку противників фашизму чотири замаху на життя Мусоліні.

У відповідь на це фашисти забили 45 і поранили 148 осіб, а також заарештували 10.250 осіб. Крім того, вони перевели 7.600 трусів, розв'язали 158 робітничих організацій та зачинили 50 органів преси.

Таким чином, основним змістом фашистського режиму являється насильне панування невеликої фашистської меншости над величезною більшістю італійського народу, шляхом позбавлення народніх мас політичних прав та свобод, за допомогою збройної сили та жорстокого терору.

При тому, трудно уявити, щоб італійський нарід, який звик користатися з політичних прав та свобод, спокійно переносив це збройне насильство та терор, не готуючись до повалення диктатури тими ж засобами.

Впливаюча з цього відсутність певности в довготривалості фашистської диктатури не може сприяти кредитовдатності уряду Мусоліні в очах чужоземних капіталістів.

Другою характерною рисою італійської диктатури являється дуже мала база, на яку спирається диктаторська влада. Фашистська партія, що являється базою диктатури, є партією, створеною Мусоліні *ad hoc*, для захоплення влади

в державі. Вона фактично являється конгломератом різно-родних випадкових елементів: різних авантюристичних елементів, вуличного пролетаріату, націоналістичних інтелігентів та різних реакційних елементів.

Тому ця партія не має своєї партійної традиції та усталеної колективної партійної думки, тому-то для неї рішенняю являється опінія Мусоліні. Він є не тільки вождь фашизму, він є його мізок та творча порушаюча вперед сила. Отже, база фашистської диктатури звужується врешті майже до особи одної, хоч і видатної людини.

Ясно, що диктатура, яка має таку вузьку соціально-політичну базу, не може остільки задовольняюче керувати сучасним так складним державним організмом, зокрема державним господарством, як це могли б зробити зусилля всіх творчих сил народу в демократії.

Далі, не менш важливою негативною рисою фашистської диктатури являється відсутність відповідальности диктаторського уряду перед виборним народним представництвом — парламентом та брак з боку останнього контролю діяльности уряду.

Правда, і в сучасній Італії існує парламент, але останній являється лише ширмою, бо він складається з послів, обраних примусово по наперед укладеному фашистським урядом спискові.

Звідти, можливість недоцільних з погляду інтересів держави колосальних витрат фашистського уряду на военні видатки та на фашистські бойові організації, а також взагалі можливість нераціонального та неекономного витрачання державних коштів. А це, як зазначено вище, являється одною з причин фінансової та економічної кризи в Італії, та підриває довіря закордонного капіталу до італійського уряду.

Нарешті, дуже важливою негативною рисою італійського диктаторського режиму, що впливає з двох попередніх його рис: малої соціально-політичної бази диктатури і невідповідальности та безконтрольности фашистського уряду, являється довільність в прийняттю державною владою рішень.

Тоді, як політика демократичних країн піддається обчисленню, політика диктатур являється необчисливою.

І дійсно, Мусоліні й досі вважається за необчислимого. Франція недаремне не має до Мусоліні довіря і біля двох років тому назад впорядила на Італійському кордоні великі військові маневри. І справді, фашистський диктаторський режим в Італії становить реальну небезпеку для загального миру, як це видно з недавно уміщеної в фашистському органі статті під заголовком: „Мусоліні — цезар романських народів“. В тій статті автор розвиває наступний програм на майбутнє.

Війна з Францією, при нейтральності Англії та прихильному відношенні Німеччини та Австрії. В цій війні Італія перемагає при допомозі якогось таємничого винаходу. Після того, поворот монархії у Франції з монархом, одним з Бурбонів. Далі союз з Францією та створення з Італії, Франції та Іспанії „Панроманської ліги“, з столицею в Римі, і абсолютне панування на Середземному морі. Президентом Панроманської ліги мав би бути Мусоліні, в майбутньому — цезар романських народів.

З'явлення таких програмів в фашистських органах, навіть коли б це були тільки фантастичні мрії італійського імперіялізму, являючися відбиттям тих настроїв, що панують в оточенні Мусоліні, не може сприяти ні кредитоздатності, ні зміцненню міжнароднього становища Італії.

Ці всі негативні риси фашистської диктатури не можуть задовольнити італійського народу, особливо, коли ці риси, як видно зі справоздання американської комісії, спричинилися до великих невдач уряду Мусоліні у внутрішньому керівництві державою, зокрема допровадили Італію до тяжкої фінансової та економічної кризи. Не дивно, що в таких умовах зростає незадоволення широких народніх мас та зміцнюється, поки що, підземна акція противників фашизму.

Найкращим доказом непевности сучасного внутрішнього становища Італії служить промова Мусоліні в Римі на святі семиліття існування фашистського режиму. Під час тієї промови Мусоліні не втримався на рівні спокійного, певного себе владаря: згадавши противників фашизму, він вазначив, що вони ще й зараз ведуть свою працю, і висловив жаль, що, після перемоги над ними сім років тому на-

зад, не поставив їх вже тоді під кулі фашистських рушниць.

Дивною видалася загроза терором в назовні спокійній обстановці урочистих святочних настроїв. Але, очевидно, Мусоліні навіть в момент урочистости не знайшов спокійного тону тому, що знав краще за других наміри та акцію своїх противників.

Виявом цих намірів був також замах у Брюселі на життя італійського наслідника престолу принца Умберто з боку молодого італійського студента-емігранта.

І хоч фашистський режим в Італії і тримається, але з усього сказаного ясно, що він має проти себе серйозні ворожі течії, які, в так сприятливих умовах загального незадоволення диктатурою, мають найкращий ґрунт для свого поширення та зміцнення.

Тому й режим фашистської диктатури в Італії чекає доля усіх сучасних диктатур меншости, що тримаються при владі за допомогою насильства та терору.

* * *

Перейдемо тепер до диктатури на Литві другого „вождя народу“ Вальдемараса, який в своїй політиці хтів наподобити Мусоліні.

Захопивши державну владу в грудні 1926 року разом з групою прибічників, при допомозі президента Сметони, він 12 квітня 1927 року розігнав сейм і став керувати державою як необмежений диктатор, прославлений диктаторською групою як „вождь народу“.

Як і в Італії, величезна більшість литовського народу, в тому числі майже всі політичні партії, були зведені невеликою диктаторською групою до ролі опозиції, позбавленої політичних прав та викиненої з політичного життя за допомогою збройної сили та жорстокого терору.

На протязі 2¹/₂ років свого панування, диктаторська група на чолі з Вальдемарасом видала 76 вироків смерти за політичні переступи; тисячі противників диктатури кинуто до в'язниць та концентраційного табору; сотні політичних емігрантів мусіли залишити батьківщину; розгромлено 18 професійних робітничих організацій.

Натурально, що терор литовського уряду викликав контр-терор з боку переслідуваних партій та громадян.

В травні ц. р. був зроблений замах на життя Вальдемараса, в урядових помешканнях почали вибухати бомби та набрало масового характеру забивання агентів політичної поліції. Як колись за російського царату утворилися нелегальні підпольні організації з метою повалення диктатури.

Диктатура одиниці, що спиралася на військо, тай то не зовсім певне, стала хитатися. Але одною з рішачючих причин упадку Вальдемараса була повна міжнародня ізоляція Литви під час його панування. Для піднесення свого престижу Вальдемарас старався виправдати в очах європейських політиків свої жорстокі чини, виставляючи литовських громадян, противників диктатури, як агентів чужої держави. Але й це йому не допомгло. На останній сесії Ліги Народів в Женеві Вальдемарас одержав повну поразку. А крім того, як пише литовський діяч Поплавскас, Вальдемарас, після своєї поразки, не дотримуючися загально прийнятих культурних звичаїв, просто утік з Женеви. Це, головним чином, примусило литовську диктаторську групу зректися свого вождя.

Але крім того, як пише в своєму дискретному листі литовський міністр рільництва Алекса, Вальдемарас в своїй особі як найяскравіш виявив властиві звичайно диктаторам якості: надмірне честолюбство, амбітність та зарозумілість, які затемнюють їх інтелект та ще більше озброюють проти них народи, що передчасно позбавляють їх влади.

Розігнавши сейм, Вальдемарас гордував з своїх колег міністрів, втручався до всіх справ, навіть до тих, на котрих зовсім не розумівся, як наприклад рільництво, чим приносив державі шкоди, втручався до справ окремих міністрів по-за їх спиною. Легковажив Вальдемарас також владою президента: справи, що вимагали згоди президента, часто полагоджував без відома останнього.

Але диктатура Вальдемараса виявила в мініятурі й інші риси, властиві італійській диктатурі.

Як було вже зазначено, диктатура на Литві відзначається ще вужчою соціально-політичною базою, ніж диктатура Мусоліні. Поплавскас характеризує пануючу на Литві диктаторську групу, як людей без вищих політичних кваліфі-

кацій, багато в ній авантюристів, карєристів. Крім того, бракує їй такої постати вождя, яку має італійський фашизм в особі Мусоліні.

Характерною рисою литовської диктатури являється також повна невідповідальність та безконтрольність уряду.

Властива їй також довільність в прийнятті державною владою рішень та зв'язана з нею необчислимість політики, риса, що впливає з попередніх двох: вузької соціально-політичної бази диктатури і невідповідальности та безконтрольности уряду.

Довільність в прийнятті Вальдемарасом як премєр-міністром рішень виявилася у двох важливих закидах, що виставлені проти нього самою диктаторською групою на чолі з його колегами міністрами.

Перший закид торкався торговельного трактату Литви з Німеччиною, що наче б то зробив з Литви німецьку колонію.

Другий закид стосується діяльності Вальдемараса по впорядкованню організації „Залізний Вовк“, що нагадує італійську фашистську організацію „чорних сорочок“. Вальдемарас хотів особисто впорядкувати стосунки в „Залізному Вовкові“, але, як пише Алекса, допровадив цю організацію до упадку, збільшуюючи її елементами підозрілими, і навіть просто бандитськими. В наслідок того, організація, що мала своїм завданням забезпечення в країні ладу та спокою, стала джерелом неспокою, поширюючи безправ'я та пострах, наприклад, серед жидівської людности.

Про цю ж довільність в прийнятті рішень яскраво свідчить також одна з вимог, поставлена Вальдемарасові диктаторською групою, перед „прийняттям“ його демісії, а саме, щоб усі важніші питання були вичерпуюче обмірковувані, заким стануть законами.

Безконтрольність, що характеризує режим литовської диктатури, виявилася у незаконному витрачанні державних грошей представниками диктатури.

Вже після позбавлення Вальдемараса влади стало відомо, що б. премєр відклав з диспозиційних фондів собі на чорний день, по різних версіях, мільон або два мільони лірів (що виносить сто тисяч або двісті тисяч доларів). Коли Вальдемарасові загрозили судом, він, як каже Поплавскас,

заявив, що, коли справа дійде до суду, тоді він буде мати можливість сказати про своїх спільників щось ще далеко більше. Це все характеризує з морального боку пануючу на Литві диктаторську групу.

Нарешті, коли хаос в державі під керівництвом Вальдемараса дійшов до краю, його колеги по кабінету міністрів, за підтримкою президента Сметони, скерували до Вальдемараса кілька вимог, а саме: щоб „Залізні Вовки“ залишили безправя, щоб важніші рішення, перед тим, як стати законами, були кожен раз вичерпуюче обговорені, щоб не переривалася законодавча праця і т. д., Вальдемарас не погодився з тими вимогами. Криза загострилася і doprowadила до упадку Вальдемараса. Як відомо зі слів кількох литовських діячів, тоді проти Вальдемараса збунтовалися міністри його кабінету, підтримані президентом Сметоною. Вальдемарас не хотів добровільно подаватися до демісії, тільки розрухи серед шавлісів та в організаціях „Залізного Вовка“ і виставлені біля урядових будинків кулемети та танки примусили його відійти від влади.

Але диктаторська група, на чолі з Сметоною, залишилася надалі урядувати на Литві. Створений нею новий уряд Тубіаліса мав урядувати на підставі виданої декретом Сметони реакційної конституції. Згідно з цією конституцією, державою керує самовладно президент, якого вибирають спеціальні представники, що їх призначає уряд. Уряд же є відповідальний перед президентом, який, як було сказано, обирається призначеними урядом людьми. Другими словами, уряд відповідає перед президентом, який сам залежить від уряду. Сейм являється тільки дорадчим органом при уряді.

Такими „демократичними реформами“ уряд Тубіаліса хотів затримати при владі скомпромітовану на Литві диктаторську групу. Коли раптом, на цих днях, в газетах з'явилася звістка, що до Ковна прибув генерал Даукантас, котрий зараз по приїзді відбув ряд конференцій з урядовими чинниками в справі реорганізації литовського кабінету міністрів, крім того ген. Даукантас відбув конференцію з комендантом шавлісів, на яких він думає спертися.

Коли ця остання звістка підтвердиться, Литва, при слабкому характері Сметони, може стати на де-який час ар-

ною боротьби кількох диктаторських клік чи кількох претендентів, з котрих кожен буде спиратися на певні військові частини.

Але, як каже Поплавскас, диктатура на Литві вже взагалі скомпромітована, і набирають сили демократичні елементи. Роста серед найширших верств народу ненависть до сучасної системи керування державою. Боротьба продовжується.

* * *

Поглянемо далі, що приніс диктаторський режим Югославії.

Король Югославії Олександр 1-ий, що раніш тримався в межах прав, відведених йому конституцією, на початку біжучого року скасував конституційний режим та встановив диктатуру, яку зосередив у своїх руках. Сам король, — а за ним і європейська політична опінія, — як причину того акту виставив неможливість вирішення сербо-хорватського конфлікту на ґрунті того централістичного ладу, що його встановлено існуючою зараз конституцією.

Отже, король за допомогою диктаторської влади мав вирішити сербо-хорватський конфлікт, а анулювання конституції та припинення політичної волі громадян мусіло стати лише тимчасовим засобом до вирішення того конфлікту. Після осягнення цього завдання, король мав повернути конституційний режим.

І хоч диктатура в Югославії ще тримається, але, як справедливо твердить добре поінформований кореспондент катовицької „Польонії“, та диктатура зовсім не виправдала надій, що на неї покладалися. Замість заспокоєння, всюди поширилося глибоке незадоволення, яке там, де їй потрібно, диктаторська влада стлумляє за допомогою жорстокого поліційного утиску. Як сповіщає закордонна преса, в Хорватії до поліційної практики увійшло катування та позбавлення людей життя без суду.

Нерідко трапляються там збройні напади на противників та зникання видатних людей. Цензура шаліє, як за часів найчорнішої реакції та цілком перестала існувати воля слова. Загальний настрій суспільства — глибоке недовіря до влади.

До того ще запанувала в Югославії господарча та фінансова криза. Нарід даремне чекає давно вже обіцяного урядовими колами рясного припливу закордонних позик, що мав би свідчити про довіря європейських держав до диктаторського уряду.

Македонське питання продовжує бути й надалі болючою раною на державному організмі.

Хорватська проблема, потреба розв'язання якої була офіційною причиною встановлення диктатури, є далека від свого вирішення. І лише недавно король зробив наче б то перший крок у вирішенні цієї проблеми, проголосивши адміністративну реформу, але ця реформа не заповідає хорватам навіть скромної автономії. Ця реформа пересякнена подвійною тенденцією: з одного боку централістичною, — з другого — децентралістичною. Хоч у зміні назви „Королівство Сербів, Хорватів та Словінців” на „Королівство Югославія“ де-хто вбачає бажання короля піти назустріч хорватам і словінцям, бо ця назва відповідає столітній традиції їх визвольної боротьби, але разом з тим ця зміна назви наче б то вказує на намір короля творити одну державну націю, яка заступила б собою сучасні суперечні національні тенденції кількох народів, що населяють Югославію, не виступаючи проти них одверто.

Отже, як бачимо, диктатура в Югославії не тільки не справдила тих надій, що з нею зв'язувалися, а, навпаки, принесла з собою багато негативних явищ, що ослаблюють усякий уряд, ізолюючи його від народу, хоч би формально диктатура збільшувала його права. Таким чином, за кращий вихід зі створеного становища треба вважати прискорення переведення в життя обіцяних королем реформ, хоч вони й не вирішать сербо-хорватського конфлікту, та після того як найскорше повернення конституційного режиму, що один може знову ввести в більш-менш нормальне русло життя Югославії, виведене з нього диктатурою.

* * *

Що стосується четвертої диктатури генерала Прімо-де-Рівери в Іспанії, то вона вже давно скомпромітована в очах іспанського народу. Виявом того було кілька народніх та військових повстань проти диктатури, хоч їх і було

Прімо-де-Ріверою стлумлено. При тому серед повстанців проти диктатури знаходилися навіть відомі аристократи та вищі військові, серед яких теж було не мало родовитих осіб, які елементи, звичайно бувають настроєні реакційно і могли-б співчувати диктатурі.

Виявом тих же настроїв являються відомі університетські розрухи в Іспанії.

Як повідомляли раніш газети, тепер вже сам диктатор Прімо-де-Рівера переконався в непотрібності диктатури в Іспанії і шукав способів навязання контакту з громадянством.

Недавно ж у газетах промайнула звістка, що наче б то в Іспанії, по ліквідації диктатури Прімо-де-Рівери, на чолі нового уряду має стати князь Альба і навіть було уміщено його портрет.

Самими ж останніми часами зявилося в пресі повідомлення, що іспанська рада міністрів видала офіційний комунікат, що спростовує поголоски про демісію сучасного кабінету міністрів. Але в тому ж офіційному комунікаті стверджується, „що уряд справді має намір віддати владу до рук короля, через що вважає дальше урядування за недоцільне“*).

* * *

Отже, в усіх вищезгаданих чотирьох країнах диктатура переживає кризу. В Іспанії та на Литві вона так скомпромітована, що в першій — сам диктатор Прімо-де-Рівера переконався в недоцільності диктаторського режиму і має намір передати владу до рук короля*), а в другій — диктаторська група сама позбавляє влади свого вождя Вальдемараса.

В Югославії диктатура, згідно з заявами самого диктатора короля Олександра I-го, має тимчасовий характер, але й тут на протязі року свого існування вона викликала внутрішню кризу та озброїла проти диктатора народи, що населяють країну.

*) Вже під час друку цієї статті газети принесли звістку про уवादок диктатури Прімо-де-Рівери в Іспанії.

Нарешті, в Італії хоч там на чолі диктатури стоїть Мусоліні, людина в більшій мірі, як інші сучасні диктатори, наділена рисами, необхідними для ролі диктатора, диктатура, навіть по семи роках свого панування, привела країну до глибокої фінансової та господарчої кризи та не спромоглася своєю творчою працею хоч трохи злагодити стосунки з своїми противниками, а навпаки своїм безоглядним терором відштовхнула їх від себе ще далі. Своїми негативними рисами вона ізолювала себе від Італійського народу і тепер не являється спокійною за своє існування.

І це тим більш підриває авторитет диктатури, що на початку вона виступила в ореолі визвольниці Італії від руйнуючих експериментів Італійського комунізму, а значить мала великі шанси здобути симпатії Італійської та світової буржуазії. Це тим більш доводить нездібність Італійської фашистської диктатури до державної творчості, що, навіть одержавши від міжнародного капіталу колосальні позики на державне будівництво та на розвиток промисловости, вона, в наслідок невмілого використання тих великих засобів, привела країну до глибокої фінансової та господарчої кризи.

Не згадуємо тут про кризу диктатури російської комуністичної партії в союзі совітських республік, бо глибока криза її та внутрішній розклад загально відомі.

Трудно після цього досвіду з сучасними диктатурами, виставляти диктатуру як бажану форму правління відновленої в недалекому майбутньому незалежної української держави.

* * *

Тим більш, що в протилежність глибокій кризі сучасних диктатур, сучасна демократія, яка завоювала вже майже весь світ, під проводом таких могутніх великих держав, як Північно-Американські Штати, Англія, Франція, Німеччина та Японія, невпинно поступає вперед по шляху прогресу.

Світова демократія приклала великих зусиль до ліквідації тяжких наслідків світової війни та для унеможливлення і повторення. Вона створила Лігу Націй з метою введення в життя загальних норм міжнародного права, на підставі яких Лігою Націй, носієм спільного авторитету багатьох

держав, могли б вирішуватись конфлікти по-між окремими державами, з уникненням, таким чином, війн, як способу розв'язання конфліктів. Великими демократіями Європи Францією, Англією та Німеччиною покладено в Льокарно початок ліквідації післявоєнних стосунків по-між Антантою та Німеччиною через встановлення гарантії непорушності кордонів на заході Європи. Ті ж великі демократичні держави Європи через прийняття пляну Давеса уможливили кредитування Німеччині Північно-Американськими Штатами. Тим вони уможливили Німеччині виконання сплат воєнних боргів, на ґрунті якого тільки й було можливе майбутнє звільнення від союзних військ окупованих ними німецьких земель.

З ініціативи американської та французької демократії було підписано десятками держав міжнародній пакт Келльога, що забороняє державам звертатися до війни як до способу вирішення конфліктів. Останніми часами в наслідок зусиль видатних вождів європейських демократій Бріана, Чемберлена, Штреземана та Гендерсона і Сновдена був прийнятий їх державами та іншими заінтересованими державами плян Юнга, то б то плян остаточної консолідації воєнних боргів Німеччини, розподілу їх по-між державами кредиторами та встановлення термінів сплат боргів німецьким урядом.

На підставі прийняття заінтересованими державами пляну Юнга, в Гаазі було досягнене погодження держав Антанти з Німеччиною що до остаточного звільнення союзними військами окупованих німецьких земель. І зараз вже ці окуповані німецькі землі звільняються військами союзників.

Таким чином, усунені головні причини тертя по-між Німеччиною та державами переможцями у світовій війні, а разом з тим осягнене моральне поєднання Німеччини з державами переможцями та Лігою Націй, до якої формально Німеччина вступила вже раніш. Про це моральне поєднання як найкраще свідчить невдача в Німеччині плебісциту Гугенберга, скерованого проти пляну Юнга. Тим самим також Німеччина відтягнена від близького контакту з руйнуючим режимом совітської диктатури на сході Європи.

З окремих великих демократичних держав, Німеччина,

навіть переможена, обтяжена сплатами воєнних боргів та позбавлена колоній, вже відновила своє зруйноване війною господарче життя та швидким темпом проводить його по шляху прогресу.

Найбільш зруйнована війною Франція на одержані від Німеччини сплати боргів вже в значній мірі відбудувала свої зруйновані війною землі, привела до нормального стану своє народне господарство та устabilізувала валюту.

Англія, не дивлячись на надавичайно тяжку післявоєнну вуглеву кризу, завдяки енергії соціалістичного уряду Макдональда, робить великі зусилля, щоб зліквідувати хронічне повоєнне безробіття серед гірників, здобуваючи в Канаді новий ринок для збуту вугілля та прямуючи до скорочення дня праці в вуглевій промисловості з 8 до 7 $\frac{1}{2}$ годин. Тільки шляхом достарчення безробітним англійським гірникам праці та шляхом забезпечення їм нормальних умов життя, можна забезпечити Англію від впливів на її робітництво руйнуючої пропаганди комуністичного інтернаціоналу.

Англійський уряд Макдональда добре зрозумів вагу та силу новітніх національних рухів і, визнаючи за ними рацію існування, проголосив державну незалежність Єгипту та Австралії, звязуючи їх тісніш з Англією союзними договорами. Тим досягнене зменшення тертя в середині англійської держави та більша її консолідація.

Нарешті, бажаючи зменшити кошти на будову та утримання колосальної англійської воєнної фльоти, потреба зміцнення якої найбільше викликається суперництвом Англії на морі з Дівнічно-Американськими Штатами, Макдональд, своєю нар...ою з президентом Штатів Гувером по питанню розброєння на морі, спричинився до порозуміння тих двох великих держав що до основних пунктів цього питання, яке порозуміння являється значним кроком вперед на шляху загального розброєння на морі.

Осягнення ж розброєння на морі послужить підставою до розброєння на суходолі.

Тільки ж розброєння, чи хоч би значне обмеження розброєння, буде найбільшою можливою за сучасного капіталістичного ладу гарантією миру, який один забезпечує

умови як найвищого розвитку світової культури — того могутнього знаряддя перемоги людськості над природою.

Ті ж колосальні засоби, що, з одного боку, не будуть рострачені в наслідок війн, а з другого боку — звільняться через обмеження озброєння, ужиті на піднесення людської культури та на поліпшення елементарних умов життя працюючих мас, стануть могутнім двигуном розвитку людства по шляху невідомого прогресу.

Нарешті сучасна європейська демократія з одного боку спаралізувала в своїх країнах комуністичний рух, так що всі держави Європи стоять тепер єдиним фронтом проти союзу совітських республік, а, з другого боку, вона перемогла також реакційні та фашистські рухи.

Вже цей перейдений світовою демократією після великої війни шлях як найкраще свідчить про її життєздатність та велике сучасне й майбутнє.

* * *

З огляду на це і на вищеописану кризу сучасних диктатур та явну нездатність їх зорганізувати максимум творчих сил в державі, українському народові, в його боротьбі за державну незалежність, нема причини сходити з того шляху Української Народньої Республіки, що позначений на українській землі кров'ю борців. Цей шлях — є найпевніший шлях демократії, парламентаризму та забезпечення політичних прав суверенному українському народові.

Але, вважаючи за непридатну для України в майбутньому диктатуру, як форму правління, не можемо, як ми вже писали раніш, не визнати можливості, в певних критичних обставинах, встановлення на Україні диктатури як тимчасового державно-правного характеру факту і при тому з волі українського народу.

Бо в майбутній боротьбі українського народу за державну незалежність буде неминучим стан війни з імперіалістичною Росією, оскільки остання не відмовиться від посягань на суверенні права на Україні українського народу.

А всяка війна являється рішучим для держави моментом, який вимагає швидких, негайних рішень, чого легше досягнути при диктатурі.

Тому під час великої війни навіть найбільш послідовні прибічники демократії у Франції вважали за необхідне надати на час війни виконавчій владі виключні повноваження, обмежити ряд демократичних свобод та тимчасово припинити чинність де-яких прав. Це й було встановленням диктатури, тільки не як форми правління, а як тимчасового факту, з волі народу, бо з уповноваження парламенту.

Оскільки диктатура, як форма правління, звичайно буває накинута народові силою і своїм насильством озброює проти себе величезну більшість народу, вона являється нездідною провадити сучасну війну, що вимагає мобілізації мільонів людей. Бо ці мільйони людей, одержавши до рук зброю, перш за все постараються покласти край ненависній їм диктатурі. Тому-то союз совітських республік вважається нездідним до провадження скільки-небудь серйозної війни. У всякому разі ненависний народові диктаторський уряд, як ізольований від більшості народу, не зможе видобути з народу так потрібний під час війни максимум зусиль.

Інша річ, коли мати на увазі диктатуру як тимчасовий факт, встановлену з волі народу. Вона не скасовує демократію, парламент, не позбавляє громадян прав, а, навпаки, від демократії, від парламенту одержує підстави своєї влади. Тут повноваження, що становлять зміст диктатури, не захоплюються силою всупереч волі народу, а, навпаки, уділяються виконавчій владі вищим народнім представництвом—парламентом, як ним же встановлюється обсяг і термін тих повноважень. Така диктаторська влада дійсно являється міцною, бо вона міцна не лише швидкістю своїх рішень та чинів, вона міцна також своїм опертям на обеднані творчі сили свого народу. Але така диктаторська влада доручається вищим народнім представництвом — парламентом лише дійсним випробованим вождям демократії, що користуються в народі великим авторитетом. Така диктатура може видобути з народу в тяжку годину смертельної небезпеки для держави максимум зусиль. Але нема небезпеки, що наділений такою диктаторською владою вождь демократії захоче затримати за собою владу й після відміни парламентом його повноважень.

Він, виконавши покладене народом на нього завдання, відійде від влади, коли того будуть вимагати обставини,

добровільно, з усім почуттям своєї гідності й виконаного обов'язку, оточений пошаною та вдячністю свого народу.

Так, з почуттям своєї гідності та відповідальності перед народом, відійшов від диктаторської влади старий „тигр” Жорж Клемансо, після того, як під час світової війни zorganizував оборону та перемогу Франції над німцями, відійшов тоді, коли його безоглядна ненависть до німців, властива під час війни, в разі його залишення після закінчення війни на чолі уряду, могла б стати на перешкоді зреалізуванню французьких воєнних боргових претензій до німців і встановленню з останніми відповідних взаємовідносин.

Все в інтересах батьківщини і народу — це творчий принцип сучасної демократії та дійсних її вождів.

Микола Ковальський..

„Хто ми такі“

або

де-що про загін отамана Коновальця.

(замість фейлетона)

Недзвичайно втішило автора невідписаної статті з „Розбудови Нації“ під загальноком „Хто ми такі” те, що хто небрався до їхнього журналу, щоб по ньому сказати, хто вони такі, оті націоналісти з під проводу п. Коновальця, — ніхто того вгадати не зміг. Кожен, бачите, критик говорить своє і цілком протилежно сказаному іншими; один каже — монархісти, другий — уенервіці, третій — большевики, четвертий — гетьманці. Скільки критиків, стільки й опіній.

Хочемо й ми свою опінію висловити, але, перепрошуємо згори, не на те, щоб блаженну ухмилку з обличчя шановного автора зганяти, бо самі перші були б задоволені, коли б наша опінія та виказалася не менш помилковою, як і всі попередні.

Непорозуміння з критикою, на нашу думку, вийшло через те, що кожен з цитованих критиків досить легковажно поставився до свого обов'язку, не хочачи братися за неприємну і невдячну працю — переглянути від сторінки до сторінки всі числа цього журналу, задовольнився тільки випадково вчитаним реченням або може навіть і цілою, але все-ж поодинокую, статтею.

* * *

Сталося так, начеб хтось, з горшка, не заглядаючи в нього, захопив ложкою те, що попалося ї, навіть не розкоштувавши добре, брався зразу ж виносити свій присуд про те, що в тому горшку є.

Один витяг варену горошину і самовпевнено оглосив: — в цьому горшку — варений горох. Другому пошастило шматочок квашеної капусти витягти: — в цьому горшку квашена капуста, — з неменшою самовпевненістю твердить другий: Коли б на цих двох ласунах справа й стала, так би й пішло в світі, що в горшку — горох з капустою. Але ласунів-критиків знайшлося більше і всі вони витягали щось нового, щось іншого. І хто має право казати, що кожен з тих ласунів-критиків не мав рації в своєму присуді?

Найменше прав мають, звичайно, на це кухарі, що ту страву готували, і їм зовсім не годиться саркастично покивувати головою: — от дурні, — мовляв, — верзуть та ще й не в одно. Не пристало їм і підморгувати стороннім та повчаючо крізь зуби цідити: — „Нема-то, як критика!“

Ми мали терпіння уважно ознайомитися з кулінарним елаборатом шановних „націоналістів“ з під проводу п. Коновальця і претендуємо, що з нашою методою ми мали більше щастя, ніж всі наші попередники.

Ми, бачите, не хапалися, ми не розжовували нарізно всього того, що нам в ложку попадалося. Ми складали все те на тарілку, аж поки не прийшли до висновку, що маємо на тарільці більш-менш увесь той асортимент, який кухарями був вжитий. Кажемо — „більш-менш“, бо абсолютної певності в тому, що це так, ми все ж мати не можемо, бо от, за два роки нашого коштування, ми помітили, що кухарі в весь час до страви то наче чогось додають, то наче чимсь її розбавляють. Отже склад того наїдку досить мінливий, але все-ж у певних тільки межах, і на думку нашу наїдок цей — не що інше, як складний дуже і для здоров'я не зовсім безпечний венігрет.

Небіжчик Васильківський, славетний наш маляр харківський, умів готувати щось подібного. Його „гармидер“, як сам він оповідав, мав такі властивості, що навіть на третій день по його спожиттю, коли бувало дихнеш, то трава навколо вяне... Властивостей тих набував він (цей венігрет) звичайно не від доморослої картоплі та капусти чи буряка,

а від закордонних олій ріжних та від чужоземного заморського коріння.

Досить химерний смак має і венігрет п. Коновальця, а особливо ота підлива. Що в ній є,—трудно з певністю сказати. Раз попробуєш — наче римською оливою відганяє тільки якоюсь вже прогірклою; (десь мабуть п. Онацький в поганенькому склепику брав). Другий раз попробуєш — московським „постним маслом“ тхне; (десь панові Сціборсько-му мабуть не дуже свіжого подарували). А може й те бути, що це таки наша проскурівсько-любарська олія від п.п. Самосенка чи Волоха кимсь з кухарів за час „державної праці“ ще на Україні позичена. Важко те розібрати.

* * *

Шановний автор замітки „Хто ми такі“ дивується, як таки міг хтось п.п. „націоналістам“ з під проводу п. Коновальця та монархізм закинути. Добре! Ну, а за кого накажете вважати п. Андрієвського, що от на стор. 229 „Розбудова Нації“ за 1928 р. пише: „Одноособова влада є найбільш вказаною для України сучасної доби“. І хоч далі він і каже, що „треба брати на увагу брак монархічної традиції, глибоку відразу нашого народу до абсолютизму та його вольнолюбство“: проте тільки в тому разі, „коли бігом подій не знайшлось би одної сильної, авторитетної, заслуженої особи, яка сталаби на чолі Української Держави, довелось би застосувати республіканський устрій, але з поправками, що їх диктують обставини й оправдують потреби нації“. Отже, думаємо, п. Андрієвський завжди в ім'я „потреб нації“ під диктат „обставин“ намагатиметься в республіканський устрій вводити поправки від „одноособовости влади“. Чи ж не мав права критик твердити про монархізм націоналістів з під проводу п. Коновальця?

З другого боку, чи не є це найчистішої води уенерівщина, коли, наприклад, п. ген. Омелянович-Павленко старший зовсім недвозначно розвіює легенду про „зраду“ та „продаж“, Галиччини Петлюрою і просто таки пише на стор. 169 „Розбудова Нації“ 1929 р., що, оскільки в лютому 1919 року стала перед вищим командуванням армії ділема: або проти большевиків, або проти поляків, то йому самому „залишалось тільки одне: порушити питання ліквідації протипольського фронту, як певного

мперативу в нашому загальному ділі“, і що пізніше, вже в травні, „обі частини України погодились ліквідувати польський фронт, щоб скупчити всі сили для боротьби в однім напрямі — проти Москви“. От де почалась і „зрада“, і „продаж“, а все наступне було тільки логичним і твердим здійсненням раз взятої лінії, І сам монархіст п. Андрієвський, чи не по уенерівському мислить, коли пише на стор. 88 Р. Н. 1929 р. про Волинь та Холмщину: „ті землі зазнають нині великого гніту, але хто зважиться сказати: було б ліпше, щоб вони були zostалися при Великій Україні“. Чи не апробату так само принципів, висуненому урядом УНР в 1920 році, знаходимо ми в словах п. Ю. Милянча, коли він, пишучи про тактику Р. Пуанкаре в Фашодському конфлікті, похваляє його словами: „зрікаючись на деякий час меншого, він знав, що в майбутньому осягне щось значно більше“. А ця тактика, це щось зовсім інше, ніж Шаповалівсько-Петрушевичівське — „соборність“, хоч і безсамостійності“, чи ундівське, — „все, або нічого“, якого з істеричною ламентациєю намагається дотримуватись Коновальців „провід“.

Найбільшим запозиченням з уенерівської ідеології у „проводу“ є засвоєння ним тої думки, що не все ще для нас скінчилося за цим разом і що маємо ми перед собою ще революцію національну. Але й ця ідея не продумана ними всіма і не зовсім увязана в усі інші запозичені. Націоналісти з під проводу п. Коновальця розуміють що нова революція не залишить байдужими, до подій на сході Європи близьких та далеких сусідів наших і що таку чи іншу ролю вони таки будуть грати при нашому визволенні. Націоналістам ця роля видається неодмінно у формі інтервенції, ганебних для нас договорів, а де-хто з п.п. „націоналістів“ просто боїться майбутніх подій і воліє сучасне *status quo*. П. Сціборський майбутні події розуміє, наприклад, не то що по харківському, а просто по московському; на його думку: „не лише для політика, але й для звичайного громадянина мусить бути ясным, що оскільки зреалізувалась би польонофільська концепція, з додатком інтервенції, оскільки вдалось би відновити куцу Українську Республіку, то було б це побудовано на засадах як що не світової, то принайменше європейської рівноваги, руками співчуваючої Антанті

й Польщі“. П. Сціборський не уявляє собі для України гіршої комбінації від тільки що ним самим намальованої і з запалом неофіта, просто, обороняє Радянську Україну, бо-ж справді: „чи ж можна було би тоді Україні, аменшеній територіяльно (очевидно проти теперішніх границь УСССР!— Ів. Г.) опутаній сітками тяжких і неминучих зобовязуючих мирних трактатів, конвенцій і концесій, зруйнованій економічно й з сумнівними виглядами на вільний мілітарний зріст, думати про поворот Західніх Земель?“ От же п. Сціборський боїться потрясень, бо вони загрожують неопутаній, очевидно, тепер сітками і незруйнованій Україні, повній виглядів на вільний мілітарний зріст, яка тільки й думає про поворот західніх земель. Але це ще не все щире признання п. Сціборського. Він на тій же сторінці (ст. 14 Р.Н. 1928 р.) тільки трохи вище пише, що „Україна, в цілях повного відмежування від Москви й звязаних з нею впливів, мусить виявити ексцентричний закономірний біг на захід“. Пане Сціборський! А чи це-ж не програма, часом, Москви? Може мусимо „закономірно бігти“ від „впливів“ і до Дніпра, і поза Дніпро? І чи це ж „закономірно“, коли протягом віків ми, гублячи на заході одиниці кілометрів, на сході набували їх сотні, коли не тисячі?

Ох, пане Сціборський! Червоне Московське шило так і лізе з Вашого мішка, з самої Вашої програми, не згадуючи вже про скажений Ваш нахил до „бозкомпромісової диктатури“. Читач, чого доброго, подумає, що ми справді закидаємо панові Сціборському ідейний большевизм. Борони Боже! І не думаємо! Справа іде тільки про той большевизм, до якого доміркувався п. Петрушевич з своїм оточенням, або от німецькі націоналісти, в своїй зненависті до ріжних там Антант та Ліг Народів.

Але п. Сціборський — одинокий в свому своєрідному „большевізанстві“ серед загалу націоналістів в-під проводу п. Коновальця. По-за ним, інші — сміливо дивляться в очі грядущим подіям. По уенерівському дивиться на майбутнє п. М. Загривний (Р.Н. 1928 р. ст. 58), уенерівську програму так званих народів „Прометей“ накреслює п. Я. Дуб, очевидно, найменшого поняття не маючи про те, як багато вже зроблено в напрямі її здійснення і журналом під цією назвою і клубами, та й просто офіційними дого-

ворами. Чи не найяскравішою з боку своїх уенерівських міркувань, є стаття п. Б. Дніпрянського, — „Революція національна й пролетарська“, хоч на сам державний цент УНР-івський автор дивиться досить таки сціборськими очима. Коли справді автор киянин, як то зазначено в заголовкові, то нічого дивного в тому немає: найважче мабуть в ССРСР інтелігентові зберегтися від гіпнозу друкованого московського туману та зберегти твердість та ясність політичного світогляду, коли до того ще й з закордону маеш відповідні інформації.

Вичитавши в „Розбудови Нації“ істеричні ламентатії про соборність, може хто справді подумає, що Коновальцеві „націоналісти“ й справді такі соборники. Про всіх загалом ми не радили б так думати! Може і є такі, і може не гірші вони за УНД івців, але якось їх в журналі мало помітно. Хто не вірить, того і запитаємо, чи вкаже він нам хоч одно слово (статті вже й не вимагаємо), про Закарпаття, проти чеської займанщини. Ох, продали коновальцівці чехам Закарпаття!

Редакторів „Розбудови Нації“, бачите, відомі українці „під Польщею“, відомі українці і „під Румунією“, а от „під Чехією“ — не відомі. Не відомі, правда, редакторів і українці „під Москвою“, але це вже мабуть не без впливу п. видавця Сціборського так вийшло, що натомісць є відділ „На Радянській Україні“.

Пишуть в „Розбудові Нації“ і соціялісти, може такі, що здивуються почувши, що їх до соціялістів хтось заруховує. Але то нічого! Був же такий собі один обиватель, що дуже здивувався, довідавшись якось на старості літ, що ціле своє життя він говорив „прозою“. От же хай не дивується п. О. Бабій, коли ми сами не перестаємо дивуватися, бачучи його писання поряд писань п. п. Андрієвських, Сціборських та багатьох інших. Особливо чудно бачити згадки п. О. Бабія про „землю і волю“ та про „ідеал соціальної справедливості“ поряд писань хоч би от п. Зенона Пеленського, що його ці питання цікавлять як нас, прикладом, торішній сніг, і в яких він, до речі будь сказано, правда й розуміється як хтось там в помаранчах. І Бог там з ним, коли б він знаходив собі якісь інші теми, а то-ж, прости Господи, тягне його до соціяльних питань зовсім, як п. Шелухина до пи-

тання про походження Русів — і виходить і сміх, і сором. Хай читач нам вибачить, але мусимо навести де-кілька перлин. В статті під наголовком „Що далі“ п. Зенон Пеленський (ст. 144. Р.Н. 1929) дає, наприклад, такі зразки розуміння значіння соціально-економічних явищ та програмових ріжниць головніщих партій, що відогравали перші ролі в революції 1917 року: „соціяльна фраза „за викупом“, чи „без викупу“ кинула вчора на себе, скажемо, большевиків і меншевиків зовсім так само, як передучора перерізувались християне, з яких одні твердили, що Пана Бога намалювати можна, а другі казали, що цього не можна“. Вичитавши таке, ми сміємо думати, що автор, крім того, що абсолютно не розуміється на тому, про що він пише, але, що гірше, не може й думок своїх граматично висловити. Радили б ми авторові присвятити якийсь час студіям звичайнісенської синтакси, хоч він певне, нас не послуха; до його міркувань така мова мабуть найкраще пасує. Але все ж видно, що для п. Пеленського (зверніть увагу, пане Бабіку!) „без викупу“ чи „за викупом“ — тільки соціяльні фрази. Добре відношення, як бачимо, і до свого програму, який без цієї „фрази“ не обійшовся (дивись стор. 132 Р. Н. 1929). Як то треба розуміти зміст та причини революції, щоб ото цілу своєрідну філософію розводити на тему „соціяльно-революційної фрази“ і від фрази узалежнювати трагедію нашої державности... З дозволу читача звернемо ще його увагу на один уступ з писанини п. Пеленського. Вчитаймося тільки в наступне, щоб подивитись, з яким призи́рством до всіх, з яким почуттям своєї хмародерної вищости, а, головне, з яким знову ж таки, розумінням справи цей загуміновий Бессервіссер пояснює суть нашої революції: „Трапилось це — пише він, — чого панове соціяли цілком від революції не ждали (?), а власне, що соціял-революційне поняття про Вільну Україну оформилось силою самих подій, силою самої стихії, цілком поза бажанням усяких українських єдинонеділимських (?) соціялів типу Центральної Ради, з площини соціяльної в площину самостійницьку й державницьку“. Здорово! Не то що генерал-фельдфебель Горбанюк, а мабуть і сам „гетьман“ Остряниця ні краще, ні розумніше не напише!

* * *

За венігрет в голові співробітників редактор не відповідає, це правда, але за венігрет в журналі — мусить відповідати. За венігрет в журналі; який є офіційним органом політичної групи, — мусить відповідати лідер тієї групи Отже, вся відповідальність за все те, що надруковано в „Розбудові Нації“ лежить на панові Коновальцеві. Це впливає з самого статуту проводу!

І тому хотілось би від найголовнішого кухаря почути колись:—кому і навіщо потрібен той венігрет, повторюємо, дуже складний і для здоров'я небезпечний? Не відповідь же нам отой якийсь О-ів, що на стор. 298 „Розбудова Нації“ 1929 р., переказуючи по своєму большевицьке „давольна папілі нашєї кровушкі“, згадує, як „армія сиділа голодна, обдерта, споневірена у польських таборах“, і в святій своїй простоті признається, що не він сам за волю Батьківщини ішов на муки і на смерть, а що це все „міністри“ його завели і продали!

Якої відповіді від нього ждати, коли він на Збручі волів би крапку поставити? Хотілось би почути відповідь не від тих п.п. Сціборських, для яких все старше громадянство — „сучасні барони нашої еміграційної політики“, для яких уряд УНР — тільки „група А. Лівіцького“, а від того, хто сам став на їх чолі.

Чи знає п. Коновалець, що отаман Зелений, навіть п'яний, не терпів подібного трактування уряду з боку свого джури, що тим хотів отаманові прислужитися, — остільки мав він здорове чуття міри, остільки розумів він значіння єдиного організаційного центру. Чи не бачить отаман Коновалець, що попускати „малим сім“ зводити уряд до „групи А. Лівіцького“, — це не що инше, як бажання самому стати поряд уряду і так само поряд нього поставити і Скоропадського, і Остряницю, і Шевця з Макаренком і потім голосно своїй нації сказати: „всі ми — одна шатія, всі ми більші чи менші Махни, Волохи, Самосенки і імя нам лєґіон?“ Чи розуміє отаман Коновалець, що: або є один уряд, якого ми всі побираємо, який єдиний є легальний і тому правомочний вести міжнародню акцію в державному масштабі, який єдиний має моральне право робити в імені цілого народу державні акти, договори, позики і який має за все ним роблене відповісти перед народом, що його іменем він це все робив, — або ж є десяток Махнів, що з гаслом

„чем наші хуже ваших“, утримуються на гроші кожного з тих, хто заінтересований в нашому моральному розпаді і які використовують всіх тих махнів для дрібних своїх, далеких від нас всім спільної одної ідеї, справ та для побоювання й унеможливлення чогось між нами єдиного, суцільного і для всіх них тому небезпечного.

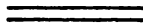
Махни відважні, це правда, куль і шабель вони не бояться, але добре було б, коли б вони хоч трохи боялися відповідальності перед історією і перед своїм сумлінням

У махнів — понад все своє „я“, своя акція, свій, хоч би й маленький, загін. Тому, — пропам'ятний хрест, тому, — пернач на цілу Африку, тому, — генеральський мундур, тому, — графський титул: — „Держіться, хлопці, батька Махна, за ним не пропадет!“ А як ще є й гроші!.. „Гоп, хлопці, не журись, в Махна гроші завелись!“

Може воно для доброго тону годиться мати й свою ще ідеологію, ну то... „кришіть, хлопці, венігрет“!

Листопад 1929 р.

Ів. Годорожій.

До питання про мілітаризацію.

Під час 2-го Делегатського З'їзду української політичної еміграції й після нього групою старшин української армії було піднесене питання про мілітаризацію чи, другими словами, про організацію української еміграції по мілітарному принципу.

Як виходить з висловів та акції ініціаторів мілітаризації на самому З'їзді та після нього, вона мала б полягати в наступному.

На чолі української політичної еміграції в Польщі мав би стати вищий представник командного складу української армії.

Останнім призначалися б керуючі органи української еміграції на місцях, які втратили б виборний характер. Як виявилось на практиці в спробах переведення мілітаризації в життя, головами управ відділів Українського Центрального Комітету мали б призначатися старші в ранзі старшини, що перебувають в кожній колонії, які дають на це свою згоду.

Голова ж Управи відділу наказом призначає решту членів управи.

Він же один керує життям місцевого відділу шляхом наказів, а колегія управи відділу має значіння лише дорадчого органу при голові управи.

Як видно з вищесказаного, одною з основних рис мілітаризації являється те, що мала би бути перебудована по мілітарному принципу загальна організація української політичної еміграції, що таким чином, мілітаризація мала б обняти все життя української еміграції. А між тим, мілітаризація, як свідчить зміст цього слова, звичайно виникає з метою організованої збройної боротьби і являється доцільною лише в тих сферах життя, де ходить безпосередньо про таку боротьбу чи її підготовку, або в сферах, тісно звязаних з тією боротьбою.

В інших сферах життя, які мають иншу, відмінну від організованої збройної боротьби мету, застосування мілітаризації, яка по самій істоті своїй непристосована до тих сфер життя, могло б тільки гальмувати прогрес того життя. Коли в сфері військової, підготовки наших вояків мілітаризація мала б рацію існування, то в сферах організаційної, культурно-освітньої, економічної та гуманітарної діяльності, а також у сфері приміщення безробітних емігрантів на працю, вона не тільки була б недоцільною, але у багатьох випадках могла б без потреби гальмувати та обмежувати вільну приватну ініціативу, а через те гальмувати вільний розвиток життя.

Як згадано вище, основною передумовою серйозно та пляномірно переведеної мілітаризації, являється те, щоб на чолі організованої по мілітарному принципу еміграції став авторитетний представник вищого командного складу української армії. Вищий же представник командного складу української армії міг би стати на чолі організованої по мілітарному принципу української еміграції лише в тому разі, коли б серйозно була можливою до здійснення справжня мілітаризація всього життя еміграції, другими словами, коли в мілітаризованому в такий спосіб житті еміграції могла б запанувати справжня військова дисципліна. Чи можливе ж встановлення справжньої військової дисципліни серед всієї

української політичної еміграції, хоч би величезна більшість її складалася з б. вояків української армії?

На це запитання може бути лише одна відповідь: ні, неможливе!

Справді, військова дисципліна може панувати в справжній армії лише з таких причин. По-перше, всі вояки армії під час військової служби утримуються на кошт держави, яка, звільнивши їх таким чином від обов'язку добувати собі працю засоби до життя, має повну можливість вимагати від них неухильного виконання всіх законних вимог військового начальства, а тому залежать матеріально від військового начальства. По-друге, життя їх під час військової служби проходить в умовах спеціального військового режиму.

Нарешті, по-третє, вояки армії в існуючій державі підлягають могутній системі зовнішнього примусу, а саме: вони підлягають нормам військово-судного та дисциплінарного статутів, що встановлюють кари за порушення військової дисципліни, а міць державної організації, зокрема регулярної армії, дає військовому начальству силу переводити ці кари в життя.

Українська ж політична еміграція давно вже позбавлена вищевказаних умов життя, при яких лише можливе панування військової дисципліни. Українських політичних емігрантів не утримує держава, а вони сами себе утримують своєю працею. Біля десятка років вже минуло, як б. вояки української армії перестали жити в умовах військового режиму.

Нарешті, український командний склад на еміграції не має до своїх послуг сили державної організації для покарання винних у порушенні військової дисципліни.

Ясно, що у таких умовах ніщо не гарантує дотримання всією українською еміграцією військової дисципліни.

А коли так, то не можна серйозно говорити про мілітаризацію всього життя всієї української політичної еміграції. Через те-то ні один з дійсно авторитетних представників командного складу української армії, а тим більше вищий представник командного складу не міг би погодитися стати на чолі мілітарної організації всієї української політичної еміграції, що, до того, обіймала б усі сфери її життя.

І це тим більше тому, що, коли вищезгадана міліта-

ризація була б лише фікцією, вона деморалізувала б вояків української армії, привчаючи їх до такого стану, що, з одного боку, існує мілітарна організація, а з другого боку, що раз порушується військова дисципліна.

Такий стан підривав би в психології українського вояка набуте ним в минулих боях за визволення Батьківщини поняття про святість та непорушність військової дисципліни. Захитання ж в психології українського вояка-емігранта поняття про святість та непорушність військової дисципліни, здеморалізувавши його, принесло б в майбутньому після відновлення української армії, шкоду визвольній боротьбі українського народу.

Між тим, група українських старшин, що стоїть за мілітаризацію всього життя української еміграції, на перших своїх практичних кроках в цьому напрямі порушила принцип святости та непорушности військової дисципліни, дотримання якого являється підставою існування всякої армії та підставою всякої мілітаризації.

Український нарід могтиму в сучасну історичну добу збудувати власну незалежну державу лише тоді, коли він буде в силі під час рішачючих подій на Україні як найскорше створити міцну українську армію.

Українська ж армія буде мати можливо найбільшу міць, коли українські вояки будуть перейняті такими суспільно-морального характеру рисами, як відданість батьківщині та самопосвята для неї, почуття обовязку та відповідальности перед українським народом, особиста безінтересовність у справах загального значіння, почуття дисципліни та безумовної карности відносно наказів начальства.

Українська армія буде найбільш здатна до великого напруження зусиль для перемоги над переважаючим чисельно ворогом, коли вона буде захоплена українським національно-державним ідеалом.

З другого ж боку, з огляду на неможливість підготування кадрів майбутньої української армії під гнітом тяжкого окупаційного режиму на Україні, перейняті вищевказаними суспільно-моральними рисами та захоплені українським національно-державним ідеалом кадри української армії можуть бути підготовані лише на еміграції. Поскільки ж вищезазначені суспільно-моральні риси мають суспільний

характер, вони можуть розвиватися та зміцнюватися лише в суспільстві. На еміграції ж вони можуть розвиватися та зміцнюватися тільки в еміграційній суспільній чи громадській організації, що заміняє до певної міри рідне українське суспільство, впливів якого еміграція позбавлена вже на протязі десятка років.

Суспільна ж чи громадська організація української еміграції неможлива без організації місцевих колоній української еміграції на громадському принципі.

А громадський принцип полягає в тому, що кожна громада на своїх загальних зборах спільно обмірковує явища свого життя та вирішує важніші громадські справи. На тих же загальних зборах обіраються місцеві керуючі органи української еміграції, які в своїй діяльності відповідають перед загальними зборами колонії. Тому, при громадському способі організації є більше гарантії, що члени керуючих органів еміграції на місцях будуть утримуватися від необ'єктивного, неоднакового відношення до членів колонії, від підпорядкованого власному інтересові поступовання в громадських справах, від недотримання громадської дисципліни та від ухилення від українського національно-державного ідеалу.

Громадська організація української еміграції на місцях в можливо найбільшій мірі буде утримувати й поодиноких членів колонії від розкладу та аморальних вчинків, протилежних вищезазначеним суспільно-морального характеру рисам. Бо, в протилежному разі, їм загрожує негативне відношення з боку громадської opinii, що найвиразніш формується на загальних зборах колонії.

Але того мало, новий статут товариства „Український Центральний Комітет“ надає загальним зборам дійсних членів товариства тої чи іншої колонії право виключення в певних випадках з товариства дійсних членів.

Громадський принцип організації сприяє не лише дотриманню дисципліни з боку керуючих органів еміграції на місцях, але також вихованню в душі громадської дисципліни поодиноких громадян. Бо, в разі відмовлення з їх боку виконувати правильні та доцільні вимоги місцевих керуючих органів, останні можуть апелювати до загальних зборів колонії і використати моральний вплив громадської opinii колонії на поодиноких її членів.

Таким чином, громадський спосіб організації української політичної еміграції найбільш сприяє розвитку та зміцненню в українських емігрантах вищезгаданих суспільно-моральних рис, в тому числі громадської дисципліни, завдяки яким з них можуть витворитися кадри майбутньої міцної української армії.

Розвиток же серед української еміграції громадської дисципліни являється найкращою запорукою дотримання українськими емігрантами в майбутньому військової дисципліни.

При тому, дотримання військової дисципліни з боку вихованої в громадський спосіб української еміграції буде не механічним, а цілком свідомим.

Почасти з причини розвитку громадського життя в Німеччині німецька армія під час світової війни могла бути взята за зразок свідомого дотримання військової дисципліни. (Крім того, це залежало від вищого культурного рівня німецького народу).

Між тим, в протилежність їй російська армія, з причини малого розвитку в реакційній царській Росії громадського життя, відзначалася військовою дисципліною характеру механічного.

Справді, вистарчило большевицької агітації на фронті, щоб військова дисципліна перестала існувати.

Не дивлячись на таке велике значіння розвитку громадської дисципліни для свідомого засвоєння громадянами військової дисципліни, громадська дисципліна тим відрізняється від військової, що дотримання її не всіми громадянами, чи часткове дотримання її де-якими з них не сприяє деморалізації б. українських вояків.

Між тим, ініціатори мілітаризації якраз з першого кроку порушили військовою дисципліну. По-перше, вони почали переводити мілітаризацію в життя всупереч opinii вищого представника українського командного складу. По-друге, нехтуючи громадський принцип організації, вони знехтували також і основний принцип всякої мілітарної організації тим, що в спробах переведення мілітаризації на практиці, керовники еміграції на місцях не призначалися згори, як цього вимагає той принцип, а приступали до керування місцевою колонією самочинно, лише керуючись принципом старшинства в ранзі.

Між тим, старшинство в ранзі в сучасних регулярних арміях культурних народів давно вже не являється єдиною підставою для призначення на військові посади, особливо вищі. Таким чином, ініціатори мілітаризації, не одержавши призначення згори, як підстави для своєї влади, почали призначати підлеглих собі осіб та видавати для них накази.

Це явно суперечить основним принципам усякої мілітарної організації, при якій кожен орган військової влади не може здійснювати цієї влади, не одержавши призначення від начальства, а також може здійснювати свою владу відносно підлеглих лише в межах приписів закону чи інструкцій вищої влади.

Ініціатори ж мілітаризації, в спробах її переведення в життя, визнавали дисципліну в відношенні до себе підлеглих, не визнаючи її фактично обов'язковою для себе в відношенні до представника вищого командного складу.

Така мілітаризація, не маючи нічого спільного з основними принципами всякої справжньої мілітарної організації, нагадує скорше прояви отаманії в минулій нашій збройній боротьбі.

Як вже було сказано, український народ лише тоді зможе визволитися від московської окупації, коли йому вдасться в часі рішальних на Україні подій як найскорше зорганізувати міцну регулярну армію.

Сила ж регулярної армії криється не лише в старшинському складі, в кадрах, але також і в мобілізованих народніх масах. Від настроїв тих мас, від віри їх в державну незалежність України чимало залежить успішність боротьби за українську незалежну державу.

З мобілізованих же народніх мас найскорше може бути створена міцна українська регулярна армія, коли кадри тієї армії — українське старшинство — будуть по можливості більше надлені вищезгаданими суспільно-моральними рисами, коли вони будуть захоплені українським національно-державним ідеалом.

Розуміється, для того необхідно, щоб цей український національно-державний ідеал відповідав інтересам широких народніх мас і ні в якому разі їх не кривдив.

Поскільки ж, як сказано вище, кадри майбутньої української армії можуть підготовлятися лише на еміграції, то не трудно зрозуміти значіння добре поставленої громадської організації української еміграції, що найлегше могла б виховати в українському вояцтві закордоном вищезгадані суспільно-моральні риси, з окрема дисципліну, що могла б найглибше освідомити та захопити його українським національно-державним ідеалом.

Майбутня ж українська армія, що мала б такі кадри, могла б тісно звязати з старшинством мобілізовані народні маси в міцну непереможену силу.

М. К.

Як бореться жінка за свою Батьківщину.

Говорячи про участь жінки у визвольній боротьбі свого народу, або взагалі в політичному життю, завше маємо на увазі жінку переняту розумінням своєї вартости як людини, жінки громадянки, свідомої своїх обовязків і прав. Такі жінки трапляються в історії людства з давніх часів. Старий Рим дає нам величаву постать матери Гракхів, яка виховувала синів своїх не для себе, лише на славу батьківщини. Обидва вони загинули в боротьбі за поліпшення долі пригнобленого народу... Аспазія, дружина Перикля, була виразною феміністкою, бо хата її стала осередком атенської культури: у неї збиралися філософи, мистці, учені й її товариства шукали найвизначніші атенські мужі... Поетеса Сафо, цариця Єгипетська Клеопатра — все то жінки, які розумом і широтою поглядів дорівнювали видатним мужчинам.

Природньо, що жінці властиві змагання до самостійности і свободи. І на протязі тисячелть провадить жінка боротьбу за свої права, але найстрашніші утиски, як темнота, гареми, всіяке обмеження прав не згасили в жіночій душі іскру священного вогню, який жевріє в душі найбільше пониженої невільниці.

Спинюся тут лише на участі свідомої жінки у визвольній боротьбі за свою батьківщину. Тема ця спеціально

вдячна для нас — українок, бо наше жіноцтво вже з давніх-давен мало рівні права з чоловіками і виступало активно. Але про нас буду говорити пізніше.

Мимоволі, коли говориш про жінку у визвольній боротьбі, згадуєш імя Жанни Дарк, яка визволила Францію від англійських наїздників. Нелітня дівчина провадила армію, визволяла міста, гнала перед собою ворожі війська і робила те лише силою свого переконання в часах мрачного середньовіччя, коли жінку вважали за „сосуд нечистий”. Випровадивши Францію на визвольний шлях, Жанна загинула страшною смертю на багаті, але ні разу не відступила від ідеї.

Друга Жанна, названа „Ашет”, цебто сокира, бере діяльну участь в обороні рідного міста Бове, коли Карло Смілий обліг його. Вороги вилізли вже на оборонний мур і хорунжий мав встромити корогву на щит. Жанна кинулася вперед і розвалила сокирою йому голову, а корогву захопила. Це внесло замішання в ряди ворогів, і мешканці Бове відкинули їх натиск.

Назову ще королеву данську Маргариту, прозвану „північною Семирамідою”, яка по смерті батька свого Вальдемара лучить під своєю короною Швецію, Норвегію і Данію. Взагалі, історія дала би нам ще багато прикладів видатної політичної і громадської діяльності жіноцтва, але спішу перейти до новіших часів.

Хочу сказати кілька слів за Індію. Ще не так давно це була одна з найбільше відсталих країн. Англійська влада подекуди боролася з загальним здичавінням чи то релігійним фанатизмом. Так, наприклад, вже за наших часів заборонено палити вдову на стосі разом з тілом небіжчика-мужа; законодавство регулює шлюби нелітніх, але загальною владою не попирає відродження цілого краю, а власне ця ідея найбільше розвивається тепер. Пророк модерної Індії Магатма Ганді проголосив гасла незалежності від білої нації, і з ним спільно працює його дружина. Індійське жіноцтво емансипується швидкими кроками і до цього руху пристають навіть старші жінки. Широко знана там є Абаді-Бану, вже старша жінка, пропагаторка визволення від чужоземного насильства. Ціла її родина працювала над визволенням Індії і два сини загинули в англійських в'язни-

цях. Тоді вона перебирає на себе їх працю. Закинувши серпанок, обходить вона, магометанка, з відслоненим обличчям, цілу Індію, пропагуючи скрізь визвольну боротьбу.

Ще одна магометанка... Певно ви читали книжку турецької письменниці Халіде-Едіб, під назвою „В Огні”. Згадана Халіде-Едіб оповідає там про визвольну боротьбу Турції в часах повоєнних. То є майже біографія, бо героїня — сама Халіде-Едіб. А що туркеня тільки тепер визирає з гарему і стає нарівні з європейською жінкою, можемо вповні подивляти героїзм Халіде-Едіб, яка перенесла всі труднощі і небезпеку військових походів, і принесла в жертву батьківщині не лише саму себе, але й коханого чоловіка.

Я подала досі приклади з чужинної історії. Але без числа маємо їх в своїй українській історії.

У нас на Україні жінка була забезпечена правом, за яким по смерті мужа заступає дітям батька, а діти повинні їй у всьому коритися.

Рештки того жіночого рівноуправнення на Україні могли ми спостерегати ще в російському законодавстві, а саме в праві спадковому. Тоді, як скрізь в Росії, по закону син наслідував все майно по батьках, донці належала лише одна чотирнадцята частина. Оригінальний виїмок творили губернії Чернігівська і Полтавська, де донька наслідувала в рівних частях з сином.

Тим самим підносилося значіння українки і по за домом, серед людей. Наприклад, княгиня Ольга управляє державою за свого сина Святослава й уміє не тільки оборонити свій край від деревлян, але й навязати дипломатичні зносини з Царгородом.

Княгиня Романова, вдова по галицькому князеві Романі Мстиславичу... Коли муж її гине на війні, а вона лишилася сама з двома синами серед ворогів, береться за зброю, стає на чолі війська і по довгій та упертій боротьбі добуває дітям їх законні права.

Мати гетьмана Мазепи, ігуменя Марина, підтримує свого сина у війні з Петром I за волю України.

Українки, як бачимо, були не лише мудрі, але також відважні й уміли воювати за свій край. Слуцька княгиня Настасія прогнала татар від свого замку, волинська дідичка

Ганна Борзобагата-Красенська весь час воювала з поляками, утримувала озброєні ватаги, напала на чужі замки, доки не зістала прогнана перевагою ворога з краю.

Уміло наше жіноцтво також умирати за батьківщину. Коли місто Буша дісталось до рук ворогів, жінка сотника Завісного сіла на бочку з порохом і, підпаливши її, висадила себе в повітря, щоби не попасти в руки ворога.

Уляна, попівна з Ведмедівки, коли турки облягли місто і почався голод, не дозволила міщанам піддатися, а взяла провід над військом, ударила на турків і перемогла їх. Правда, сама загинула в бою, але Ведмедівку врятувала.

Ведмедівська попівна Сімсот турок-яничар

Побіду вчинила: З коней повалила.

Подане свідчить, що українська жінка скрізь стояла поруч з чоловіком і справувалася не гірше за козака.

Невже ж тепер, коли батьківщина наша стогне під гнетом північного ворога, ми, жінки-емігрантки з Великої України, що покинули нашу любу землю разом з чоловіками, що поділяємо з ними вже від 10 літ всі тягари еміграційного життя, невже тепер, коли ми виявили стільки відваги і саможертви в боротьбі з недолею буденного життя, не стане нас на дальшу працю? Мало-що можемо тепер зробити, але де-що повинні. То є проголошення своїх прав цілому світові. Не криюся з тим, що вважаю цю працю дуже невдячною. Легше боронити від ворога землю, на якій сидиш, ніж домагатися повороту пограбованого. А ми ще іншої зброї, як гаряча любов до батьківщини, не маємо. Правда, ця зброя часто перемагала вогонь і залізо, але при одній умові — єдності!

Богато часу змарновано, але ще не пізно. З самого початку еміграції зусиллями наших емігранток з Великої України — д-р Суровцової, Ганни Чикаленко-Келлер і Русової дісталися ми до міжнародніх жіночих організацій, як-то до Міжнародньої Жіночої Ради, до Ліги Мира і Свободи, до Суфражу... До нас прилучилися тоді і галичанки.

Коли в останніх літах утворилися нові держави, кожна з них обняла певну національність, і до міжнародніх організацій почали приймати нових членів на підставі державної приналежності, а старих, прийятих на принципі національ-

ному, як то було з українками—редукувати. Думаю, що треба шукати іншого виходу і то не гаючи часу. Вступити, як окрема секція, ми нікуди не можемо, але в кожній організації існує інтернаціональна секція, куди окремі особи вступають членами, незалежно від національності. І тепер ми маємо кількох пань членами таких організацій; я з ними говорила, і вони радо погодилися б репрезентувати емігранток у своїх центрах. Отже, на мою думку, нам треба звернутися скрізь, де лише маємо своїх жінок, і запропонувати їм вступати персонально до міжнародних організацій. Разом з тим, для успішності справи необхідно нам об'єднатися в одну Всеукраїнську Емігрантську Жіночу Організацію, під одною спільною управою, яка, ставши таким чином централею української жіночої еміграції, могла би керувати одностайністю наших міжнародних виступів.

Натурально, що нема мови про які будь реальні домагання, але велике значіння матиме сама наша присутність на засіданнях, наше живе слово, наша пропаганда. Для більшого успіху добре було би нам мати хоч маленький фонд для пропагандових брошур. Наші попередниці видавали такі брошурки і роздавали їх скрізь на конференціях. Тоді та література у великій мірі сприяла прийняттю нас до міжнародних організацій. Але то справа дальшої роботи, а тепер мусимо в першу чергу зорганізуватися тут у Польщі і по-за нею. Як я вже казала, маємо закордоном кількох пань, які добре ознайомлені з ситуацією і можуть бути дуже корисними для нашої еміграційної справи. Звернемося до них і будемо триматися у стислому контакті з ними і між собою.

Само собою розуміється, що така об'єднана праця вимагає й одної спільної ідеології, бо кожна розбіжність заломить нам наш політичний фронт. Кажу „політичний“, бо ж абсурдом є оминати це слово в осередку політичної еміграції. Противно, ми не сміємо бути аполітичними, бо ми є свідомими громадянками свого краю, які хочуть прилучитися до визвольної роботи своїх чоловіків. Надто часто гасло аполітичності служило маскою для найшкідливішої політики, і тому ми повинні всі стати з відслоненим лицем для політичної праці визволення України.

І коли ми, жінки, об'єднаємося в тісне коло, пе-

ресякнене одною ідеєю — проголошувати скрізь нашу кривду і домагатися повороту нам наших прав, наш голос почують і, я вірю, що то буде одною з підвалин нашого загального успіху. Не зражаймося тим, що нас мало: правда завжди в меншості, а Христос був один і переміг!

Тому творім свою Українську Всеємігранську Жіночу Організацію і приступаймо до інтенсивної праці, бо ще не вмерла Україна!

Валентина Завадська.

Нова ера в життю еміграції.

(Конференція в Празі).

Що далі, то все більш посувається наперед організування еміграції: роки не минають на марно. Функціонують вже давно краєві центри еміграційного життя, й нарешті, місяць червень ц. р. стає епохальним — 25-26 червня відбулася в Празі 1-а конференція представників еміграції з окремих держав.

Ініціатива скликання всеукраїнської конференції, думка про переведення якої турбувала ще бл. п. С. Петлюру, вийшла від Українського Допомогового Комітету в Румунії і передана була ним „Українському Обеднанню“ в Празі, яке, після порозуміння з еміграц. центрами в Польщі й Франції, визначило програм, час, місце і склад конференції.

Отже о 9 рано 25 червня в скромний ресторан при вулиці Неклановій № 9 у Празі прибули представники: проф. О. Лотоцький й ген. В. Сальський — від Ради Т-ва „У. Ц. К. в Польщі“, М. Ковальський й ген. В. Куц — від Головної Управи того ж т-ва, проф. К. Мацієвич і п. Д. Геродот — від Укр. Допомогового К-ту в Румунії, полк. Б. Цибульський — від Укр. Громади в Болгарії, проф. А. Яковлів і інж. С. Білодуб — від Укр. Обеднання в Ч.-С. Р., п. В. Андрієвський — від Союзу Укр. Емігр. Організацій в Південній Славії, пполк. В. Філонович — з уповноваження Укр. Громади в Туреччині, п. З. Мірна — від Респ. Демократичного Клубу в Празі, п. І. Косенко — від генер. Ради Союзу

Укр. Емігр. Організацій у Франції*), члени Організаційної Комісії по скликанню Конференції — проф. С. Сірополко, проф. О. Шульгин, доц. В. Садовський, доц. М. Добриловський, інж. Б. Бутовський, доц. А. Чернявський, інж. В. Прохода й, яко гості — д-р О. Питель і Г. Довженко.

Конференцію відкриває в імені Укр. Обеднання в Ч.-С.Р. проф. А. Яковлів і в своєму привітанні зазначає, що конференція має завершити організаційну роботу, яка переведена вже по окремих країнах. Пропозицію його обрати президію в складі: голова — проф. О. Лотоцький (Польща), заступник Голови — І. Косенко (Франція), секретарі — Дм. Геродот (Румунія) і інж. Б. Бутовський (Ч.-С. Р.) приймається одногосно.

Голова конференції проф. О. Лотоцький в короткому слові констатує той факт, що присутність на залі представників еміграції з 7 різних країн, є вже доказом того, що ідейно еміграція наша була й є об'єднана, не дивлячися на фізичне розпорощення, а це стверджує в свою чергу той факт, що засади, на яких провадилася визвольна боротьба, досі живі й чинні. Далі він пропонує обрати мандатну комісію й вшанувати вставанням пам'ять Є. Х. Чикаленка. Оголошується перерва до 14-ої години для взяття участі в парастасі за душу небіжчика.

Після перерви заслухується доклад мандатної комісії, а далі проф. К. Мацієвич доповідає про історію розвитку з 1923 р. думки про утворення об'єднуючого еміграційного органу й про ті засади, що було покладено організації комісією в основу скликання конференції. З слів докладчика, це були засади демократизму, а наслідком праці комісії є прибуття на конференцію представників з 7-ми країн, де оселені наші емігранти.

Конференція переходить до слухання докладів з місць:

1. Польща, докладчик М. Ковальський. Еміграція — 15000 осіб — об'єднана Укр. Центр. Комітетом, який має на провінції 68 відділів, уповноважених та представників груп. Мається сітка фахових організацій. Найбільший осередок — укр. станиця при м. Каліші, де проживає до 600

*) 2-й делегат — п. М. Шумицький не міг прибути по незалежних від нього обставинах.

осіб, переважно люде старшого віку, хворі, інваліди, жінки та діти. В станиці мається гімназія, шкілка, дитячий садок, кілька клубів і бібліотек, церква, хор, театр, лікарська по-
радня. Правний стан еміграції погіршав, головне через різні
формальності, матеріяльне становище — тяжке з причини
безробіття. При Головній Управі У. К-ту існує бібліотека й за-
кладено книгарню; на провінцію посилається рухомі бібліо-
теки й друковані реферати.

2. Румунія, докладчик Д. Геродот. Зареєстровано
емігрантів до 3000, які організовані в окремі громади, при
яких існують хори, читальні, бібліотеки, засіб існування —
праця переважно на селах та фабриках. Заведене самооподаткування. В документах зазначається національність украї-
нська, але ж рух для підшукання праці обмежено, а тому
є бажання виїзду в інші країни.

3. Франція, докладчик І. Косенко. Еміграція обчи-
слюється до 10,000 осіб (але з них до 7,000 з Галичини й Волині.
Таким чином укр. політичної еміграції біля 3000, при чому
ця кількість має тенденцію збільшуватися за кошт укр.
емігрантів армії Врангеля, що перебувають в районі Ліону.
Генер. Рада обєднує до 1000 осіб. Правний стан задоволь-
няючий, роботу знайти легко, заробіток добрий. Помічаєть-
ся брак інтелігентних сил.

4. Чехословаччина, докладчик А. Чернявський. При-
близна кількість укр. політичної еміграції — до 1500 осіб.
Матеріяльний стан тих, хто раніш став на працю — задо-
вольняючий, становище ж студентів високих шкіл — погір-
шало через зменшення стипендій.

5. Болгарія, докладчик полк. Б. Цибульський. Маєть-
ся до 7000 укр. еміграції з б. армії Врангеля, інтелігенції
— до кілька сот осіб. Матеріяльне становище незадоволь-
няюче, правних утисків нема й легке прийняття підданства,
але ж тяжко відчуваються ворожі заходи москалів.

6. Південна Славія, докладчик В. Андрієвський.
Числиться більш 15,000 українців, переважно з армії Вран-
геля. Національна свідомість мала, але ж збільшується.
Національний рух шириться, відкриваються громади. Остані-
німи часами засновано Союз укр. емігрантських організа-
цій. Матеріяльне становище незадовольняюче, а правне —
дуже тяжке, головню з причини засилля москалів, різні ко-

мітети яких мають велике значіння. Гостро відчувається потреба в культурній роботі, працівників для якої дуже мало.

7. Туреччина, докладчик пполк. В. Філонович. Мається до 300 укр. політ. емігрантів. Матеріальний і правний стан тяжкий, хоч відношення влади не зле.

8. Бельгія. Зачитується доклад Брюссельської громади. В Бельгії існує три громади, найбільша налічує до 40 осіб. Правне й матеріальне становище добре, роботу знайти легко. Можна примістити до праці значну кількість людей.

Доклади з місць викликають жвавий обмін думок, запитання, додаткові інформації. Висловлюються побажання прийти на допомогу (Головна Управа У.Ц.К. в Польщі пропонує надсилати відбитки рефератів, що читаються у Варшаві, до країн Балканських); взагалі делегати намагаються ознайомитися всебічно з станом еміграції в інших країнах. Відчувається, що зібралася родина після довгої розлуки й у своєму тісному колі ділиться горем і радощами, аби зарадити загальному лихові—емігранському життю. Гостро відчувається головний біль. Це — не матеріальні злидні, яких досить в життю населення цілої повоєнної Європи, а не тільки нещасної еміграції, головне ж лихо - безправя, яке, пригнічуючи морально, важить тяжкою колодою на кожному емігрантові. З приводу цього вичерпуючі пояснення подає М-р Зак. Справ проф. О. Шульгин, знайомить з перебігом цілої справи та з своїми плянами перебороти несприяючу нам традицію й добитися визнання за нами прав окремішньої нації.

Кінець 1-го дня і більшу частину другого конференція присвячує заслухання рефератів: 1) проф. К. Мацієвича — „Спільна акція по питаннях загально - національних на міжнародньому терені“, 2) проф. С. Сірополка — „Духові інтереси укр. еміграції та засоби задоволення цих інтересів“, 3) проф. О. Шульгина — „Захист правних інтересів укр. еміграції та переведення допомогової акції власними силами й при допомозі емігранського бюро при Лізі Націй“, 4) доц. В. Садовського — „Справа трудової й матеріальної допомоги укр. еміграції“, і 5) проф. О. Лотоць-

кого — „Справа скликання всеукраїнського еміграційного з'їзду“.

Всі доклади, добре обґрунтовані її цікавого змісту, конференція приймає, після обміну думками, як вихідні точки для діяльності головного об'єднующого органу. Найбільш жвавий обмін думок і дискусії розгортаються після 1-го доповіді проф. К. Мацієвича. Центр дискусій точиться коло одної з тез прелегента — „пропагування ідеї української незалежності, де звязуючи цього з жадною концепцією“. Проти цього рішуче виступають проф. О. Лотоцький, М. Ковальський, ген. В. Сальський, Д. Геродот, проф. О. Шульгин, ген. В. Куц.

М. Ковальський вважає, що зараз укр. політична еміґрація досягла такого ступня свого політичного освідомлення, коли вона може ясно означити свої політичні позиції. Народи тільки тоді здобувають успіх, коли мають виразно означену лінію, точно зафіксовану мету, а тому є конечним, щоби й конференція зазначила ці наші позиції, для чого докладчик пропонує наступну резолюцію:

„Конференція українських національно - громадських організацій на еміґрації констатує, що наближається момент ліквідації комуністичної влади на теренах б. Росії, а тим самим звільнення України від російської окупаційної Української Держави. Конференція визнає, що відновлення незалежної української держави може наступити лише у формі створення всенародньої української державної влади — державної влади в традиційній, освяченій кровю борців за незалежність формі Української Народньої Республіки. Разом з тим Конференція високо цінить значіння заохочення Урядом Української Народньої Республіки на протязі 10-ти років еміґрації — створеної українським народом під час боротьби за незалежність — української державної традиції, це значіння є велике, як для організації державно-творчих сил українського народу, так і для досягнення максимальних результатів у напрямі майбутнього визнання незалежної української держави. Отже, Конференція, яка являється виразницею думок та настроїв величезної більшости української еміґрації, висловлюючи ці думки та настрої, з рішучістю підтримує Уряд Української Народньої Республіки та закликає всю українську політичну еміґрацію

до його попертя та обєднання біля нього в близькій майбутній боротьбі за звільнення від ворожої окупації Батьківщини“.

Ген. В. Сальський, поділяючи міркування М. Ковальського, висловлюється за необхідністю визначення конференцією співчуття праці Уряду УНР і підтримує резолюцію, що запропонована попереднім докладчиком.

Д. Геродот вважає необхідним зафіксування того політичного моменту, що стихійно виник на конференції, і пропонує резолюцію наступного змісту:

„Та героїчна боротьба, яка з нечуваною силою провадиться українським народом за здобуття своєї державної незалежності, як на території України, так і поза її межами, привела до того, що українське питання стало обєктом серйозної міжнародної уваги. Цей факт не міг не викликати коли не паніки, то роздратованості самої рішучої акції з боку ворогів українського відродження. Знаючи те, що фізичним символом, який втілює в собі не лише ідею, але і чин до здобуття української державності, — є державний центр Української Народної Республіки, — всі зусилля ворога були і є скеровані на знищення, а в найгіршому випадкові — на ослаблення того центру та на спаралізування його державної активності. З цією метою ворогом були випробовані всі методи підступу, провокації і навіть терору, одним з найбільшчих проявів якого було вбивство Вождя Державної України — Симона Петлюри. Треба було аж цієї тяжкої трагедії, щоби український нарід з наочною ясністю зрозумів, що атаки, які ведуться на Державний Центр УНР., розраховані на знищення самої державної ідеї, на деморалізування українських сил, на їх розєднання і взаємну ворожнечу. Констатуючи цей факт, Конференція Української Еміграції, що після 10-ти років життя на чужині зїхалася до Чехословаччини і завершує організаційну працю по обєднанню творчих і патріотичних сил українського народу, вважає, що: 1) сучасне становище української справи з безперечною рішучістю вимагає від усіх свідомих українських елементів обєднання своїх сил для продовження боротьби за українську незалежну державність; 2) обєднання це має бути скероване в бік, найбільш болючий для ворога, а саме — у бік скріплення і ще більшого піднесення авторитету

Державного Центру У. Н. Р. Для зовнішніх чинників це ще один зайвий раз заманіфестує державну непохитність української еміграції, не зможе їм не імпонувати і, без сумніву, ще більш заактивізує українську державну справу на міжнародній арені і полегшить ту відповідальну і корисну роботу, яку провадить Уряд У. Н. Р. Для українських же мас це буде доказом, що активні борці за визволення України залишилися вірні державним традиціям, що освячені не лише волею українського народу, але й кровю його найліпших синів; 5) виступи, що так чи інакше ведуть до ослаблення Державного Центру У. Н. Р. і розбиття українських сил, незалежно від того, якими мотивами вони прикриваються назовні, є шкідливі для української визвольної боротьби і підлягають самому рішучому осудові“.

Проф. О. Лотоцький, підтримуючи тези доповіді, в якому питанні розглядається академічно, вважав би доцільним під поглядом практичним, щоби конференція прийняла резолюцію, співчуваючу діяльності Уряду У. Н. Р.

Ген. В. Куш в імені Т-ва вояків стверджує, що вояцтво, яке билося під прапорами У. Н. Р. за волю народу, готове кожної хвили продовжити боротьбу, але під тими ж тільки прапорами. Проти наведених побажань висловлюються представники с.-д. і с.-р. М. Добриловський, Б. Бутівський і А. Чернявський.

Докладчик проф. К. Мацієвич, відповідаючи промовцям, висловлює жаль, що промовці відійшли від практичних шляхів, що накреслюються тезами його доповіді, а поставили питання в таку площу, ніби докладчик, уенерівець не останнього призиву, а ще в часів РУП, навмисно оминув це кардинальне питання. Між тим, резолюція подібного змісту проектувалася організаційною комісією, але була знята з причин „специфічних“ умовин, які панують серед еміграції в Ч.-С. Р., через що було визнано доцільним обрати шлях не силування, а еволюції. Докладчик вважає, що важливі справи сучасності треба вирішувати холодним розумом, не даючи місця пристрастям, які є виявом боротьби.

Конференція переважаючою більшістю голосів доручає комісії узгляднити проекти запропонованих резолюцій та ухвалює вироблений комісією проект резолюції наступного змісту:

„Конференція наказує Українській Головній Еміграційній Раді в майбутній діяльності провадити загально-національну роботу на ґрунті чисто громадському, реально підтримуючи разом з тим працю державною центру У. Н. Р і тих українських громадсько-політичних чинників, які стоять на ґрунті української державної незалежності, в їх виступах загально-національного значіння“.

Конференція переходить до заслухання доповіді проф. А. Яковлева про організацію об'єднуючого органу, розглядає запропонований ним проект статуту „центрального об'єднуючого органу“ й приймає його з редакційними поправками. Згідно прийнятого статуту, конференція перетворюється в постійний орган „Українська Головна Еміграційна Рада“, пленум якої має складатися: а) з присутніх делегатів, б) п. М. Шумицького, делегата від Генер. Ради Союзу Укр. Емігр. Організації у Франції, який не мав змоги прибути на цю конференцію й в) осіб, що будуть обрані в склад президії Головної Еміграційної Ради. Місцем осідку президії Ради визначається Париж. Президія обирається в складі: голова — проф. О. Шульгин, заступник голови — М. Шумицький і секретар — І. Косенко. Кандидатами до Ради обирається ген. О. Удовиченка, ген. В. Сальського й п. Д. Геродота. Контрольна комісія обирається в складі: проф. К. Мацієвич, доц. В. Садовський і проф. А. Яковлів.

З пропозиції голови конференції проф. О. Лотоцького конференція висловлює подяку Організаційній Комісії за підготовчу працю й вшановує вставанням пам'ять Великого Патріота Симона Петлюри.

З пропозиції пол. Б. Цибульського конференція з оплесками ухвалює привітання П. Заступникові Голови Директорії Головного Отамана А. Лівичкому.

О 23 год. 26 червня проф. О. Лотоцький оголошує закриття першої української об'єднуючої еміграційної конференції й в імені Організаційної Комісії запрошує присутніх на шклянку товариського чаю.

Ще більш години точиться товариська розмова людей, з яких де-хто не бачився біля 10 років. Багато згадок про минуле, здогадів про майбутнє. Але ж віряться, що буде воно світліш, бо переборено інерцію життя й покладено головну підвалину для досягнення об'єднання. І ті дискусії,

часом занадто палкі й навіть гострі, що несподівано виникли після докладу проф. К. Мацієвича, спричинилися до освіження атмосфери, може занадто задушливої серед еміграції в Ч.-С. Р. Вище ж зазначене розходження в поглядах що до більш чи менш ясного та рішучого визначення конференцією політичної лінії більшости української політичної еміграції виявилось як розходження не принципове, а тактичне. І от всі делегати конференції об'єдналися негайно, як усвідомили, що вони є однолітні ідейно.

В. Куц.

У вересні 1929 р. Варшава.

Українські воєнні інваліди на міжнародних з'їздах.

Світова війна з її застрашаючими втратами в людях, мільоновими арміями ранених і калік, неймовірною силою вдів і сиріт по забитих, мільярдів втрат грошові й матеріяльні, винищення наслідків творчости людства, доведення до повної руїни господарчих і політичних стосунків у всьому світі та інше й інше породили в цілому культурному світі непереможені бажання за всяку ціну не допустити в майбутньому до подібних катастроф.

Для досягнення цього скеровані всі змагання дипломатичні, державні й громадські цілого світу. В наслідок цих змагань:

а) створено Лігу Народів, що має своїм завданням розв'язувати мирним шляхом непорозуміння між державами й заключати найбільшої ваги трактати й договори;

б) підписано Женевського протоколу й трактату в Льюкарно, що ніби забезпечує спокій на деяких відтинках повоєнної Європи, і зрештою останнього пакту Келльогового, яким держави, що його підписали, вирікаються зачпної війни, і

в) заміри загального розброєння та усталення незваних роземчих судів.

Як би в допомогу переліченим заходам дипломатії світу повстав цілий ряд організацій, як прикладом Товари-

ство Прихильників Ліги Народів та інші, що підтримують заміри і починання Ліги та провадять широко пропаганду миру на міжнародньому терені.

На чоло цих міжнародніх організацій природньо вису-нулися організації тих, що в страшній грі війнній брали безпосередньо особистий уділ та тої безприкладної в історії різні народів стали жертвами.

З числа цих останніх організацій назвемо тут „FIDAC” та „CIAMAC”.

„FIDAC” — (Fédération Interalliée des Anciens Combattants — міжсоюзна федерація бувших військових) є першою й найстаршою з них, бо повстала ще в листопаді року 1920, яка об'єднує в собі 34 організації, що належать до 10 держав, союзників у світовій війні. Метою ФІДАК-у є постійна вперта праця над утриманням тривкої приязни поміж народами, що виїшли спільно переможцями. Головне гасло його — оборона існуючих трактатів. Щороку ФІДАК відбуває в одній з столиць союзних країв свої конгреси. Останній конгрес відбувся у вересні 1928 року в Букарешті; наступний відбудеться в році 1929 в Білгороді. Місцем осідку ФІДАК-у є Париж.

„CIAMAC” (Conférence Internationale des Associations de Mutilés et Anciens Combattants — міжнародня конференція союзів інвалідів і бувших військових) повстав у жовтні 1926 року в Женеві й відбув два конгреси: у році 1927 у Відні і в році 1928 в Берліні. Мета ЦІАМАК-у: — а) міжнародне усталення інвалідського закону і б) допомогова праця на терені Ліги Народів по усталенню тривкого миру поміж народами світу. До ЦІАМАК-у належить цілий ряд організацій і союзів з 11 країн, а між ними з Німеччини, Австрії та Болгарії, яких не допущено до ФІДАК-у, як бувших ворогів аліантських у світовій війні.

* * *

Сучасний провід Української Спілки Воєнних Інвалідів віддавна слідкував за розвитком і діяльністю цих двох міжнародніх організацій і старався навязати з ними контакт як у цілях суто інвалідських, так і в цілях винесення на

міжнародній форум національної ідеї нашої і державно-національних прагнень українського народу.

Старання ті не пішли на марно, а увінчалися успіхом, і організацію наших інвалідів було запрошено вже тричі для участі в таких міжнародніх з'їздах.

* * *

Перший раз Українська Спілка Воєнних Інвалідів брала участь у З'їзді Міжнародньої Комісії бувших військових, що відбувся 31 березня 1928 року в Парижі.

В цьому з'їзді було представлено 56 організацій, що належать до 13 європейських держав, а саме: Австрії, Англії, Бельгії, Болгарії, Італії, Німеччини, Польщі, Португалії, Румунії, Франції, Чехословаччини, Югославії й України.

Українські організації репрезентувала Українська Спілка Воєнних Інвалідів через свого делегата, генерального штабу генерал-хорунжого Олександра Удовиченка.

З'їзд цей, головним чином, був присвячений підготовчій роботі до скликання Міжнароднього Конгресу представників від усіх учасників світової війни, незалежно від того, по чийому боці — Антанти чи Держав Центральних — вони брали участь у тій війні.

З'їзд ухвалив, щоб згаданий Конгрес був скликаний в імені Мішаної Міжнародньої Комісії і під протекторатом обох міжнародніх організацій учасників світової війни — ФІДАК-у й ЦІАМАК-у. Місцем того Конгресу визначено Люксембург і час Конгресу — 15 вересня 1929 року.

Для участі в Конгресі запрошено всі організації, що належать до ФІДАК-у й ЦІАМАК-у, як рівно й усі ті 15 організацій (а в тому числі й Українську Спілку Воєнних Інвалідів), що брали участь у з'їзді 31 березня 1928 року.

* * *

Другий раз Українська Спілка Воєнних Інвалідів була учасницею Міжнароднього Конгресу воєнних інвалідів і бувших військових у Люксембурзі, в днях 10-го і 11-го вересня 1928 року, на якому були представники 31 організації від Англії, Австрії, Бельгії, Данії, Італії, Німеччини,

Польщі, Португалії, Сполучених Штатів Північної Америки, Югославії й України.

Українська делегація на цьому Конгресі складалася з представників Спілки: генерального штабу генерал-хорунжого Ол. Удовиченка і М. Ковальського, які приймали участь у двох комісіях Конгресу — комісії миру й комісії жертв війни.

Коли в першій з цих комісій було прийнято резолюцію що до загального сталого миру, і наша делегація побачила, що з тої резолюції не видно будь-яких користей для нашої батьківщини через те, що ніяких мирових резолюцій що до України не прийме під увагу й не виконає ні червона й ніяка інша Москва й не звільнить наш змучений край від ганебної окупації, — вона склала й видрукувала на трьох офіційних на Конгресі мовах — французькій, англійській і німецькій — та довела до відома членів Конгресу декларацію, уривки з якої ось про що говорять:

„Після голосування резолюції в справі миру, прийнятої комісією миру, українська делегація вважає своїм обов'язком заявити наступне:

Справа миру та справедливості однаково цінна і дорога й для нас, українців, бо ми завжди стреміли жити в згоді з іншими народами. Але завдяки раптовій навалі червоної Москви ми мусіли взяти до рук зброю для захисту нашого краю і нашої незалежності. Наша збройна боротьба проти ворогів була виконанням нашого святого обов'язку, бо ми боролися мирне життя нашого народу, його право на вільний розвиток, його незаперечне право бути вільним і незалежним на своїй землі.

Боротьба наша була люта, але в наслідок тяжких несприятливих умов нас було переможено, і ми разом з нашим урядом відступили за межі нашого краю, а країна наша попала в жорстоке ярмо наших ворогів.

...Гаряче бажання наше жити в мирі з нашими сусідами, при умові взаємної допомоги, доведено багатьма актами української держави, і в тому ми щиро вітаємо зазначені в згаданій резолюції засади...

...Але одночасно мусимо довести до відома тут присутніх делегатів про ті труднощі, які представляє

для справи загального миру сучасна ситуація на сході Європи.

Український народ ніколи не погодиться на те, щоб над його землями панували вороги, і він прикладе всіх сил, щоб звільнити край свій від цієї окупації, яку нічим не можна виправдати і яка протирічить всім нормам міжнародного права.

Сьогодні яким є для кожного, що східньо-європейська проблема буде вирішена лиш тільки тоді, коли вивольяться поневолені червоною Москвою нації. І тільки існування незалежних держав — як Україна, Грузія й інші — запевнить панування миру на сході Європи і підкріпить справу миру взагалі...”

В комісії жертв війни було внесено та прийнято як комісією, так і повним пленумом Конгресу резолюцію про матеріальне забезпечення наших інвалідів, яка звучить так:

„Міжнародний Конгрес інвалідів і бувших військових, зазнаюмившись в тяжким станом українських воєнних інвалідів, що будучи змушені покинути свою країну, зараз розсіяні на чужині, — висловлює побажання:

а) Щоби було подано до Ліги Націй відповідного меморандума, який торкався б положення українських воєнних інвалідів з метою винайдення способів, аби прийти їм з допомогою.

б) Щоби союзи інвалідів та товариства бувших військових, як рівно й відповідні інституції різних держав, представники яких беруть участь у цьому Конгресі, взяли під свою опіку українських воєнних інвалідів, що перебувають у межах їхніх територій”.

* * *

Третій раз організацію наших інвалідів запрошено було на V Міжнародний Конгрес Союзів воєнних інвалідів і бувших учасників світової війни. Конгрес цей відбувся у Варшаві в днях 4, 5 і 6 серпня 1929 року. Взяло в ньому участь 9 держав, а саме: Австрія, Болгарія, Данія, Вільне Місто Гданськ, Німеччина, Польща, Україна, Франція й Чехословаччина та представники Міжнародного Бюро Праці

й Ліги Народів. Всього зіхалося 55 делегатів. Делегацію українських воєнних інвалідів склали: голова спілки генерал-хоружний Олександр Загородський, заступник голови полковник Михайло Садовський, професор д-р Роман Смаль-Стоцький і д-р Левко Чикаленко.

На початку обряд Конгресу вітали його представники польського уряду, Ліги Народів, Міжнародного Бюра Праці й окремі організації різних держав.

В імені нашої делегації вітав Конгрес проф. д-р Смаль-Стоцький, який висловив побажання, щоби як найскорше було досягнуто загальне порозуміння між народами, бо тільки воно облегчить досягнення сталого миру.

— Конгрес цей — казав він, — є кроком наперед у стремлінню до справедливости та зрозуміння засад самого миру. Нема миру без справедливости. Польща повинна про те найліпше знати через власні, ще так недавні, терпіння. Звертаємо увагу делегатів Конгресу на ту несправедливість, яку причинено Москвою — Україні, Грузії й народам Кавказу.

Промову цю, виголошену в мовах англійській, польській і німецькій та перетлумачену на мову французьку, вислухано з великою увагою і нагороджено загальними гучними оплесками.

Приступаючи до праці, Конгрес обрав дві комісії: а) мирову і б) по забезпеченню, до яких увійшли і всі чотири українські делегати.

Перед закриттям нарад першого дня Конгрес прийняв і вислав до Міжнародної Конференції в Газі наступну резолюцію:

„Представники трьох мільонів воєнних інвалідів і бувших військових, що належать до різних народів і зібрані у Варшаві на річному Конгресі ЦІАМАК-у, пересилають делегатам урядів, що візьмуть участь в Конференції в Газі, свої найгарячіші побажання досягти достаточних вислідів у їхніх працях, що до ліквідації наслідків війни і приготування тривкого майбутнього миру між народами. Учасники війни числять на те, що члени Гагської Конференції зуміють відважно поставити опір всіляким перешкодам, маючи повсякчасно перед собою невимовні терпіння інвалідів, вдів і сиріт та ту ціль, яка мусить бути досягнута

на: — направити зло, об'легчити терпіння жертв війни й охоронити світ від повстання нових катастроф”.

Другий день Конгресу було присвячено працям в комісіях, де опрацьовувалися внески й резолюції, що торкались в першу чергу справ пропаганди миру й засобів до охоронення його та справ з галузі забезпечення жертв війни.

Зважаючи на те, що Конгрес як і всі подібні міжнародні з'їзди, конгреси і конференції в Європі, був більше політичним, ніж вузько корпоративним, то головна праця, як і вся увага та зацікавлення припали на комісію миру.

Найцікавішим моментом у цій комісії був той, коли делегацією українських воєнних інвалідів було зроблено внесок, яким зверталось увагу Конгресу на брутальну окупацію московським совітським військом України, Грузії, Кавказу, підкреслюючи одночасно, що без звільнення країн цих з ярма московського, — пацифікація сходу Європи є неможлива.

Внесок цей дебатувався з великим піднесенням і запалом, після чого комісією ухвалено було резолюцію, якою висловлюється співчуття поневоленим Україні, Грузії і Кавказові.

Найбільш зичливості, підтримки й захисту при дебатах над внеском наших інвалідів виявили делегації німецька й австрійська.

По закінченні праці в комісіях Конгрес вибрав начальний комітет ЦІАМАК-у, до якого ввійшли по 2 делегати від Німеччини, Австрії, Болгарії, Данії, Франції, Польщі, Чехословаччини та від отемнілих (з Польщі й Австрії).

Дальшу увагу Конгресу забрали справоздання двох членів старого комітету з діяльності ЦІАМАК-у, які одночасно в ділових виводах і з піднесенням підпирали проекти всіх 4 резолюцій, що їх внесла на пленум комісія миру.

Не будемо наводити тут тих резолюцій, лиш коротко скажемо, що всі вони в той чи інший спосіб говорять про сталий мир і способи його дотримання. Резолюція ж, що її внесено делегацією українських воєнних інвалідів та прийнято зїздом, виглядає так:

„Загальний річний зїзд ЦІАМАК-у співчуває важкому

становищу народів України, Грузії й Кавказу, що знаходяться тепер під протизаконним гнітом, висловлює цим уявленим народам свої симпатії та закликає всі організації ЦІАМАК-у звернути увагу своїх держав, що належать до Ліги Народів, на такий неправий стан річей”.

Резолюції Комісії по забезпеченню обіймають питання загального інвалідського значіння, як то: обставини повстання воєнних каліцтв, мінімум степеня ушкодження, права та управління до забезпечення, справи продавнення, зміни підданства, боротьби з сухотами серед інвалідів і т. д.

Всі резолюції обох комісій пленумом Конгресу ухвалено одноголосно і вкрито рясними оплесками та доручено новообраному Начальному Комітетові ЦІАМАК-у до переведення в життя.

У серпні 1929 року.

Михайло Сядовський.

Окремішність України в старшій німецькій літературі.

Одним з найкращих свідоцтв для України, яке залишилося її досі унікалом віри чужинця в життєздатність і славу України, є відзив великого німецького клясика Йогана Готфріда Гердера (1744—1803) про Україну. Гердер, основоположник німецької історіософії, предтеча новітньої соціології, один з шости клясиків німецької літератури (Лесінг, Вілянд, Клопшток, Гердер, Гете, Шілер), опускаючи Ригу, як молодий учитель, їде кораблем по Північному морю й у своєму записнику нотує, немов у візіях, свої пляни для будучих праць, в основу яких кладе свої погляди на історію людства.

Перед його душевним оком пересуваються народи світа і кожному він старається дати місце в будучому розвитку людства. Довше спиняється він, на „північнім заході“, до якого він, як видно з дальшого, не зачисляє Росії. „Що то буде, каже він, коли дух культури запанує в цих країнах?“

„Україна стане новою Грецією: прекрасне небо цього народу, його весела вдача, його музикальна натура, його родюча країна і т. д. воскреснуть колись на ново; із багатьох малих диких племен, як колись було в Греції, повстане культурна нація; її границі будуть сягати аж до Чорного моря, а звідци далі у світ“.

Україну робить Гердер центром budouчого культурного кола. В це коло вчислює ще Гердер Угорщину, частину Польщі й частину Росії. У своїм пророкуванні йде Гердер так далеко, що вважає, що рух культури цього кола (Україна, частина Польщі й частина Росії та Угорщини) збудить сплячу Європу до нового життя. В цьому пророкуванні криються елементи гасла *ex oriente lux* (зі сходу світло), і в це будуче світло зачислена Україна і то, як центр, який в першу чергу повинен притягнути до себе близько межуючі території.

Що Гердер ясно розмежує Україну від інших національних територій видно з наведеного, як також і з дальших його висновків про Росію, яким присвячує окремий відділ, даючи тогочасній культурі Росії найбільш негативну характеристику. Негативні сторони російської культури виводить він з деспотичного устрою російської держави, яка лягла на російську душу й не дає їй, як він висловлюється, визнати ціну чести в людському життю.

Цікавим також є те, що Гердер не висловлюється тут у своїх плянах ані про Польщу, ані про Чехи зокрема; тоді, як про Україну говорить з захопленням, а про Росію з недовірям. На жаль, цей блискучий документ віри в сили української нації остає на довгі часи самотнім у німецькій літературі. Не зважаючи на описи подорожей німецьких подорожників по Україні та на історичні нариси про Запорозьких Козаків, які були зібрані й освітлені в одній з праць проф. Дмитра Дорошенка, відгомін в німецькій літературі про Україну, за малими виїмками, глухне. *)

В другій половині XVIII століття набирає актуальности

*) 1786 появляється співогра німецького актора й драматурга Генриха Христіяна Пляйснера: „Любов на Україні“ — яка є предметом моєї иншої праці.

в німецькій літературі справа трьох розборів Польщі, а з цілковитим поневоленням України поволі забувається традиція історичної України, яка для Гердера мусіла бути ще живою.

На початку XIX століття доводилося українській пісні (перерібка пісні „Іхав козак за Дунай“...) супроводити в походах німецьких добровольців у наполеонських війнах. *) Але ця пісня іде вже під російським прапором, бо її автор, Христіан Август Тідге, вважав оригінал пісні російським.

Ще в першій половині XIX віку мав віджити інтерес до українства в німецьких літературних колах і так інтенсивно виявитися, як вже ніколи опісля, навіть і в новітніх часах, коли українська справа стала актуальною. Було це при кінці 30-х років і трвало 10 років, доки існував центр цього інтересу.

В Празі виходив від року 1837 до 1848 журнал під назвою „Ost und West” (Схід і Захід). Видавці цього журналу мали на меті зблизити словянський світ до німецьких літературних кол. В центрі інтересу цього журналу стояв — як не могло інакше в Празі бути — чеський народ; співпрацьовниками в цім журналі було багато чехів. Другим по чехах народом, що знайшов в цьому журналі приют що до багатства публікації про нього, був український народ. Правда, писалось тут про всі словянські народи, не поминаючи найдрібніших їх відламів, як, наприклад, лужицьких сербів. Не буду зупинятися на всіх появах, звязаних з Україною в цім журналі, маючи на увазі бібліографічно опрацювати це на іншому місці, спинюся тільки на тих моментах, які зазначені в наголовку цієї статті.

Треба завважити, що прихильне становище до української справи в німецьких авторів зовсім піддержувалося і чеськими співпрацьовниками. Ця прихильність чехів до українців виходила з оточення Шафарика, Коляра, Коубека, Йордана й інших і трвала так довго, як і прихильність німців до чехів. Події після 1848 р., націоналістичний рух у німців відчужував німців від чехів, так

*) Дивись моя „Історія однієї української пісні“ — в „Книголюбі“, Прага, червень 1930 р.

само, як і націоналістичній, панславістичній рух у чехів відчужував їх від справ українців.

Але в той час, коли виходив згаданий журнал, духовна орієнтація німецьких літературних кол стояла під впливами, які виходили, з одного боку, від німця Гердера, а з другого від француза Русо. Не в національній культурі шукали тодішні сучасники своїх високих цілей, а в культурі вселюдськості. Обеднання всіх націй у вселюдських досягненнях були мрією й німецьких класиків і німецьких романтиків. З другої сторони, шукання шляхотних (edle) націй стояли на порядку деннім. Думка ця вийшла з загального напрямку зближення до природи і злиття з нею. Чим більш природня нація, тим більш в неї емоціональних, незужиткованих сил, які дадуться викликати до нового, досі в старій культурі не виданого, життя. Народня пісня, ще за думкою предтечі Гердера, великого північного чарівника Гамана (1730 — 1788) справжня поезія, якій штучна поезія ніколи не дорівняє.

Тому й тоді таке одушевлення для збирання і перекладання народніх пісень чужих народів, тому такий інтерес для всіх чужих орієнтальних і словянських націй, тому таке обурення, коли завважали, що яку-небудь націю утискують або негують її існування з-за політичних причин.

Повстання малих народів—греків (1821), поляків (1830) проти своїх гнобителів знайшли в німецькій літературі незвичайний відгомін. Найбільші таланти тодішньої світової літератури, а тим самим і німецької, присвячували свої найкращі твори цим подіям.

Не дивно проте, що й з боку німецьких та чеських письменників відношення до забутої, відсуненої в тінь української нації мусіло бути в той час зовсім об'єктивне, приязне й готове йти на допомогу. Але ми знаємо, що якраз в той час ставило українське культурне життя свої перші нелевні кроки і відгомону в ньому передовсім до німецьких починань в тій галузі не було жадного. І коли чеські, сербські, польські літературні сили звязувалися з німцями були з ними в певнім літературнім звязку, сами заставляли німців писати про себе, то в згаданому журналі бачимо, як сами німці часом за допомогою чехів, стараються розібратись у всій тій плутанині, яка крилася вже в самій назві

української нації: малороси, руснаки, русини, червонороси, українці, козаки і т. д., і т. д.

Тимчасом і сама література польська та московська посередньо звертала увагу перед світом на життя українців. Тодішні польські й московські романтики черпали сюжети з багатства козацької колишньої слави, а німці радо перекладали ці твори.

Вертаючись до нашого журналу і, залишаючи на боці переклади українських народніх пісень та переклади з чужих нам мов на українські теми, переглянемо ті зусилля співробітників „Сходу і Заходу“, які вони поклали біля того, щоби перед своїми читачами і перед світом боронити окремішність українського народу.

Наводимо виписки в хроністичному бібліографічному порядку, як документи культурно-історичної вартости:*)

р. 1837, число 19 — „Ігнатій Павлі задумує видати польські народні пісні. Передовсім просимо пана Павлі, щоби правильно і чесно розрізняв між русинською і польською (простіше сказати — ляською) піснею, та щоби чисто русинські думки не видавалися в польському перекладі, як ляські, à la В. В. *Uni cuique suum* (Замітку написав І. П. Коубек, чеський поет; В. В. — це Владислав Войціцький, який видав тоді збірку пісень у Варшаві, в яку він втягнув українські пісні, як польські);

р. 1838, ч. 12 — „Бодянський має збірку малоросійських народніх пісень і працює над граматикою малоросійського діалекту, яким говорить більше, як 15 мільйонів русинів в Росії і в Польщі, але на яку словянські лінгвісти мало звертають уваги і яка науково майже зовсім неопрацьована“ (анонімна записка);

р. 1838, ч. 102 — „Михайло Грабовський робить таке порівняння: Гошинський малує нам гайдамацьку Україну, Залеський—козацьку, а Мальчевський—польську-шляхоцьку“ (анонім, обговорюючи літературу Грабовського);

р. 1839, ч. 47 — „І. Срезневський, професор, в Харкові видав зшиток своєї інтересної книжки „Запорозька минув-

*) Виписки вв'яті з оглядів польської та російської літератури. Назву нашого народу передаю в повній транскрипції так, як вона була авторами подана.— О. Б.

шина“—Харків 1838, 12, 162 сторін. Цей зшиток закінчує другу частину цілого твору, який приносить багато матеріалу для пізнання життя й історії давньої козацької вільної держави...” (анонім);

р. 1840, ч. 87, обговорюючи російську літературу, а зокрема твір князя Шаховського „Маруся, русинська Сапфо”: „Малоросію за часів гетьманства він живо змалював з її очайдушною відвагою й чудовою народньою поезією. Стиль живий і драматичний, але малоросійський діалект, який там панує, дуже зіпсований“. (Обговорив Іван Петро Йордан, лужицький серб, німецько-чеський письменник);

р. 1841, ч. 65 — „Петроград, липень 1841... Знову видно різні змагання в малоросійській літературі. Малоросійський діалект, який має таке відношення до російської мови, як низонімецький (пляртојч) до горішньонімецького, або ще більше, як алеманський до горішньонімецького, дуже надається до ліричної поезії. Пісні, віршовані на цьому діалекті, незвичайно гарні й носять народній характер. Російська критика виступає дуже проти цього діалекту і засуджує безоглядно всі стремління в цьому напрямку. Але, не дивлячись на це, [малоросійська література має талант, яким великоросійська ледве чи може виказатися. Є це Грицько Основяненко, чудовий новеліст, який написав також дещо для сцени, що прийнято з великим одушевленням...“ (Лист написав Максиміліян Гайне, молодший — брат великого німецького поета Генриха Гайне. М. Гайне жив у Петрограді як лікар царського двору).

Як Православ Коубек (1805—1854), чеський поет, присвячує окрему розвідку (Слово про споріднення сербської і русинської народньої поезії) українській народній пісні. Порівнюючи сербську, українську та литовську пісню в спільним мотивом про відношення матери, сестри й дружини до сокола, який загинув, приходиться до висновку, що українська пісня („Ой, вилетів сокіл із ліса на поле“) найбільш поетична між ними. Литовській пісні приписує Коубек більшу старовину й то тільки тому, що вона вживає старовинний ритм українських колядок.

Найбільш цінною являється розвідка відомого подорожника-письменника Йогана Георга Коля (1808—1868) про

„Великоросів і Малоросів“ (етнографічна паралеля). Розвідка ця появляється 1840 р. в 15 числі журналу й тягнеться через кільканадцять чисел. Коли би її видати, могла б вона скласти цілу книжку. Коль, відомий автор описів ріжних подорожей по Європі й Америці, в тому числі й по Україні (обговорений в розвідці проф. Дмитра Дорошенка в „Розвідках Наукового Інституту в Берліні“) перебував в 1837 р. на Україні, на хуторі Диканці, у князя Кочубея. Там пізнав він українського селянина з його звичаями, а, побувавши наперед в Московщині, він перекоується про ріжницю між московським і українським народом, хоч провідники в його етнографічних студіях були москвини, як виявляється з транскрипції його українських фраз, які наводять на думку, що він не знав української мови зовсім, а російську але.

З неймовірною точністю описує він етнографічну територію України. „Малороси — пише він, — працюючи на ріллі, заселяють територію від Карпат аж по нижню Волгу, військові колонії над Чорним морем, на Кавказі, Уралі, над Аралом, в полудневім й полуднево-західнім Сибіру, Галичині, Поділля, польську Україну, московську Україну, Нову Росію, області над середнім і нижнім Доном, а також над нижньою Волгою біля Саратова; отці країни треба вважати їх батьківщиною, а околиці над Уралом, на Кубані, на Тереку і т. д. треба вважати їхніми колоніями. Є їх 12 мільйонів, називають себе „малоросіяни“ або по-просту „росіяни“, в західніх областях „русняки, руснаки і рутени“.

Крім плутанини в національній номенклатурі, яка напевно була підсунена Колеві посторонніми особами — не українцями, його етнографічні спостереження, як на ті часи, такі точні, що не потребують ніяких поправок. Цю етнографічну масу вважає Коль, по перше, однорідною: „Вони мають одну мову і між „малоросіянином“ з над Волги і „малоросіянином“ з-під Карпат є менша ріжниця, ніж між еспанцем з Нової Кастилії й еспанцем з Старої Кастилії. По друге, підкреслює Коль ворожнечу між українцями й москалями і каже, що вона далеко більша, як між ріжними німецькими племенами, які тоді, як окремі держави, стояли одні проти других.

Описавши точно всі звичаї, спосіб життя, хати, музи-

кальні струменти і т. п. українського народу й їхні різниці в порівнянні до москалів, дає він повний опис різниць в расових ознаках і в характерах цих обох народів.

Після Коля, расові ознаки і різниці в них, у москаля й українця такі: волос — білий (в українця — чорний); чоло — коротке (трохи довше); очі — сині (карі); барва обличчя — червона (смуглява, бліда); лиця — грубі (запали); ніс — округлий (подовгуватий); борода — густа (рідка); уста — трохи повні (худі, зникаючі); підборіддя — заховане в бороді (довге); череп — круглий (подовгуватий, угловатий); шия — коротка, груба (довга, худа); стан — грубий, мускулистий (стрункий, тонкий).

Дуже інтересні у Коля зауваження що до характеру обох народів, в описі якого Коль старається бути об'єктивним для обох, але й тут що до українців мусів він більше опиратися на інформації не-українців. Подаємо цей опис в такому виді, як його наведено в оригіналі:

„Великорос“:

веселий і говірливий,
приятний і ввічливий
тому
милосердний, рад допомогти
і гостинний
релігійний і забобонний
частіше не знає страху і
відважний,
спритний і всіх фахів май-
стер
тому
шельма, торговець, ремісник,
льокай,
що свого пана любить

„Малорос“:

веселий і крикливий,
грубий, неповоротний
і
для других байдужий, має
мало співчуття,
але помимо цього гостинний,
релігійний і ще більше за-
бобонний,
а тому чванько у великій
мірі,
менше елястичний і спри-
тний
тому
чесний і тільки селянин,
пастух, сардат,
свого пана ненавидить,

лінивий,

любить нечистоту,

воші уважає святощами,
дотепний.

у найвищим ступені лінивий

й упертий,

любить чистоту,

воші убиває,
скрито геніяльний.

Не будемо розбирати зовсім ненауковий підхід автора в характеріології народів, його плутанину в причинах і наслідках соціологічного явища, яким себе уявляє характер народу чи поодинокого стану, бо не забуваймо, що автор жив в першій половині минулого століття. Але з захопленням читаються виводи німця-подорожника, який вже тоді старався дати повну уяву ріжниць обох народів, які ще тепер зтираються і закриваються не тільки ворожими політиками, але й ученими.

Другий автор дає в цьому самому журналі характеристику української пісні також в довгій розвідці в „Думки про словянський спів“ (1843 р., від 69 числа почавши). Автор німецько-чеський письменник і музикант Людвіг Рітер з Рітерсбергу (1809 — 1858), народжений в Празі, учителював 1841 р. у Львові.

Наперед звертає увагу автор на народню пісню і визначає українській пісні окреме становище між словянськими. „Малоруська народня пісня відрізняється не тільки матеріальними ознаками, але, головно, своїм чуттям, яке в ній панує — вона найсумовитіша пісня між словянськими. Малороси, з природи м'яккі, мирні і меланхолійний народ, були приневолені сотнями літ проміняти своє мирне призначення на найзавзятіші боротьби. Монголи і турецькі народи заливали собою низини Дніпра і Дністра і примушували нещасне населення братися до зброї. Так виріє з нього народ героїв. І з тих часів, коли перестала різанина між козаками і невірами, на багатій Україні настала на місце страшних потрясень мертва тишина. Від того часу жадні події не могли стрясти „малоросами“, так як колись нещастя і львині бої їх предків. Тому вони не забувають за свою бувальщину, виспівану в козацьких піснях. І як би їм забути! Стоять же могили і вказують, де їхні

герої бились, де їх покрила батьківська земля". Так пише чужинець з Праги про долю українського народу, немов тими самими словами й думками, з якими носився в той час національний велетень Тарас Шевченко. Автор перебирає всі роди української народної пісні і порівнює їх з чеськими, польськими та іншими. Про думи каже: „Оці пісні, власне імпровізації, які виспівують старі народні співці — словянські барди — мандруючи по Україні”.

Переходячи до штучної поезії і маючи перед собою твори українських авторів на російській й українській мові, автор старається собі і читачеві пояснити таке явище: „тенденцію малоросійської лірики мусить розумітися з міркувань місцевого і політичного характеру. Малорос, який досить освічений, щоби міг виступати в літературі, має велику вправу в російським стилі. Коли йому ходить про те, щоби його твір знайшов поширення, тоді він без вагання послугується великоросійською мовою. Коли він присвячується предмету, який має спеціальний малоросійський інтерес, тоді він вживає свою рідну малоруську мову, як найвідповідніший інструмент для своєї ціли”.

Так старалися нас колись зрозуміти чужинці, а голов-но нас відрізнити від наших сусідів, признати за нами окремішне становище між іншими народами. Змагання ці в другій половині минулого століття зовсім зникають. Німці перестали, після одушевлення для польської справи в 1830-их роках, та після змагань порозумітися з чехами в 1848-му році, широко інтересуватись у своїй літературі словянськими народами та словянськими мотивами, хоч поодинокі автори верталися не раз у своїй творчості до української скарбниці. Спадщину по „Ost und West“ перебрав в 60-х роках „Slavisches Zentralblatt“ у Празі. Але, якаве личезна ріжниця! Там вже не знайдеш навіть слова „малорос“, а цей журнал знає тільки два народи на сході: Польщу й Росію. А статті, як „Західня Росія й її фатальне значіння для словянства“ (1866, ч. 17 — 26) в цьому журналі свідчать про їхню яскраво антиукраїнську тенденцію, яка не має нічого спільного з духом колишнього „Сходу і Заходу“. Аж в початках ХХ віку наші журналісти, почавши від Романа Сембратовича, пробивали шлях

до німецького читача, починаючи з азбуки про нашу окремішність там, де для „Ost und West“ і для його тодішніх читачів не було сумнівів про те, що український народ має своє окреме життя й своє окреме політичне призначення*).

Осип Безилко.

МОСКОВІЯ

Роман пригод з сімнадцятого століття.

І. Гіть у шинку „Під Морьким Львом“.

З фортеці було видно ввесь старий Данціг.

Суворий Крантор над Мотлавою приймав нечисленні вантажі з барок і кораблів, стрілиста Марійська катедра височилася і грала дзвонами над барвистим раковинням будівель. Якби двоє німецьких велитнів застигли в напруженню над містом: один працював, а другий Молився.

А струїста синь небозводу еднала і фортецю і місто, вхлинала, тремтячи, звуки сурем, і галас, і скиг чайок і лепіт моря. Ані одної хмаринки — на небі.

— Але, як я їх знайду? — питався Кирш.

— Знайдеш, Вашмость! — зимно сказав комендант.

— Але як я їх пізнаю?

— Пізнаєш, ляйтнанте.

— Але...

Співрозмовник Кирша трохи зблід з пересердя.

— Це маєш виконати, Кирш! Але спішися, щоб вони не покинули міста.

По цих словах комендант фортеці Мінде повернувся і вийшов високий, простий і надутий. Ляйтнант Юстус Кирш, задумливо похитуючись, попростував в фортеці до берега і човном перевізся через Вислу до самого Данцігу.

Завданням фортеці Мінде, вибудованої коло самого входу до Данцігської гафи, було не тільки контролювати і давати перепустки кораблям, що прибували й відходили,

*) Отця коротенька розвідка нехай послужить як тимчасова інформація нашого громадянства. Вона не може вважатись ані повною, ані науково опрацьованою. — О. Б.

але залога фортеці мала обов'язок помагати бурмістрові і поліції Данцігу в усіх важніших справах.

Сидячи в човні, Кириш раздумував, його червоні щоки роздулися, кругле лице зпохмуріло: доручення, котре він дістав, не належало до приемних.

Човен влетів на прибережний пісок, і Кириш у супроводі двох наємних гемайнів входив до рибацького передмістя. Проти ранішнього майнового сонця блищали осмолені боки човнів, шалюп і баркасів. Запах вуджених угрів змішувався з солоним подувом моря.

Але ляйтнант Кириш не мав справи до рибацької громади, обережно переступаючи багри і сіті і притримуючи довгу шпаду, він приспішав кроку. І коли вийшов на вали міста, лице його під зеленим капелюхом було рум'яне, як яблуко під зеленим листом. Кириш зійшов на діл прудко, аж поли його сірого каптану залопотіли.

Якби пірнув у ріжноголосий гамір і стугоніння портового міста.

З вікон ратуша розлягався виспівливий гейнал, що його щодня в місяцю маю вигравали чотири мійські сурмачі.

Коло церкви св. Бартоломія зустрів спішливий ляйтнант більшу групу людей. Стояли там і статечні купці у оксамитних каптанах і широких плюндрах, і мідяні від вітру й моря рибаки у шкур'яних куртках, і чужинці в дивниху борах.

Всі вони слухали дженджуриста у помаранчовім береті і жовтій в червоні паси опанчі. Чужинецьчорний і малпорухий, певне з півдня, продавав вязки сухого зілля.

— Послухайте, високодостойні панове, про чудові наслідки мого чародійського мистецтва. Ремедія*) мої можуть укарати ворога, виказати мислі друга, уконтентувати незгоду подружжя, присилити до любови невірну особу, яко теж і викрити найтаємніше злодійство. Ось жовч риби змішана з слиною Асмодея, що помагає на всі хворості жіночі, ось смола сосон, що ростуть коло славетної печери чарівниць Ветер у Готії, — вона помагає від пухлини і болю зубів.

*) Ліки.

Тут є амулет з словами писаними рукою славного Альберта Великого, — цей амулет допроваджує високо стежкою влади. О, гідні і мудрі слухачі, що може вчинити одна наука світська проти стількох наук магічних? Вилічу вам їх тільки: аксиномантія, піромантія, онихо і цефалеціомантія, ксильомантія, аеромантія, а також кришталю, — амнію — і гидромантія...

Тут грекуватий пан перервав свою гарячу промову, бо, скося зирнувши, зауважив мовчазного ляйтнанта з жовнірами. В тій хвилі пірнув він у юрбу і зник, певне, за допомогою одної з своїх магічних наук.

— Ні, — сказав ляйтнант Кирш, обливши всіх холодним поглядом, — тут нема того, кого я шукаю.

І знов кинувся вперед, не думаючи цілком про тяжко караний випадок чарівництва.

Юстус Кирш, уважно і швидко оглядаючи зустрічних, минув Високу Браму з трьома гербами: Прус, Польщі й Данцігу, що якби вязала в символічний вузол впливи цих трьох сил, минув вежу вязниці з високим бароковим дахом, пройшов коло недавно вибудованого Арсеналу, пишного ренесансового будинку у золоті й червені, і пішов Довгою вуцею, що кінчалася костелом св. Марії з її п'ятидесятьма каплицями і площею перед ратушом. Доми вузькі і високі стояли, якби попліч привітливі сенатори. Їхні білі й золоторямні вікна світилися чистістю і, як би здоровлям, на тлі зелених, червоних, бурштинових і рожевих стін. На багатьох виблискувала химерна позолота прикрас, грифів, сирен і героїв. Перед блискучим, цілим філіграновим, у білі й золоті Двором Артуса грала фонтана з гречним і сильним королем Нептуном.

Обіч перед брамою барокового ратуша по правім і лівім боці стояли дві великі з залізних штаб клітки.

В одній лежала на соломі піймана на прийманню грошей повія без одежі. Вона спокійно сперлася на лікоть і її велике біле тіло виливалося вільно на солому. Волоокий синій погляд повії не укривався перед прохожими: жінка певне роздумувала над реєстром своїх гріхів, виписаних на дощечці в достойнім і осуджуючим тоні. Перед її кліткою, зголоднілі на жіночі привабливості, стояли осмалені морці.

В другій клітці, котру також омивав людський потік, сидів за здирання високих процентів старий лихвар. Худий і довгий він зібгався, як хорт, у своїм брунатнім убранню, а очі його світилися над закандзюбленим носом.

Але й серед юрби, що оточувала обидві клітки, Кирш не знайшов того, кого шукав. З іритації на його щоках виступили червоні плями.

Він покидав головні вулиці, де можна було зустрінуги райців і патрицій міста у тяжких уборах з атласу, шкарлату і злотоглавів, в кабатах з соболевим футром, підперезаними пасами з срібних клямер. Над цими вежами з багатих сукон блищали їхні очі холодні, допитливі і певні себе, як два альбатроси над морем. В похитливих палянкинах сиділи пані в оксамитних сукнях, у чепцях, золотом і перлами тканих.

Вкінці потік східніх жупанів, західніх каптанів, кунтушів і фerezій почав тратити свою барвистість. Кирш прийшов в околицю моряцьких шиночків. З напів одчинених дверей їх виходили, кленучи, пняні матроси. Ляйтнант увіходив до кожного шинку і придивлявся до люду, вбраного часом просто тільки в засмальцьованій плащ, або і в степову бурку, що сиділи коло столів, потягуючи петерцименти і міцні меди. Але по оглядинах усіх темних куточків і сплетінь, де часто під сволоком висіли, як знак приналежности до Ганзи, невеличкі моделі бригів або й фрегатів, Юстус Кирш незадоволений простував далі.

Це було певно по кільканадцяти таких ревізій, коли ляйтнант переступив поріг веселого шиночка „Під Морським Львом”.

Господар шинку, сам на підпитку, зустрів ляйтнанта низькими уклонами. Нині були його уродини: заля була прикрашена клечанням; з малого подвіря, що було за шинком, чути було звуки скрипок і галас забави. Прийнявши з рук господаря великий келих вина, Кирш підбочився і, волочучи шпаду, вийшов до тих, що бавилися серед зелених альтан під тріпотливими осиками.

Господар на потіху гостей урядив кілька розваг: над одною власне зійшлися всі і з цікавістю придивлялися до тих, хто змагався за нагороду. Треба було великий грубий

паль забити цілком в землю трьома ударами молота з дерева. Змагуни підносили, кречучи, великий молот, ударили по палю, але ніхто досі не потрапив забити паль і до половини в землю. Незадоволені відходили вони, покріпляючися кухлем вина, а їхні товариші, що стояли, обнявшись, довкола, захлипувалися від гучного реготу.

Навіть сам Кириш на хвилю змінив свою урядову міну на приятний добродушний усміх, дивлячися на те, як господар закликав усе нових охотників до вбивання палю, а ніхто не зголошувався більше до нього.

Але, ні! Хтось у широченних шараварах пересягнув пліт одним скоком, став серед потішеного товариства і, не гаючи й хвили, взяв у правицю тяжкий молот, оглянув його, а тоді обвів смішливим поглядом карих очей присутніх, і під його чорним усом блиснули білі зуби. Він випростувався на весь свій неабиякий зріст, відсунув криву козацьку шаблю, щоб не заважала, на бік, а малинові вильоти пурхнули коло стрункої постати юнака. Молодістю і силою віяло від нього.

Ляйтнант, побачивши юнака, мов причаївся, навіть трохи хвилювання було на його лиці.

— Не спускайте з очей цього козацького шляхтича, — шепнув він наказ обом гемайнам, що зблизилися слухняно до нього. — Це один з тих козацьких шляхтичів, кого я шукаю.

Гемайни присунулися до козака.

А молодий козак, не перестаючи усміхатися; і, взявши молот, почав крутити ним млинка у повітрі. Галас і сміх утихли, чути було тільки свист молота. Раптом шляхтич вгатав ним паль, що ввійшов у землю до половини, а земля глухо застугоніла.

Крики здивовання наповнили подвіря. Хтось з тих, що дримали, зірвався від свого стола і, перекинувши його, підбіг до гурту. Служничка господаря принесла, примилюючися і присідаючи, юнакові кухоль вина, але він відсунув її недбалим рухом руки і знов замірився на паль. Засвістів молот у шаленому млинцю і впав удруге на паль. Тепер ледве на цаль стирчав він над поверхнею землі.

— Пане, — звернувся один з гемайнів, розсудливий

сухий саксонець до лейтнанта, — ми будемо мати його на оці, цього чорта, але не хочемо ставати близько коло нього.

Третій удар забив палець глибоко в землю і на тім місці повстала яма від сильного пригнету.

Відкинувши молот набік, козак оглянувся, в очах присутніх був подив — всі дивилися на місце, звідки стільки відійшло в неславою.

Господарь шинку з усміхом, до котрого був домішаний жаль, поставив на стіл бочівку з медом і звернувся до шляхтича з промовою, попередивши її укланом.

— Вельмидостойний Пане! Зробив ти мені не малу прислугу і шанобу, склав еси, показавши на мою честь незвичайну силу. Але чи не хотів би ти часом спробувати своєї сили і зручності і на іншій штуці, котрої ще й досі ніхто з моїх гостей доказати не зміг. За першу належиться тобі доброго меду скільки захочеш, за другу скошувати зволити можеш найкращої мальвазії з моїх льохів.

І, коли під його поглядом присутні розсунулися, показав господар на велику постать з глини, що стояла недалеко. В неї, що представляла в своїй брідоті певне духа Асмодея, або може й якого ворожого Данцігові короля, були посічені сильно карк і плечі ударами шабель.

— Коли здіймеш, високодостойний пане, голову з пліч нашому найзлішому ворогові, — сказав, хитро підморгуючи, товстий господар, — знайдеш в нутрі її добрий лик мальвазії, потіхи мужніх сердець.

І на знак господаря скрипки вдарили модну французьку паванну, а цікаві гості з'юрмилися докола. Майже кожний з них пробував коротким морським тесаком, або палашом зтяти голову, що ховала так солодкий зміст, але надаремно.

Дехто з морців на голос радів, що тепер навіженого чужинця можна буде висміяти.

— Приймаю твоє запрошення, господарю, — сказав мішаниною всіх німецьких наріч козак, менше дбаючи про добрі вислови, а більше про голосність. По цих словах витягнув шаблю з пихов.

— Пане лейтнанте, — сказав другий гемайн, одсовуюю-

чися від козака,—ці люде з Козацької Нації, я чув, є шаленці найбільші в світі.

В тій хвилі свиснула шабля, козак рубнув і голова потвори в застиглим страшним усміхом похиталася і, якби дивуючися, скотилася з плечей і впала на траву подвіря.

Козак не дав опам'ятатися присутнім, а швидко сягнув рукою в глибину отвору, щб повстав на місці шиї, і, триумфуючи, витягнув звідти велику бочівку.

Одеревіння німців минуло і замінилося на оклики здивовання і похвали.

Шляхтич махнув рукою, — все стихло.

А тоді, підваживши бочівки з вином і з медом, — підніс їх і гукнув:

— Добрі люде! Випиймо на здоровля і довголіття нашого господаря! Ходіть ближче, кожному вистачить по повному кухолю!

Морці не дали собі повторювати запросин і тиснулися до столу з бочівками. Хто ж не міг підійти через тимчасовий безрух у ногах, — того брали під руки доброчинні сусіди.

Господар став сам наливати вино в кухлі, а молодий козак подавав їх спрагненим. Зоглядівшись, побачив лейтнанта Кирша, що знерухомів серед обох гемайнів, роздмулюючи над своїм положенням.

Наливши кухоль з вином, він підійшов до лейтнанта.

— Бачу з одежі, — сказав, — що й ти є шляхтич, — то ж чи гербуеш мною і доброго вина не хочеш зо мною випити? Чуєте, хлопці, — звернувся козак до цілого товариства,—є ще такий що, нашого товариства узнати не хоче.

— Не жартуй з нами, пане, — сказав один з матросів кудлатий і з сивиною в бороді, — не жартуй з нами, а випий!

Дехто повернувся і лейтнант прочитав погрозу в їхніх очах.

Тоді, не кажучи ні слова, Кирш узяв з рук шляхтича кухоль і напився солодкої і запашної мальвазії.

Тимчасом козак повернувся до морців, забувши про Кирша:

— Прощайте, добрі люде! — сказав він гучно, — лишень кілька днів був я в цьому місті, а добре погулялося. А ця остання гулянка, то була найкраща.

І вирвавшись з обіймів, пересягнув пліт, і пішов широкими кроками під вигуки своїх горілчаних братів.

Кущі під плотом зашелестіли, хтось інший пересягнув пліт, і пішов услід за молодим шляхтичем.

То був Кирш і його двоє гемайнів.

— Чи то ти був, Вашмось, учора у Дворі Артуса, і розважався у високодостойних нобілів наших? — запитався Кирш.

— Ні,—сказав шляхтич, усе прискорюючи крок і дивлючися скоса на малого прусака: — ні, то був мій вуй, його милость пан Григорій Трембецький, а я є, Вашмось, Петро Соколець-Вяжевич, сестрінок його, коли ласка Вашмости.

І кинувся бігти в напрямі моря.

II. Пугар міста Данціга і подорож бригаантини „Німецька Діва“.

Кирш, хоч огрядний, але завзятий, не хотів випустити пташини з рук, і біг поруч, а вельмирозсудливі гемайни слідували за ними на віддалі кільканадцяти кроків.

— Зажди, Вашмось, — кричав Кирш до шляхтича, що летів що духу: — але ж, коли не був еси на забавах нобілів, то чому зволиш утікати?

— Бо спішуся, Вашмось, до корабля „Тойтше Юнгфер“, де власне чекає на мене вуй мій, щоб разом з Данціга одплинути. А вуй мій є лютий вельми.

І припустив ще скорше, бо вже був недалеко від устя Висли, звідки відпливали кораблі в подорож.

Здалека побачив Кирш, як прискочив молодий шляхтич до одного з кораблів, що стояв між двома тяжкими купецькими шмагами при бульварку*). Дебела, з виразистими грудьми, позолочена різьба дівиці на букшприті оправдувала назву — „Німецька Діва“.

На вантах корабля метушилося кількох матросів, капітан віддавав накази, може вже останні, бо на березі стояли кількох вантажників, які видно саме скінчили навантажувати бригаантину.

Кирш підбіг, тяжко дихаючи, і заговорив до капітана, але той, пізнавши офіцера з фортеці, відбуркнув щось і по-

*) Камінний мол.

вернувся спиною до Кирша, — моряки не любили ляйтнантів з Мінде.

Кирш, ставши на найвищому каменю бульварку, почав з різними інтонаціями викликати „Його Милость, Пана Трембецького“.

Ніхто не відповідав службистому урядовцеві, і його невисока постать тряслася в бажанню викликати незнамого шляхтича, котрий, як Кирш був переконаний, уже був з своїм небожем на кораблі.

Раптом він почув за своєю спиною глибокий бас.

— Чого, Ваша Милость, від мене потребуєш?

Швидко обернувшись, побачив Кирш постать, котрої досі не помітив. Просто на землі сидів, підобгавши ноги, і щільно закрившись чорною буркою, огрядний чорновусий шляхтич і, попакуючи люльку, спокійно дивився на ляйтнанта.

— Ваша Милость, — сказав, дуже низько уклонившись ляйтнант (він боявся цього таємничого шляхтича і торгового нобіля), — позволь, що з тобою поговорю про вчорашнє твоє вельми замітне поступовання.

Шляхтич пустив клуб диму і кивнув у відповідь.

— Приїхав ти, Вашмость, до міста нашого перед двома днями з нобілями нашими, Даніелем Рикою і Генриком Марквартом і вельми всім сенаторам та райцям до густу припав еси. Отож учора зібралися всі нобілі міста в Дворі Артуса і там тебе, Вашмость, до свого брацтва, яко братчика, з усіма привілеями прийняли...

Лице Григорія Трембецького не змінилося ані на хвилю. З під лисячої шапки карі насмішкуваті очі його дивилися десь поза офіцера.

— Отож, — провадив далі Юстус Кирш, — при вступі для привіту не кожний братчик з золотого пугара, в котрий цілий жбан вина влити можна. І каже звичай, що хто той пугар ввесь до дна випе, — забрати його з собою може додому. І ти перший, Вамшмость, — уклонився Кирш, — на велике зачудовання учинив тоє і пугар з собою забрав. Чи так мовлю, Достойний Пане?

На це Трембецький нічого не сказав, лишень перевів свій зір на ляйтнанта і брови трохи нахмури.

— Отож, Ваша Милость, можна взяти пугар, каже звичай, але не каже, що затримувати в себе можна. Тому

зробиш добре, коли мені його віддаси тепер, Вашмосьт. Оцей наказ отримав я сьогодні від коменданта фортеці Мінде.

— Чи скінчив еси своє говорити? — запитався гучно Трембецький, і не знати чи сміх, чи гнів гуркотів у його голосі. Коли ж шляхтич став на рівні ноги, Кириш мимоволі сахнувся від нього — той був високий вельми і плечистий. — Чого ж чекаєш, бери, Вашмосьт? — гремів шляхтич далі, наступаючи на малого ляйтнанта, і потім, раптом розкривши бурку, вийняв великий різьблений пугар, підніс його перед очима і, попестивши правого вуса, промовив: Ні, пане брате, силою в мене не відбереш того пугара. А коли Данціг хоче мати те, що мені дав,—нехай же дістане його назад!

І в цими словами шпурнув пугар у Вислу. Той завертівся в повітрі, блиснув в останнє і зник у хвилях.

Ляйтнант розвів руками.

— Поступив еси, Ваша Милосьт, необережно.

Козацька бута випростувала шляхтича ще більше.

— Чомуж то? — спитав він, кладучи руку на держално масивного мультана.

— А тому, Ваша Милосьт, що золото кидати в ріку не годиться: ані міста воно не збагатило, ані тебе, Вашмосьт.

— Данціг дістав своє, — відповів шляхтич з кривою усмішкою, — а я, — і тут Григорій Трембецький підніс праву руку, як би запрошуючи панну до танцю, — а я козацькій фортуні вірю, вона більший скарб дасть мені в руки.

І зоставивши Юста раздумувати над значінням тих слів, почав спинатися по дошці на поміст „Німецької Диви“.

— Де ж є наш філософ, його милосьт пан Латка, — запитався він свого небожа, котрий стрівожено цікав по помості.

— Лишень через неприсутність цього нашого кумпана, капітан Йоргенсен у дорогу не вирушає. Вітер є добрий і було би час брасувати вітрила.

В цю хвилю крики на бульварку звернули їх увагу. Небіж і вуй стали на краю облавків.

По камінних плитах бульварку, притримуючи розлогий капелюх, бігла постать в довгім чорнім убранці, що нагадувало чернече. Морська бриза, що все міцнішала, несла перед тою постаттю звої паперу, розкотивши їх на всі боки. Довкола на голос сміялися рибалки.

Сивавий цей, ніби домініканин, старався позбирати їх, раз-у-раз спотикаючись об каміння. Врешті недалеко від корабля вдалося йому позбирати всі пергаменти, лишень один знявся легко і пурхнув у ріку.

Не зупиняючися довго, дивна сухорлява постать приклала камінцем зібрані звої, перехрестилася і кинулася й собі в хвилі річки.

Порскаючи і пливучи по-песячи, піімав дивний добродій пергамент і, сховавши за пазуху, підплив до корабля. Звідти, кинувши йому линву, витягли нещасливого на поміст.

— Ось і я, мосці панове! От, совиної душі вітер! — сказав він, обтрушуючися з води ненавистно, як кіт, і одночасно усміхаючися великими сірими очима.

— Це і є мій учитель і кумпан, пан Симеон Латка, — можемо відпливати! — сказав задоволено капітанові біявовому і високому шведові, небіж Трембецького.

Тимчасом перше слово Трембецького, поривчасте і гнівливе, було зверне́не до самохітного потопельника.

— А листа до Москви не згубив еси, філософе!

— Сількись! — відповів той з полтавська. — При серці своїм ношу і самим диханієм житненим оберігаю!

„Тойтше Юнгфер“ одпливала.

Витягнуто якір.

— Гайд авф! — крикнув капітан.

— Льос! — відповів шкипер.

Морці гісували вітрила, що легко видималися і опадали, флягеруючи.

Потім море підхопило „Німецьку Діву“, а бриз напняв вітрила, — і корабель стрепенувся, як жива істота.

Не сичали великі хвилі - валуни, жалісних зойків чайок не було чути, — затока Данційська ледве дріжала у сотках тисяч бганок.

Сутеніло.

Капітан казав запалити червону ліхтарню, і вивісити прапор Данціга з знаком оленя.

Так проплила „Тойтше Юнгфер“ коло мовчазливої Мінде, що дивилася на бріг десятками гирл своїх гармат.

Так Григорій виїняв люльку і поглядав у відкрите море; йому, купцеві, далека дорога була невдивовину, а його не-

біж, зітхнувши і позіхнувши разом, став над бортом корабля, дивлячися на гру дельфінів, що бігли за брігом.

Білі животи їх раз-у-раз блискали в повітрі: вони майже вискакували з води чорні, як полякеровані, і звинні звинністю огрядних жінок.

Хтось поклав руку на плече Петра Сокольца.

— Геї, хлопче, — сказав філософ, пан Латка, що вже встиг переодягнутися в каюті, — запам'ятай, що *faetor maris* *) і шелякії вапори морські викликають вельми прикру хворість морськую. Про тее байбарзо добре повідає Понтан у книзі своїй „*Bellarfa Attica*“. Тож ліпше одійди од фетору морського, щоб хвороби тієї не набавитися.

Соколец мав відповідати, коли з сутени загремів голос його вуй:

— Геї, де ви, приятелі і кумпани? Може ти, філософе велемудрий, покажеш, чого еси навчився нового про той край, куди пливемо? Ходіть до каюти.

За хвилю були всі троє в низькій каюті при лойовій свічці. Філософ, з довгою сивавою борідкою і гострими сухими рисами, видався дядькові й небожеві чорнокнижником, коли, витягаючи і розгортаючи звії за звоєм, Симеон Латка говорив тягучим голосом, як то звук до своїх учнів говорити:

— Отож, панове мої милостивії, приятелі і братове в мандрованню, єсть то край мощности а лютости, навет, не аби-якої. Про тое говорить книга Герберштайна барона „*Regum Moscovitarum Commentarii*“. Єсть тут перед нами карта, споражона в Данцігу самому перед кількома літами през Ніколяуса, мандровцю значного і купця.

Вуй і небіж побачили на розтеленій Латкою мапі старанно викреслені гряниці сходу і півночі Європи з символічними малюнками.

Далеко-далеко були дзвінниці і мініятурова Лавра з Кіувіа, на гряницях, де була *Liuvonia*, якісь бородаті дядьки боролися з медведями, з самого *Mare Balticum* виглядали довгошиї морські потвори і роздзявляли пащу, повну гострих зубів. В самім краю, що носив довгу і понуру назву *Moscovia*, було тільки одно місто з накресленим рядом

*) Запах моря.

деревляних хаток. За тою столицею були ліси, ліси, за ними Tartaria, де веселі татари пили кумис і полювали кінно на оленів.

— Так от, де ти є! — сказав, роздумуючи Григорію Трембецький, впершись пальцем у напис Müscaw. На лиці його, повнім одваги і гордості, малювалася цікавість і сила просто нелюдська. Раптом розкішна веселість заграла на його лиці.

— Будемо там, панове браття! — скрикнув і вдарив кулаком по столі.

В тій хвилині страшне ячання заморозило всіх присутніх, удари чорних крил сколихнули повітря, торкнулися лица кожного, загасили лійовий недогарок.

Великий чорний птах пролетів над трьома подорожніми і вилетів через віконце.

Всі зірвалися на ноги.

— Нечиста сила! — схопився спочатку за шаблю, а потім перехрестився молодий Сокоlecь.

— Нечиста сила! — повторив його милість пан Трембецький і стиха зажурився, лівого вуса милуючи, — чого б то до нашої справи нечиста сила причеп мала, панове браття?

Тимчасом філософ Латка, з дверей каюти виглянувши і побачивши високу постать капітана Йоргенсена з птахом на плечі, промовив до приятелів урочисто:

— *Fortis imaginatio generat causam!**) *Есть то, панове милостиві, тільки сова освоєная.*

Потім відкашлявся філософ і, при свічці запаленій, далі річ провадив:

— Александра Гвагнінія вельми цікавая книжка „*Descriptio Moschoviae*“ про лютоcть гіпербореїського народу того говорить. Але найбільше, панове і приятелі ласкавії, пишеть про тое шляхтич Данський, Іаков „*Hodoeporicon Ruthenicum*“, которую книжку у Франкофорті печатаную сорок літ тому, набувем за два талари.

Ото ж той посол кроля Фридерикуса Данського ознаймует: „Московитини суть люде хитрі, спритні, затяті, неповстримані, немилостиві, розпусні і — щоб не повідати —

*) Велика уява творить факти.

безсоромні, до вшелякого зла схильні, ставлячі силу на місце права і — повірте мені — од чеснот ушеляких одмовляючіся.

Оповідант той не сам єсть, — додав борзо філософ, помітивши рух нетерплячий Трембецького, — тилько єсть і другий такий сам, Олеаріуш Адамус.

— Годі! — сказав гучно пан Григорій, — облиш, Ваш-мость, таковее читати і нам, тут притомним, викладати. Єсть то нарід побожний вельми і церкви люблячий і до нашої благочестивої віри горнучийся. Знають про тое монастирі Лубенський, Полтавський, наш Мгарський тай самого Київа - города. Крізь степи татарські вони багаті ризи до ікон посилають і церкви наші щедротами своїми здоблять. Хай мало про них знаємо, а знаємо, же нарід то є боголюбивий.

На слова тії кілька раз поривався філософ відповісти, але лице його все блідло, аж пожовкло дуже, і філософ почав стогони видавати жалібні. З зачудованням дивився на цього молодий Соколець.

Раптом з криком: — *O morbe maris!**)—вискочив Латка з каюти.

Дядько ж і небіж, на котрих усе сильніші сколихи „Німецької Диви“ не впливали, сміятися гучно почали.

Диспута про таємничий край, Московію, не закінчена була і не судилося їй бути закінченою, бо філософ Латка, міцно тримаючися бурти корабля, цілу ніч вивчав ділання фетору морського і вапорів водних, не уникаючи їх більше.

Цілу ніч море було неспокійне.

Тимчасом Петро Соколець уклавшися біля вую свого, сон снів неабиякий.

Спочатку це був якби брязк шабель немовкнучий, що то зближувався, то віддалявся. Потім то були блиски кинджалів у замірянню, промені схрещених палахів, вилиск панцерів і сліпуче миготіння у вістрях довгих списів. Далі почав розрізняти Соколець окремі лица і події.

...І перший, кого узрів Соколець, це був північний князь, похилений, з хитрою усмішкою, над столом; між палахкотливими двома свічками гостро зарисовувалася його ру-

*) *O слабосте морська.*

денька борідка і закандзюбленийі ніс. Поволі зводив він очі, вельми підхмелений, як тоді на хуторі в дядька, каламутні очі свої зводив він просто на лица оточення і гугняво говорив: „Тое діло наше світ сколихне, панове милости-ві“. І знов сірів, западався десь, лишень хвильку тремтіла в сірости силъвета з піднесеною значучо рукою самохітнього вязня монастиря Мгарського під Лубнями.

...Потім хтось у жупані подорожньому притискав листа до своїх грудей, і скрипіли колеса обозу, що тягнувся через усю Україну Козакоруську зі сходу на захід. Шляхтич — один з багатьох, що творили багатство Козацького Народу, провадив обоз. Багаті села зустрічалися їм на дорозі із великими школами, із чистими шпиталями, із простодушним, широкогрудим людом.

Неспокійні були ці хлібороби, що кожний з них думав про шаблю, про завзятого Остринина, і про тяжкий Маслів Став. Часом із замків українських лунав заблуканий голос шляхти старої, дивно відданої справі народу рицерського Савроматського, славного у всіх країнах Євроських од самого Святослава князя. Край цей терпів від неситости і жадоби чужої поразку за поразкою, в краю сьому невільно було збиратися разом більше як трьом особам, на край цей усе більше накидалося урядовської, комісарської дичі, — а він однак якби не усвідомлював собі того, що він тратить, а він якби був у панцирі непробивному, віри в себе, в будучність.

Понад тим краєм — стугоніння і гуд великий, що знявся з оскаженілих Порогів. Чи то шалені вали і вири Дніпрові гудуть у скелях, чи то чиясь енергія шалена людська бе в моря цілої Європи?

...А вози з товарами крамними скриплять і скриплять, і переходять мажі вже й Луцько саме. Тут инший край починається завжди неспокійний, зачепливий, наскочний, влади державної, як корони загубленої, шукаючий. Лебери-занти і просто жаки ходять розбоєм по дорогах того краю, шарпаючи поспільство і подорожніх...

— Стій! Шаблі з піхов! Мушкети лаштуї! — чути викрик шляхтича що веде обоз. Його висока постать видається страшною на тлі розпалених багать. Він обзирається довколо, шукаючи де ворог. Полумя спалахує і тоді

Соколець бачить грізне обличчя свого дядька Григорія. Бачить і себе і пана Латку на віддалених возах, готових до бою. І полум'я спалахує страшно, розгоряється, заповнює все.

...Се день над хутором Петра Сокольця-Вяжевича. Сам він стоїть і дивиться—любується на білий млинок над річкою срібнотечею, на луки, де попасають добрі коні, на заховані в зелені саду обори, сажі, клуні і комори, на ріжнокольорові рушники городів. на поля, що блищать яриною проти веселого сонця, на далекі гаї ліщини. Пазя і Палазя увіхаються по подвіррю між курниками, голубниками, колодязем з журавлем, і ясними та пахущими світлицями козацького дому. Нараз велика тінь, як тінь птаха, далі, як тінч хмари, далі, як пів неба захмурилось і, — летить сокіл на хутором Сокольця, летить росте, в аері веснянім перевертається, в самі очі молодого козака зоріє.

— Гей, брате! — промовляє сокіл людським голосом:— гей, брате-доматоре, відвага мед пе,—не плисти доброму молодцеві за водою.

І хоче сказати щось Петро Соколець-Вяжевич, аж бачить замість очей у сокола—два вогні жевріють, і замість серця — полум'я...

...І знову в брязкоті шабель, у вилисках зброї, у тупоті копит і скрекоті кінські зброї обуджується молодий козак, минає сон його блискучим видивом.

Петро Соколець розплющив очі.

Море розгулялося.

„Німецькою Дівою* кидало з гребіня хвиль аж ген глибоко так, що видавалося мов у провалля. Хвилі заливали поміст, і чути було дзюркотіння течійок морської води, що спливали.

Рядком із Сокольцем сидів пан Григорій і попакував люлечку. Дивна міць і спокій були в його великій сильветі. Часом підчас зтягування люлечка шкварчала, і тоді було видно, мов витесане з каміню, лице, зухвалі вуса і глузливі блискучі очі в холоднім роздумі.

Такі, певні себе лица українських купців і завадіяк можна було тоді побачити і в веселій Франції, і в соняшній Італії, і в гордовитій Еспанії, і серед турських та арабських пишних королівств.

— Цей не дасть у поглум, — думав молодий козак, дивлячися з низу на лице Трембецького. — Цей подбає про все, це—розумаха...

І, не вважаючи на скиг вітру і хлюпоти, і стугоніння на кораблі, він заснув одразу й спокійно, як молоде левча коло старого льва.

III. Місто значно, Ревалія.

Підчас кількадечної подорожі всі, хто їхав на „Німецькій Діви“ пізналися між собою.

Коли „Німецька Діва“ зближалася до міста Ревалії було тихо і лагідно, над морем сутеніло, а місто ціле було в сонці.¹

Суворі були високі стіни замку і вежа, Довгий Герман, присадкувата і тяжка хмурилася понад пакгавзами і церквами Ревалії.

Тимчасом пасажери кораблі не всі приглядалися до міста. Половина з тих кільканадцяти грали в турму і флюса. Особливо цікавили карти теслю Крузе,—сей майстро сидів спиною до міста і величнього заходу сонци, безпардону кленучи все на світі.

— Не клени так, напучував його філософ Латка, обервенишся так колись без ласки Божої! —

Трембецький став на речах із Бамбіном, купцем таким як і він сам.

Паольо Бамбіно перейшов із своїми валками цілу Україну, Польщу, Семигород і Пруси. Тепер погладжуючи чорну бороду, він розпитував Трембецького про спільних знайомих із сильного і жвавого купецтва козакоруського.

Трембецький усе зводив річ на Московію.

— В Московії, Вашмость, сказав Бамбіно, уста замикай, кишеню одчиняй, а нікому віри зволь не давати.

В гафі Ревалії авізовано про прибуття „Німецької Діви“. Капітан Йоргенсен не дивився в свою перспективу*) в той бік, його гострі очі і так зауважили велику шмагу**) із Швеції, котра була в прийняттю поперед „Німецької Діви“.

*) бинокль, **) барка

Проміння сонця раптом ударили як широкі мечі на воду.

— А скажи, любий друже мій і дорогий серцю приятелю, кого, як гадаєш, везе корабель наш? — раптом прудко обернувся, хитро усміхаючись, Італієць, і глянув просто на пана Григорія.

— А чейже хиба ваших ревельських міщан, Вашмость, — одрік знехотя шляхтич.

— Що ж про ціль подорожі своєї говорять?

— Ано з кожним слово перемовив був я, — провадив Трембецький. Ото тесля Крузе, що їздив на шлюб дочки в Данцігу, ото жид Гузман, що бурштинами гандлює, есть і молодий *scriba castrensis**) учений вельми, котрого тяжко хорий вуй до себе взиває, е ще два шляхтичі англійські, що полови риб тутейших...

— І всі до Ревалії їдуть, кажеш, добродію мій і друже, — перепинив його, виблискуючи чорними, як оливки, очима Бамбіно.

— А куди ж?

— Одвертий еси приятелю, — загадково сказав Генуєць. І другі тобі одвертими видаються.

Тінь перебігла на лиці пана Григорія.

Лишень пізно вночі, ледве й неохоче мійською вартою перепущені, дісталися приятелі, усі чотири на чолі з Ревельським купцем, до домівки його.

Два старих великих пса довго гавкали на подвіррю.

Дзвеніли галябардами міські патрулі.

Трембецький, Соколець і Латка спали без снів.

На рано сказав їм купець Бамбіно:—Перепочиньте, мосціпанове, у мойому домку, і скромним почастунком не погербуйте. А взавтра, слюбую правду чисту держати — трое коней як змії чекатимуть на вас на подвірку сьому, а слуги мої відпровадять вас до самої границі московської.

На тоє пан Григорій ізгодився і на речі пішов з господарем і іншими купцями Ревельськими, між котрими були і ольдермени. Місто значне, Ревалія, утримувало в Великім Новгороді свою колегію разом із другими Ган-

*) канцеляриста,

зейськими містами, і мало віддавна свою *jus stapulae* *jus sistendi mercatus**)

Тимчасом пан філософ вибрався на руїни монастиря св. Бригіти, де були колись монахи так побожні, що між собою розмовляли тільки на миги, а то все молились.

Молодий Соколець не задумувався, куди йти на спадір. Сади в Ревалі цвіли і були повні щебету пташок, і вулицями серед поспільства траплялася не одна гарна шляхтанка у довгім кольоровім плащі і високім кількя — поверховім головнім уборі з коронок і шовку.

На одній з площ зацікавила молодого козака буда з нашвидку збитих дощок звідки чутно було пронизувати голоси акторів і гамір слухачів.

За два шведських гроші його впустили до мандрівного театру.

Видно, що не довго бували театри на постою в Ревалі, бо повно було серед глядачів не лиш простих людей, а й добірних Ревелян, що сиділи попереду всуміж із панями своїми, не здіймаючи широких із перами капелюхів.

Драма на освітленій лодовими свічками сцені тривала не першу годину, і Ревеляне витягнувши, хто печеню, хто вуджену рибу, а хто просто хліб із цибулею, поживлялися бо зголодніли вельми.

В півсутіні буди було щось таємничого, і глядачі, голосно пережовуючи, не відривали однак ненаситних очей од сцени. Там довжелезний маруда у мавританському уборі витягнувши кривого ятагана, замірявся на високочесного воеводу царгородського, Велизарія. Велизарій, утративши військо і довіря свого імператора і трапивши тепер до полону, мало переймався своєю долею, але в прекраснім сілябічнім віршу звертався до Бога, щоб той змілосердився над його, Велизарія, донькою. Донька полковождя не повинна була б пізнати ніколи про ганебну і страшну смерть батька.

Серце Петра стиснулося від співчуття і розболи.

Коли ж слова Велизарія почули присутні жінки, то псчали плакати ревне, а найревніше сусідка молодого козака, як видно з голосу, панна.

*) право гуртового складу і ярмарку.

— Не плач, паті; — з прихильністю і гаряче звернувся до неї найстаранійшим плятдойтшом. Соколець, — коли б старому тамтой, — показав він на мавра нелюда — хотів би зле щось учинити, отсею шаблею, вірь мені, йому я пальці повтинаю.

— Не тому я плачу, пане мій, що його вбють: Велизарія не вбють, — одповіла панна, — я на сій штуці вже втрете. Я тому плачу — сказала вона витираючи сльози, — що він так гарно деклямує.

А зрештою, мій пане, додала вона і відсунула свою сукню трохи від Сокольця, — довідайся, що я з незнайомими хочби й добрими людьми без дозволу батька нерозмовляю.

— То правдива панна! подумав собі Соколець.

Тимчасом турок, роздумавши забивати Велизарія, узяв палаючу головешку з наміром осліпити нещасливого героя і полковождь упав навколішки.

Обурені крики залунали з лавок. Тоді Велизарій, уставши з колінь, відсунув рухом руки мавра на бік, поклонився гречненько публичности і, промовивши кілька слів про підтримку грошову для убогих мандрівних акторів, узяв капелюх в руку і пішов поміж рядами збирати датки, дешевою ціною, очевидно, не згоджуючися на осліплення.

Мідяки щедро, сипалися в капелюх. А щоб не було якого обману, служник театру впустив світла до буди, повідслонивши вікна.

Першим чином Сокольця було заглянути в лице сусідці, — і здивовання й захоплення засяяли в його погляді.

Тое побачивши, панна встала і, швиденько сукні в руки взявши, боком посеред лав перейшла і висунулася на вулицю.

— Дозволь, Ваша Милость, хоч погляд один очей своїх мені подарувати, — лепетів до панни Соколець, пригноблений долею своєю не менш як Велизарієвою, і йшов за панною.

— Мій пане, милишся вельми, що я говорити з тобою буду, сказала панна, гніваючися на нього, але всеж трохи з непевна. Тепер шукаю я свою служницю, і Амалію, щоб із нею вернутися до дому.

— Тож і пташкэм вільно щебетати, і панни їх слуша-

ють, — показував Соколець на блакитне небо, де понад садами висіли в повітрі жайворонки, — а ти своєю відмовою разиш моє серце вкрай.

— Повірь, мій пане, — сказала панна скося вирнувши на тонкий, чорний вус козацький, — повірь, що колиб пташки в небі мали такі чорні вуса, (а мабуть і чорні характери!), як ти маєш, то б їх панни не слухали нізачо в світі.

І тут, за нетакт розгнівавшись страшно на покірного лагідного, як вода, хлопця, — тупнула панна ніжкою об землю, і повернулася цілком до козака.

— Цур тобі — крикнула, — зостав мене, прудиусе, в спокою! Не зачіпай мене, не їдивись на мене, не йди за мною! Даремно вуса свого влещуеш, — ти для мене чванько і недоріка, котрого я її знати не хочу.

А великі сірі очі її сипнули таким гнівом на Сокольця, що світ йому порохном іздався, а він сам собі порошинкою.

Став Соколець, як укопаний у роздумі великим і в обриді, навіть, до пташок, що весело співали в небі.

Тимчасом гнівлива панна швидко зникла за рогом.

— То — правдива панна! Шкода, що вона не для мене! — сказав стиха Соколець і поволікся шукати дороги до дому купця Бамбіна.

Не швидко він знайшов той дім, бо час від часу приставав коло обгороджених садків, звідки чутно було голоси жіночі, або заглядав у вікна, де, бачилося, блимнули чийсь коси, чийсь сукні, чийсь погляди...

Коли ж прийшов до одноповерхового домку Бамбіна, що блищався червоними мурами в зелені саду, не застав нікого довкола.

Нікого не було і в покоях.

Молодий козак хотів було вже йти знову на spacer, коли двері відчинилися і до покою ввійшла висока, огрядна чорнява пані.

— Пробач, милостивий пане, — сказала вона, уважно глядячи на Сокольця, а очі її жевріли, — пробач мого брата, Паольо, що зник разом із твоїми двома приятелями. Але поки вони будуть на гутірках, то дозволь, що прийматиму тебе яко господина.

І, кивнувши ласкаво на уклін дуже низький молодого хлопця, почастувала його пишним обідом.

Була се сестра Бамбіна, котрої чоловік, морець, теж сього дня не був дома. Тому вдвох обід споживалося.

По обіді, сяючи здоров'ям і запалом жіночим таєм опустивши трохи погляд круглих усміхнених очей своїх, промовила пані Люція:

— Певне, пане мій, захочеш тепер, щоб я показала тобі размаїті брязкальця і дивниці заморські, котрі понавозив чоловік мій, голендер, кораблем до далеких Індій подорожуючи.

А коли Соколець зрадів немало такій оказії, повела його пані Люція до свого покою, де барвистість завішених килимів і сорокатість річей, попід стінами ставляних, око людське в клопіт уводило, утруднюючи вельми вибір кращого.

В вікні висіла позолочена клітка з малим сірим папужкою, що тоненько почав белькотати-вистівувати голяндську пісеньку про милу жіночку, на котрій грає чоловік, як на скрипочці.

Показавши божків з кости і глини, дивні мушлі, поодчиняла дбайлива господиня шкатули з венеційськими пацьорками, з золотими спиначками, перстенцями і пуздерками із шклиці.

— Чи гарне! — питалася Соколяця, а той дивлячися в круглі карі очі господині, на її довгий м'ясистий ніс і червоні уста, казав задоволено й охоче, що добрі має річі.

Тимчасом то, що папуга виводив витовмачити можна було так: „Благодарствую, їж мілесь ти силу мене стискати, яко скрипку милу**“).

Тоді статечна господиня поодчиняла дверцята найбільшої шафи — альмарії, схилилася і показала, червоніючися, звої альтебасу, блискучих лям і валенсів.

— Чи ж і то гарне? спиталася, дивлячися на козака знизу, а очі її були вохкі. Поглянувши на її плечі, опустив козак руки і промовив, що такого багатства не бачив. Сказав би Соколець не одну недорічність, бо турбувало його вельми белькотання голяндське папуги, тай голову запамом-

*) „Er spielt mich fest, wie eine junge Geige“. Holl Volkslied.

рочували пахощі з розкритих бальзамок, але пані Люція говорила багато і жваво, тому думати не треба було.

— Зволь сісти, молодий лицарю, — казала вона, — і skoштуй, коли ласкав моїх солодких наливок і настоянок.

І тут почувися чийсь кроки, а пані Люція вибігла, давши йому знак, щоб зостався. Соколець сидів, повний солодкого неспокою, і прислухався до папуги.

На хвилю пригадав сірі очі в театрі, тай забулося.

— Се нічого! — сказала пані Люція — се лишень чоловік мій, котрого я на піддаша, на випочинок послала. Йому як хоровитому, спокій потрібен.

І почала з срібною пугарчика молодого Петра частувати.

— Чи добре? — питалася.

Чуючи близько гаряче дихання її, ледве міг він анижівку від тернівки відріжнити. Жужмом ставали мислі його, коли кругле плече господині торкалося його власного.

— Ой, пані милостива... сказав істиха Соколець і не докінчив, бо неспокійний папуга, розчинивши дверцята клітки, вилетів на волю, стріпуючи крилами. Літати певне відзвичаївся, бо скакав із місця на місце, перевертаючи костяних божків і стручуючи порцеляну на підлогу.

Це все ця мала пташина робила з галасом несамовитим, в кінці склавши, мабуть, все на одчай Божию, і пригадавши собі, певне свій колишній побут на кораблі, зачав папуга сипати виразами нечистими, наслідуючи боцмана.

— Ви бісові діти, кричав птах перескакуючи з шафи на шафу, — ви може думаєте що я, сто хрнів вам у печінку, не дам вам ради, ви недолюдки, ви піяки, ви ненажери? Чекайте, кожний ще своє дістане по заслугах!

Тут, трохи образившись, устав пан Петро і питально на господиню глянув, але та сиділа маніжна і спокійна.

— Чи скажете, милостива пані, тую пташку у клітку всадити?

— Коли потрафите на тоє куражмати, не вагайтеся! — дивним голосом сказала пані і усміхнулася зальотно.

— На ванти, діти диявола! — кричав папуга.

Не вагаючись ні хвилини, кинувся Соколець ловити малого летючого нехриста.

То не було легко.

В кінці птах, наляканий вимахами козацькими, метнувся прожогом на своє старе місце, а не трапивши, до шиби віконної.

Одним скоком був пан Петро коло папуги, а ще хвиля, стративши рівновагу і виваживши мимоволі вікно, упав на траву під вікнами дому, тримаючи золочену клітку в руках.

Недалеко коло нього белькотав безпомічно папуга, наляканий безмежно.

Срібний, веселий сміх задзвенів у повітрі і звівши здивовані очі вгору, побачив козак в вікні над партером зухвале і гарне личко панни, що її стрівув в мандрівному театрі.

— Бачу, — сказала панна, а її ярі великі очі кепкували з під чорних брів, — бачу, що ти, Вашмосьть, вельми неспокійний еси, що було вже зрештою мені відомо.

— Опікуюся, пані, папугою, — сказав молодий чоловік зніяковілий, а руки його схопили сторопілого папугу і кинули до клітки.

Папуга принишк на дні її.

— Папуга моєї тітки Люції є вельми злісна і розпусна птаха. То ж собі її опікуйся, її ставай до розмови з папугами, — сказала сердито панна, замкнула вікно і відійшла від нього. Лишень на півпрозорчистому полотні вікон червоніли два зелені серця, фарбою з швайнфурту вимальовані.

— Гм! — сказав козак, вимахуючи немилосердно кліткою в повітрі.

— Гей ви! — тимчасом почув він, і, звівши очі ще вище, побачив в віконці на піддашу жовте маляричне лице маленького чоловіка. Лице робило страшні гримаси і кривилося. — Почекайте лиш на мене, я зійду вниз і порухуюся з вами, — сказало лице. — Мій птах...

— Беріть собі вашого птаха, — крикнув Петро, розмахнувся і шпурнув клітку в самсіньке віконце. Гнів і жаль обхопив серце козака, — він одразу забув про всі брязкальця і принади світлиці пані Люції, і вельми досадував сам на себе.

Постоявши під вікнами і, послухавши мовчанки вікон пані Люції, і вікон її небоги, смутно побрів козак у малий присадок Бамбіна.

Не знати, чи довго сидів він між кущами молодої ліщини, коли лопотіння крил хмари голубів, що знялися, будили його від тяжких роздумвань.

І раптом голос тої, про котру так уперто сьогодні думав, надлинув до його ушей.

Скрадаючися, як у степових чагарниках, зблизився Петро до місця, де спурхнули голуби.

Вони вже сідали на землю,

Білі, брунатні, сизі, волохаті, з розчепіреними хвостами голуби оточували струнку постать панни, котра годувала їх пшеницею.

Соколець став недалеко за спиною панни.

Голуби все смілівішали.

Кілька з них сахнулося вгору і сіли на раменах дівчини і почали дзьобати зерна з пригорщів.

Соколець став іще ближче, і раптом, налякавши лагідних птахів, що як пучок білих квітів, розлетілися на всі боки, схопив панну в обійми.

— Іди від мене,— сказала, вона сердито, однак не скидаючи його рук з плечей, і не лякаючися.

— Хиба є така сила, щоб мене від тебе прогнала, — промовив козак..

— А папуга? — спитала панна.

Нічого доброго козак не сказав ані про папугу, ані про клітку з папугою, ані вікно, котре сам виважив.

Тут обоє почали розмову, котра більше до пісні надається, аніж до от простої оповіді.

Розмова та не була знана нікому, хиба тільки тихомирним голубам, що відпроваджаючи молоду пару туркотали голосно, раз у раз спорхуючи і кружляючи довкола неї.

Тимчасом Трембецький і Латка, запроваджені гостинним господарем до глибокого льоху, сиділи при дубовому столі раділи з життя людського.

IV. Оповідь Симеона Латки.

Світло з надвору ледве блимало в вузьке загразоване віконце, тому груба свічка, до церковної подібна, освітлювала їхні рум'яні і смаглий лица.

— Понеже не знати, чи день єсть, чи ніч темна, роз-

ясною самі собі, панове браття, години життя нашого, — казав господар, підтримуючи добру славу генуенців, найбільше гостинних, веселих і до гутірки притаманних людей в землі Італійській.

Дванадцять великих грубих бочок стояло попід стінами, боками своїми, вепрів великих одгодованих нагадуючи.

— Ото єсть дванадцять годин наших на цю пору! — приговорював господарь, і частував з кожної бочки.

Коли ж приятелів трійка зауважила, що стопи їхні до до камінної підлоги прилипили, тим більшу волю дали язикам своїм, велерічиво промовляючи.

Тільки Латка Симеон, філософії доктор і теології магістер, сидів проти звичаю німовно.

Не говорив він нічого, коли приятелі згадували про Париж і безбожних парижан, що для моди волосся на голові рудували, щоб до рудого убивці короля Генрикуса IV подібними бути. Не слухав він і про театр герцога Мекленбурського, в котрому дивовижні потвори блювали людьми, у штучках і жартах знаючимися. Мало, або й цілком нічого не додав він до розмови про семигородського князя Ракоція, воїтеля не абиякого.

А мали приятелі восьмий час, бо з восьмої бочки собі наточували.

— Гей, пане мій і приятелю, не задовго зачнемо з тобою тільки на миги розмовляти, як ченці з монастиря святої Бригіти! — сказав пан Григорій, уражений тою небесідливістю ученого.

А пан Бамбіно запитався, чи не думають пан філософ про науку Аристотелесову або які інші субтельности діалектики.

Тоді відкашлявся пан Латка перестав спиратися на лікті і промовив:

— Не є то ані жаліб, ані покай, тільки спогад, що йому зволилась душа моя, коли зачали ви господарю милій, і ти, пане Григорію, про ті країни, де я, ще тоді молодим курчам бувши, на півня виріс. Одного особливо забути не старого можу.

На налягання приятелів, оповів філософ дріжачим і смутним голосом свою пригоду. Ще як мандрівний студент подорожуючи, прибув він до тихого монастиря Саль-

віяті в рівнинах Льомбардії. За копування старих пергаментів годували його монахи і убирали. Жив як братчик. Час минав у читанню і Вергілія, і св. Августина, і Дантея, і св. Бернарда. В своїй мрії стати тим, кого звать „doctor mellifluus“, часто блукав бурсіус Симеон далеко за мурами монастиря.

Свободомисльні монахи, потаємні альбігойці, давали велику волю молодому клерикові, а навіть проповідям його не перешкоджали.

„Нераз маючи утуження вельми велике душі своєї, а монастирського спокою не зносячи, виходив я з казаннями до сусідньої церкви проти роспусти щоденної і семи гріхів смертних.

І от саме тоді, як річ свою я провадив проти принад, лестощів, гордості, пиhi і пестощів жіночих — почув я голос недалеко від місця святого і казальниці. Голос той пісню виспівував так дзвінко і любашно, що вельми слухателів моїх ізворушив.

Тое уздрівши, підніс я високо руки свої з затисненими п'ястуками і в запалі казноїським ударив об дерево казальниці так міцно, що кров бризнула з під нігтів моїх. І овечки мої піднесені голови знов похилили. Ба, й сама грішниця, що співала плоху пісню, увійшла покірно і похилилася на коліно коло казальниці моєї“.

— Девятий час! — сказали пан Григорій і пан Паольо келихи, повні вина з нової бочки, вгору підносячи.

Коли ж усі, посмакувавши, випили, продовжував філософ.

„Голос мій іншої моци і принади набрав тоді. Не грозив я більше нікому, і вдоволений не кидав прокльонів на нікого. Зачав говорити я про любов Вищу і сади райські що люде наслідують, як брами небесні перед ними за чисте життя їх отверзаються.

Гаї, гай! Срібно височилися гаї тоді перед моїми очима, золоті пташки перепорхували з гилки на гилку і співали предивно, а сто місяців і стільки ж сонць сходило і заходило довкола тих садів.

І ще заговорив я про запашні фонтанні і джерела текучі, а глянувши на уста дівчини, що прибула, побачив, що вони були вогкі.

Тоді всі сто сонць, сто місяців і тисячі зірок райських замерехтіли довкола мене, бо побожна і скромна була її постава, а привітна над міру.

І від того часу приходила та дівчина на всі мої казання, а вогкі уста її без перестану шепотіли молитви. Тоді так сталося, що слава пішла по цілій Льомбардії про молодого ченця, і люде ці, аж до найдикіших пастухів, що відомі із дикости і розпусти, юрбами приходили слухати мене. Я ж не міг починати казання, не глигнувши, чи сидить та дивна дівчина на своєму звичайному місці.

Але несподіванки чекали на мене. Одного вечора спав я, як звичайно, в монастирському саді на простій, деревляній лаві, коли сон мій струснула з віч незнайома рука. Хтось закутаний у плащ стояв надо мною. Коли здивований зірвався я на рівні ноги, то незнаомий відкрився, і я побачив, що то була моя дівчина з казань, але в блискотливому вборі мандрівних танцюристок.

В руці її виблискував стилет.

(Далі буде).

Справа „Спілки Визволення України”.

З 9 березня аж до 19 квітня цього року точилася в Харкові привселюдно розправа над „Спілкою Визволення України”. Того, що відбувалося, у вільні від праці години, в харківському міському театрі, судом назвати неможливо. Неможливо вже тому, що нема того інституту, просто, в совітській державі — судом бо там називають розправу, яку чинять сьогоднішні переможці над сьогоднішніми подоланими. Вони, переможці—свідчать, вони—обвинувачують, вони, навіть, і обороняють. І вся ця комедія робиться не для встановлення правди, для встановлення справедливости, ні! Все це потрібно для сучасної влади, щоб показати своїм підданам, яка вона міцна, яка вона мудра, яка вона хороша. Уже те, що суд відбувся у вільні від праці години, вже те, що міський театр був переповнений глядачами та слухачами з вулиць по саме нікуди, вже те, що й сама ця комедія відбувалась перед мікрофоном, що на ввесь світ, а в першу чергу по цілій Україні, розносив по радіо кожне

слово змученого, загнаного оскарженого і кожен безглуздий дотеп „винувателів” — вже це якнайяскравіше свідчить, що не про справедливість ходило упорядчикам цього суду, а про якнайбільш прилюдне збештання, обплюгавлення всього того, до чого прагли тих сорок п'ять найкращих представників українського народу і за віщо вони під окупацією боролися. Трагедією все це виглядало для подоланих, бо, власне, не як громадян совітських судив їх совітський суд, а знущався він і кепкував над ними як над полоненими, як над закладниками. Тай не диво, бо самі „підсудні” трималися здебільшого як воїни, що тілом своїм в неволі опинились, а духом далеко, далеко вітали коло тих, кого вважали за своїх. „Як ви ставились до радвлади — негативно”? — питає одного з полонених „винувальник”. — „Ні! Я ставився вороже!” — коротка відповідь. Так й як би могло бути інакше, коли совладу вони „розглядали як тимчасову владу, на зміну якій повинна прийти УНР”.

УНР—поза кордонами свого краю! УНР—на еміграції! А там, дома, під ворожою окупацією залишились розрізнені борці, що з різних причин zostались на батьківщині. Чи ми думали, що в тих нелюдських умовах життя, в голоді, в холоді, під вічною загрозою застінків, могла бути якась організована боротьба, чи просто якась організоване громадське життя, громадська акція? Перші звістки про С. В. У. видалися нам тут якимсь абсурдом, якоюсь божевільною провокацією. Але, виходить, недоцінювали ми наших братів по ідеї, наших братів по борні. Так, звичайно, провокація мала своє місце та ще й не аби яке, але...

Ще з 1920 року, як відійшла армія і уряд з Києва, вже тоді цвіт нашої інтелігенції, що zostалась дома, обєднався в незвичайного типу організацію в „Брацтво Української Державности”. Як за страшного режиму Миколи І життя політичне українське жевріло в „Брацві св. Кирила і Мефодія”, так і тепер повсталася організація, до якої бралось людей тільки певних і твердих. Це була не громада, не партія, а „брацтво”, очевидно, щось таке, що вимагало від членів іншого відношення один до другого, ніж то буває в звичайних політичних організаціях. Очевидно в „люті часи”, коли під тиском ГПУ син батька зраджує, а брат брата видає, замало було звичайних ділових чи дружніх стосунків.

І от повстало братство. Як розправа Харківська показала, існувало воно не довго і вже 1926 року, після перерви, відродилось у формі „Союзу Визволення України” — організації такого ж типу, як і попередня. Зв'язались цією організацією люде ріжних партій, головно соціал-демократи та соціал-федералісти, ті з них, які один одному вірили, один в одному певні були, як брат в братові і густою сіткою розкинули по цілій Україні свої впливи. Не було, мабуть, важнішої установи, де б не було двох, тьох або й п'ятьох членів Союзу Визволення України, які переводили в життя організовану свою думку чи наказ від центрального свого органу. Важко сказати, як саме за широко була розгорнена праця цієї організації; — совлада все зробила, щоб не виявити цього перед широким світом. Як відомо, тисячі було арештованих, а тільки сорок п'ять душ було виставлено на прилюдне посмішище. Треба думати, що на розправу виставили тільки тих, кого важко було потайки чи розстріляти чи заслати, або тих, з боку яких вже з певністю можна було чекати славословія переможцям.

Льохи Чека — не готель, не пансіон і не кожен їх витримає, не заламавшись. І коли підсудний Маргуліс признається — „Я багато пережив. Один день сидіння дає більше, ніж життя і коли мені дадуть можливість, я буду працювати далі краще і сумлініше, ніж раніше”, то це ще нас не так переконає. От з уст Товкача, після признання, що для нього „колективізація була щось більше як утопія і це приводило до того, що я не міг стати в ногу з большевиками”, чуємо ми далеко більше отверте і зрозуміле признання: „Шість місяців, що я був у в'язниці, на мене вплинуло. Я багато думав і зробив переоцінку цінности. Я побачив, що я помилявся в большевиках. Тепер я признаю, що індустріялізація цілком здійснима, а колективізація можлива і навіть необхідна”.

Жила людина на волі, — одно думала, а через 6 місяців в'язниці переконалась у цілком протилежному. Буває! Але яким, по суті, конфузом були ці признання для совлади, коли вони лунали в той час, як по цілому фронтові колективізації влада сурмила на відступі з кожної газети, як би її тільки Товкач був прочитав, переконався б він, що життя на волі кращий учитель, бо навіть Сталіна воно дечому навчило.

Не писав би той свого славетного „Головокруження от успехов“, як би щось не вдарило його по голові; не захитався він в тому, що колективізація можлива...

По ріжному можна оцінювати, тут на еміграції, Харківське лицедійство. Але неслухно, у всякому разі, ремствують на нашу кволу наче б то інтелігенцію, що не спромоглася вона як той Байда легендарний, зачеплений на гак, в обличчя ворогові кинути своє новітнє: „Твоя, царю, віра, віра проклята“.

Не ті тепер часи, і не ті умови борні. Десять з лишнім років зачеплено цвіт України на гак, десять з лишнім років щодня майже катують, не фізичними тільки, а й моральними, муками, кращих наших людей. Хай ворог тішиться, що той самий С. Єфремов, що за першої навали червоної Москви зрадникові Коцюбинському кинув одверте і різке слово, — свого славетного одвертого листа, — що той Єфремов на таке слово тепер не спромігся. Та чи це ж потіха? Чи це ж потіха, що скатований бранець полонений не зведе вже духу і не крикне слова. Слово останнє замість них скаже військо і воно помститься за своїх бранців, над якими оце в Харкові знущались та поневірялися. Те військо, — то ціла свідома українська нація, і воно уважно прислухалось по радіо. І ми певні, що, на нечутний стогін морально скатованих своїх дітей, український нарід, як той Тарас Бульба, вимовить вже своє „чую“.

Л. Ч-о.

Ще не вмерла Україна!

З політичного інформаційного бюлетеня
Українського Пресового Бюро.

Ріжними способами московські червоні окупанти провадять боротьбу проти Української національної визвольної ідеї серед еміграції і на окупованій Україні: гвалтом, яким було вбивство Головного Отамана СИМОНА ПЕТЛЮРИ, спробами розкладу еміграції, широко розвиненою провокацією, кривавим, ще до цього часу масовим терором, системою „лакомства нещасного“ для тих „самоотвержених малоросіян“, що з обійм московського царату легко пере-

кидаються в обійми московського ж червоного ката, підступною опікою над українською національною культурою, що мала на цілі українськими руками впровадити в українські маси розкладові впливи московського комунізму.

Нарешті червоними окупантами організовано в Харкові монстрпроцес, яких ще не було в ССРСР і яким совлада намагається виправдати перед цілим світом та Україною знищення старої ідейної інтелігенції української, що схилившись перед фактом окупаційного гвалту, не схилила свого духа перед диктатурою комуністичної ідеї — інтернаціональної в своїй теоретичній засаді та націоналістично-московської у своїх практичних виявах.

Разом з тим совлада, організуючи цей процес, намагається дискредитувати перед Україною єдиного легального репрезентанта державних змагань Української Нації, Уряд УНР, відданість якому не тільки деклярують самі підсудні, але відданість Урядові УНР закидають підсудним обвинувателі і підкреслюють її в своїх коментаріях до їхніх зізнань.

Уважне слухання процесу через радіо і справоздання в совітській пресі вже дали багато матеріалу про провокацію, якої вжито для підготовки цього процесу. Провокатори були у всіх організаційних осередках, а в першу чергу в самій головці, коло самого С. Єфремова: це видно не тільки з того, що на суді часто фігурують розмови, які провадилися в товаристві трьох, навіть двох людей, але й з тих тріумфуючих заяв, які доводиться на процесі чути з уст людей, що, очевидно, відчують успіх dokonаних ними функцій. В ДПУ, очевидно, фабрикувалося фальшовані листи, що начеб то були власноручно підписані емігрантами, які користувалися повагою і довірям на Україні.

Большевицька режисура зфабрикувала відомість, що за кордоном утворено централю СВУ, — правда в досить неприродньому складі (діячі УНР та гетьманці), але за відірваністю від еміграції така відомість з вірою приймається. Отож чуємо на процесі зізнання, що де кого з членів СВУ посилено за кордон для звязку з закордонною централею, називають навіть імена членів тієї централі. Ми засягнули повідомлень від тих людей, на яких оскаржені і свідки вказують як на членів закордонної централі СВУ і виявилось,

що ті, ніби то члени централі, або зовсім посланців СВУ не бачили, або коли де кому з них де з ким з тих посланців і доводилось бачитись, то не чули вони найменшого натяку на існування СВУ та СУМ. Це дає підстави думати, що коли якийсь провідний осередок СВУ й існував за кордоном, то створений він був большевиками та всебічно законспірований. Деякі підстави для припущень таких посідаємо вже з кінця 1927 року.

Трудно не доглянути вправної провокаторської руки ДПУ в самій програмі тих нелегальних організацій. Не треба забувати, що в большевицьких умовах через одірваність політичної думки від світового джерела та від природного носія політичних ідеалів — української еміграції, не трудно було схилити політичну думку в фальшивім напрямі. Нормальний розвиток тієї думки під диктатурою комуністичної партії припинено. Поза гвалтовно насадженими комуністичними доктринами люде політично мислили загальними категоріями, центр ваги віддаючи ідеї національно-державного визволення. Це були переважно культурно-національні діячі, що стояли завжди осторонь політики, не мали політичного досвіду і через те не в стані були розібратися в цих справах.

Просто дивовижними, межуючими з політичною наївністю, виглядають окремі погляди деяких підсудних (вкуп землі у колишніх власників, чуженецькі інтервенції, окупація). Як видно з зізнань оскаржених, ті люде таких плянів не заперечували через те, що, бачучи перед очима жадливу большевицьку дійсність, щиро були переконані, що український народ не вагатиметься перемінити ту дійсність на „тимчасову” (як це підкреслювали оскаржені) окупацію, та що селяне охоче платитимуть за землю, аби лише справжніми її власниками бути.

Вражає з процесу те, що підсудних, очевидно, остільки зтероризовано провокацією ДПУ, що в зізнаннях вони говорять усе, що їм відомо про організацію.

В цьому морі провокацій звертає на себе увагу добре відомий на еміграції Ніковський. Деякі риси його особистого та громадського поступовання на еміграції спричинилися до того, що навіть симпатії до нього з боку близьких його товаришів не могли перешкодити тому, що його було вреш-

ті виліміновано з усіх кол українського громадянства на еміграції. Поширилися були навіть чутки, які він і сам стверджував, що большевицьке представництво в Берліні мало дати йому засоби на видання української газети, але з огляду на згадану свою позицію серед еміграції, він, очевидно, до того не надавався. По певному часі перебування свого в Берліні Ніковський без жадних перешкод, на які звичайно бувають наражені поворотці, їде на Україну і там так само без перешкод бере діяльну участь в праці Академії Наук як технічний співробітник, відновлюючи на цім ґрунті свої звязки з колишніми своїми товаришами, які, одійшовши в большевицьких умовах од роботи громадської і політичної, зосередили свої сили на праці культурній. Серед тих людей ширить Ніковський відомості, що дискредитували не тільки окремих діячів, але й самі засадничі позиції української політичної еміграції, яка його вилучила зі свого кола. Особливо намагався Ніковський здискредитувати особу Голови Директорії Головного Отамана СИМОНА ПЕТЛЮРИ, почавши цю акцію ще на еміграції. Він подавав такі неймовірні відомості про небіжчика, що близькі його товариші по організації вживали заходів, аби ті відомості не знайшли поширення. Разом з тим запевнює Ніковський своїх товаришів, що перед відїздом на Україну він відбув конференції з певними, знаними на Україні людьми з еміграції та дістав поручення провадити на Україні акцію, як емісар Уряду УНР.

В Київі відновив Ніковський дружні відносини з видатним, популярним й авторитетним українським діячем Сергієм Єфремовим, який, навіть, формально клопотався перед большевицькою владою про дозвіл на поворот Ніковського. Самий поворот той виглядав назовні як наслідок клопотань Єфремова — людини, яка, очевидно, ніколи не викликала довіря з боку большевицької влади та порука якої не могла бути для тої влади авторитетною.

Вся поведінка Ніковського на суді, його широке вступне експозе, просякнуті такою відданістю владі ССРСР, його зізнання — все яскраво свідчить про його ганебну роль, яку він відігравав серед підсудних.

Відповідальні чинники еміграції, маючи звязок з Україною та безпосередні відомості звідти, мали також відомо-

сті і про участь в оскаржених тепер організаціях, елементів, що викликали сумнів та підозріння що до їх там ролі. Тому ніхто з відповідальних людей на еміграції не входив в жадні стосунки з так званими відпоручниками СВУ, що приходили з України і, властиво кажучи, були лише агентами ДПУ: лист студента Українського Педагогічного Інституту в Празі Михальчука є одним у доказів цього. Отже, не тільки ніхто з відповідальних людей на еміграції не міг брати участі в тих організаціях, але навіть повідомлялося про ті сумніви й підозріння відповідних людей на Україні способом, що ніяк не міг в очах большевицької влади їх компромітувати. Але ж взаємне довіря серед оскаржених було остільки велике, що захитати його не вдалося. Заяви того довіря чути доводиться й на самім процесі, коли перед наявними фактами провокації очі вже мусіли б розкритися. В цьому власне одна з найбільше трагічних сторін цілої справи.

Вражає на суді заламання підсудних, які, будучи все своє життя бездоганними українськими патріотами і перебуваючи в нелегальній організації кілька років, тепер лише, після перебування в большевицькій в'язниці, каються, визнають свої провини і декларують свою лояльність до московської влади. Чи не спричинилося до цього „гуманне“ відношення до підсудних у в'язниці, яке так намагався довести в запитаннях до Черняхівської громадський обвинуватель Любченко. Досить маємо свідoctв і оповідань про „гуманне“ відношення до в'язнів тих, кому недоля судила побувати в большевицьких в'язницях.

Відомо, що в зв'язку з СВУ було в 1929 році арештовано тисячі людей; відомо, що зпочатку мало бути поставлено на суд біля 200 людей, потім біля 100 і, нарешті, поставлено 45; відомо також, що решту арештованих або розстріляно в льохах ДПУ, або вислано на повільну смерть на Соловки. Все це пояснюється небажанням совллади показати масовий характер СВУ, побоюванням совллади виявити, що підсудні були зв'язані з українськими селянськими і робітничими масами.

Процес ще не закінчено, не маємо ще всіх зізнань, не можемо ще подати і деяких окремих фактів з огляду на становище оскаржених. Але основне значіння процесу в ході

нашої визвольної боротьби сумніву не підлягає. Не переривається на Україні, але росте і шириться ідея визвольної боротьби проти московського червоного окупанта, ідея Української Державної Незалежності. Ще більше: за 10—12 рр. московсько-більшевицького панування не тільки не затерлася в пам'яті народу **УКРАЇНСЬКА НАРОДНЯ РЕСПУБЛІКА**, але заховалася вірність тій правній формулі, в якій в рр. 1917—1920 український народ сконкретизував свої державницькі змагання. Про це свідчать зізнання підсудних (подаємо дослівно):

„мій ідеал УНР“;

„ми готували апарат на випадок повороту УНР“;

„наше завдання—виявити українських інтелігентів, що на випадок утворення УНР мали б зайняти відповідні посади державних агентів“;

„нашою метою було визволення України зпід радвлади та заснування незалежної **УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНЬОЇ РЕСПУБЛІКИ**“;

„основне твердження в нашій програмі було те, що зпід радянської влади Україна має бути визволена і перетворена на вільну, незалежну **УКРАЇНСЬКУ НАРОДНЮ РЕСПУБЛІКУ**“;

„найбільш популярною була концепція УНР, хоч були й інші концепції“, і. т. д. і т. д.

Сучасне становище інтелігенції на Україні під московською окупацією нагадує становище кращих патріотів на окупованих підчас Світової війни Бельгії, Сербії то-що.

Сучасна українська інтелігенція там, на Україні, пішла традиційною дорогою, що починається від політичного угруповання на початку XIX століття, на чолі якого стояв Капніст, далі провадить до Кирило-Методієвського Брацтва, Товариства Тарасівців, РУГІ, Радикальної партії, Союзу Визволення України. Самий факт, що на лаві підсудних сидять, як революціонери-борці за національне визволення, переважно професори, люде так далекі по своїх звичках і психіці від політики і боротьби — яскраво і красномовно свідчить про силу українського національного руху. Тільки гарячий патріотизм та невимовно тяжка ситуація України штовхнули цих людеї на справу, до провадження якої вони

не були підготовані. Ці люде є жертвами, що складає українська нація на вівтар своїх визвольних змагань.

Московський червоний окупант хоче досягти подвійної ціли — знищити представників української незалежницької думки, а разом з тим, нинішнім показовим процесом здискредитувати й саму національну ідею в очах української народньої маси. Для цієї останньої ціли зовсім неприродньо провокаторською рукою ДПУ викривлюються справжні прагнення українського незалежницького руху на Україні, приписуючи йому такі риси, яких він не має, яких з істоти річей і мати не може. ДПУ намагається звязати ті викривлені прагнення з Урядом УНР, перебуваючим закордоном, щоб скомпромітувати його в очах населення України. Стараються накинути тінь на чільних українських діячів, що провадять визвольну працю на еміграції, і головні свої зусилля в цьому напрямі скеровують на СИМОНА ПЕТЛЮРУ, вбивши якого фізично не можуть осилити впливу його визвольних ідеалів на маси. Від оплутаних сіткою провокацій, виснажених фізично і духово довгочасових вязнів вимушується в льохах чрезовичайки зізнання, які можуть мати витлумачення лише в крайній духовій депресії, як натуральнім наслідкові над ними тортур фізичних і моральних. На самім процесі прилюднім піддають оскаржених такій моральній вівісекції, що люде не видержують навіть фізично, просять перепочинку або падають непритомні. І ввесь той старанно препарований у большевицьких лабораторіях матеріал подається большевицькій юрбі на показ — для цього уряджено процес в найбільшому театрі та відбувається він в часі пообіднім, коли люде більш вільні від праці та можуть глянути на оте старанно інсценізоване видовисько. Подається все і через радіо для широких мас так на Україні, як і поза її межами — „всім, всім, всім“... аби і перед цілим світом скомпромітувати представників української незалежницької думки та й саму ту думку.

Хто знає, чи не має на увазі московський окупант цим процесом виправдати свій замір впровадження ще гострішого терору на Україні, знищення її культури і навіть тої жуцої автономії, що Україна мала.

Інсценізація цього процесу, все поступовання соввлادي (терор по 10—12 роках панування) яскраво свідчать, що вона

свідома свого непевного становища на Україні, що вона відчуває наближення грізної звитязької національної революції. Але ніщо — ні провокації, ні терор — не в стані відвернути неминучого кінця панування московського окупанта. Цей процес ще більше поширить і поглибить прірву між Україною і Москвою. Цей процес ще один раз відновив визвольні гасла перед масами, що палають глибокою ненавистю проти окупанта і ствердив їхній ідеологічний зв'язок з Урядом УНР.

Чим гірша буде доля жертв большевицької чрезнавичайки, тим більшим покрийуться сльозами героїзму, посвятили та мучеництва і самі вони й їхні визвольні стремління.

Коли люде, що стоять перед большевицькою стінкою, виразно декларують поруч із зрозумілими в таких обставинах слабостями свої визвольні змагання, то чи може бути якийсь більш яскравий доказ житьової реальности нашого визвольного гасла:

ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНА навіть під обухом найгіршого з катів — московського червоного ката!

По той бік Збруча.

На фронті „воюючого комунізму“ настала хвилива передишка.

В своїому засліпленому поході на всі буржуазні пережитки, червоні колективізатори розігнались з такою силою, що у багатьох з них в голові запаморочилось.

Вже здавалося, як каже „Наш Пшегльонд“, що от—от цілий союз перетвориться в великі касарні, що у всіх ділянках публичного життя запанує шаблон, що комуністична „штандаризація“ витисне своє пятно на всьому, що лише має щось спільного з людиною, що забе індивідуальність одиниць, які стануть частинами мас, що думають, працюють, а навіть їдять по вказівці своїх командирів“...

І рантowo настав відворот..

В тріумфальному цьому поході, який могилами і кровю значив свої шляхи, було забуто те, що ці індивідуальні господарства, які безоглядно і масово руйнува-

лися, годували цілий радянський союз, що в червоній армії в 80% перебувають сини тих, кого безоглядно розстрілювано і висилано на Сибір, що, шляхом руйнування сільського господарства, створюється нові мільйони маси безробітного пролетаріату, які треба вижити, що наближається весна, що треба засіяти поля..

Заграно до відвороту. Сконстатовано, що помилкою був примус в колективізації, що нонсенсом був наступ на середняка, що поспіх взагалі тут не бажаний, бо ж не можна наступати, наперед не закріпивши за собою здобутих позицій.

Настала передишка. На торговцях знову з'явилися застрашені постаті приватних торговців, на вулицях міст почали знову з'являтися випадкові продавці артикулів першої потреби, знову до міст почали з'їжджатися сільські перекупки з продуктами сільського господарства і знову розяснилися засмучені обличчя голодних жертв колективізації.

Було би одначе великою помилкою, — каже той же „Наш Пшегльонд“, приглядаючись до сучасного обличчя радянського союзу, — коли би ми сьогоднішню сталінівську „передишку“ хотіли порівняти в передишкою Леніна в 1925 році, виразом якої був поворот до НЕП-у. Тоді вже по 2—3 місяцях від хвилі оголошення „передишки“ оживилася в Росії торгівля, заповнились склади і склепи приватних кунців, запанував гарячковий рух у всіх варстатах праці, котрі приватна ініціатива як би збудила від довгої летаргії. Передишка Сталіна цього всього не дала. І далі світять пустками приватні, залишені своїми власниками, склепи, не видно руху в ремісничих майстернях, лише на публичних торговцях і в державних кооперативних склепах запанувало де-яке оживлення. Але коли усвідомити собі, який загальний настрій панував на протязі зими в життю російських міст, які недостатки мусіли зносити безсилі жертви комуністичних експериментів і з якою безоглядністю душилася приватна ініціатива, то легко зрозуміти, що і ця сталінівська „передишка“ хоч трохи вплинула на радянське життя, як життєдайний промінь свіжого повітря, який впустили до задушливої і важкої атмосфери всенищучого большевизму.

* * *

Під гаслом „проривів“ і неповіднень увійшла радянська промисловість у новий господарчий рік.

В одному з серпневих чисел „Ізвестій“ їх луганський кореспондент з цього приводу писав:

„Докотилися ми до нового господарчого року з великим вичерпанням робочої сили, з дуже низькою продуктивністю праці, з великим розривом між продуктивністю та заробітною платнею, з слабою дисципліною, з великими прогугами та з великою кількістю браку в фабрикатах”.

Ці слова яскраво малювали стан радянської промисловости пів року тому, пророкуючи, що новий господарчий рік не заповідає нічого ліпшого.

Так і сталося. Сьогодні покотиться радянська промисловість по похилій площі і далі.

З сторінок преси давно зник бадьорії настрої і описи поведнень. Вони уступили місце гаслам, що закликають до боротьби з проривами на господарчому фронті. Гасла соціалістичного суперництва завели. На чорну дошку одні за другими виносяться ті фабрики і зоводи, що не встигають зреалізувати згори намічені їм пляни.

Сучасні фабрично-заводські відносини малює наступний приклад, взятий нами з сторінок „Економіческой Жізни”.

На заводі „Красное Сормово” кількість робітників доходить до 22.000 осіб. Серед них лише 3.600 комуністів, а серед цих останніх лише 200 осіб „ударників”. Комсомольців у цій масі — 2,708 осіб, а з них до ударних бригад належить — 361 осіб. Всього ж на заводі — 5.000 ударників.

З цього видно, що участь комуністів в „ударній” праці є мінімальна. Але не для того, щоби зробити цей висновок, беремо ми цей витяг з радянської газети. Є тут річі цікавіші.

Робітники паротяго-будівельного цеху працюють біля станків лише 40% часу. 19% часу у них йде на ходження за інструментами та матеріялами, 20% — на відпочинок та розмови, а 21% проходить у несвоечасному розпочатті і закінченні робіт.

„Екдн. Жізнъ”, з сторінок якої беремо ці цифри, чисто сердечно і одверто признається: „Це не лише на паротяго-

будівельному відділі, а в більшій, або меншій мірі на всіх інших відділах“.

В пароплаво-будівельному відділі можна бачити, як півтори тисячі людей за півгодини до кінця праці очікує моменту виходу біля воріт.

І знову ж газета ця додає до цього, що таке відношення до праці помітне у значної кількості робітників на цілому заводі.

Не менш цікавими є цифри видаткування заводом електричної енергії. З загальної кількості 21 міл. кв. — 5 міл. йде на рух станків у той час, коли вони не виконують жадної праці. Усунення лише цього явища дозволило б заводі знизити собівартість фабрикатів на 25%.

„Україна мусить дати в біжучому році 105 міл. пудів цукру“ — констатують „Вісти“ і додають до цього, що треба напружити всі сили, щоби це завдання було нею виповнене.

Цукрова промисловість мусить збільшити площу засіву цукрових буряків на 40%, а самий збір цукру — на 77% в порівнянню з минулим роком — заявляє „Комуніст“.

Але реалізація цих плянів йде якось мляво, бо, як подає той же „Комуніст“, на 15 квітня б. р. засіяно було лише 29% наміченої до засіву площі, а в тому 4% — селянськими господарствами.

Радянська преса нотує масові повідомлення про те, що в багатьох районах плянтації цукрового буряка перебувають під загрозою цілковитого недосіву, а сама культура його не тішиться надзвичайним поведженням, як у селян, так і в совітських господарствах.

Шукаючи причин цього, належало б у першу чергу пригадати те, що з багатьома плянтаторами буряків радянські державні установи ще й досі не розраховалися за минулорічні доставки, а тим самим підривають до себе довіря.

Ця невесела ситуація змусила радянську владу підвищити на 50% платню на буряки цього річного врожаю.

В пресі з'явився заклик до збільшення засіву кукурудзи, яку можливо було би зужиткувати в першу чергу до виробу цукру.

* * *

За кілька місяців розпочнуться жнива. А тому не дивно, що увага „радянської суспільности“, а також і радянської преси скерована в бік успішного переведення майбутньої хлібозаготівлі і підготовки до неї.

Вже 9 травня вийшло відповідне розпорядження центральної радянської влади „Про організацію хлібозаготовок в 1930—31 році“, в яких впроваджується певна реформа хлібозаготовчого апарату та дається багато директив до успішного її переведення в життя.

Не будемо зупинятися на них. Ми хочемо підкреслити тут лише те, що рівнобіжно з тим, як працює радянська думка над поліпшенням хлібозаготовчого апарату і над мобілізацією всіх можливих людських і технічних сил — огортає всіх паніка, яка знаходить своє відбиття і на сторінках радянської преси:

— „Україна незабезпечена мішками“!...

І везуть з цілого радянського союзу партію за партією, транспорт за транспортом, мішки на Україну. На 1 травня вже звезли їх не більш не менш як... 4.500 штук. Але цього мало. „Український“ Наркомторг надіється на свої сили. Він апелює до союзного Наркомторгу з гарячим закликом, в якому просить на 1 липня прислати ще не менш як 10 мільонів, а протягом липня ще не менш як 8 мільонів мішків.

Не належить сумніватися в тому, що союзний Наркомторг цю просьбу виповнить, а то й можливо, що і від себе ще дещо додасть.

І поїде всіма можливими шляхами український хліб до всеросійського Союзхлібу. Аби лише в транспорті яких перебоїв не було...

* * *

Серед радянських болячок, далеко не на останньому плані стоїть питання реставрації годівлі свиней.

В минулому році, в бажанні досягти якнайбільший кількостний ефект заготовок, було допущено багато помилок, вирізано молодняк, репродукторів, маток. До цього невеселого стану

річей не мало спричинилась і остання руйнація індивідуальних господарств, на які вже сьогодні не можна покладати будь якої надії.

Тому і не дивно, що радянська влада в цій галузі господарства має чимало клопотів і мусить, як видно з радянської преси, відновлення годівлі свиней розпочинати майже від початку.

Як і іншим галузям господарства, цій галузі рівнож намічається надати широкий розмах, хоч і розпочинається відбудову її в дуже скромних розмірах.

Всього в радянському союзі має бути організовано до 350 спеціальних совітських господарств, в тому 100 на Україні. Кожне з них розраховується на 500 маток. Таким чином, як пише „Ек. Жізнть“ вже через рік совгоспи ці дадуть 2,5 тисяч свиней. Незалежно від цього до осені б. р. намічається їх кількосний стан допровадити од 80 — 100 тисяч, в слідуячому році — до 300 тисяч, а в 1931 році до 500 тисяч голів. А після цього совгоспи що-року будуть давати по 1 міль. штук, що винесе половину тієї кількості, яка потрібна для заспокоєння внутрішніх потреб.

З цих обрахунків „Ек. Жізнть“ бачимо наскільки зруйнована ця галузь господарства. Широкий розмах, який проектується їй надати, навряд чи вдасться зреалізувати з такою математичною точністю, як передбачають радянські пляни, бо вже сьогодні, на самому початку його реалізації, зустрічається чимало перешкод.

В цій же газеті далі зустрічаємо такі жалі: „програм намічено досить широко, але його здійснення йде далеко не гладко. Весінній сезон вже пропущено, будівництво розгортається поволі, потреба в будівельних матеріялах не задоволена“... А що найголовніше, реалізація пляну потребує грошей. Тіж пляни передбачають систематичне збільшення цієї потреби і то як видно, не в арифметичній, а в геометричній пропорції, бо в біжучому році на будівництво цих совгоспів має бути витрачено 20 міль., а в наступному вже 400 мільонів рублів.

* * *

До чого лише не доторкнеться рука червоних колективізаторів, все гине, як дерево підтяте сокирою...

Прийшла черга і на рибну промисловість.

Цьогорічна весна була надзвичайно сприятливою для морського лову риби. Було її так багато, що навіть старі риболови дивувалися. В самому полові не було таких моментів, коли би дві масові породи йшли разом. Ловля могла дати багаті і неочікувані наслідки.

Одначе сталося инакше. Багато моментів опущено, плянів далеко недовиповнено, забракло рибоприйомної флоти, рибосольних помешкань. Зловлена риба звалюється на купу. Тисячі цетнарів її гниють, розкладаючись на спеці.

Кампанія програна... Але ще існують надії врятувати хоч де-що. Принаймні цим потішає себе „Поволжская Правда“, кажучи: „Судьбу осінньої кампанії розрішить оселедець“.

„Не в оселедцеві справа“ обурюється „Екон. Жізнть“ і розкриває карти, вказуючи на дійсні причини неуспіхів на цьому фронті. А їх чимало: недостаточне забезпечення ловців харчами, затримки в розрахунках з ними... Але це дрібниці. Заслону з дійсности здимає „Комуніст“, додаючи до цього ще й інші причини неповодження ловлі: ворожу агітацію куркулів та масове опущення ловлі під час Великодних свят та ин.

„Чому не на ловлі?“ — запитуеш рибалку, а він відповідає:

„Тисячу вже заробив — вистарчить. Зароблю більше — в куркулі запишуть“...

* * *

Що ж діється на селі, на цих напівзасіяних руїнах, які залишила по собі приспішена і хаотична большевицька „колективізація“?

Йде вперта і кривава боротьба.

Газети щодня приносять її докази, горять колхози, горять, наповнені „заготовленим“ збіжжям і ин. майном, совітські клуні і склади, при ріжних обставинах вбивається сотки представників комуністичної влади...

І з огляду [на ці масові вбивства та на інтенсивну діяльність повстанчих відділів, в кожному селі на Україні запроваджено т. зв. проскрипційні списки.

Селяне, які попадають в ці списки, трактуються закладниками. Вони своєю особою відповідають за всі можливі, скеровані проти совітської влади, терористичні виступи у своєму селі.

І не має нічого дивного в тому, що селяне, які фігурують в цих проскрипційних списках, довідавшись про це, тікають, залишаючи все: рідню, добро...

Одним з найбільш розповсюджених засобів поборювання селянського спротиву совітській колективізації є — вигнання.

Петроградський кореспондент „Курера Варшавського” (від 28 травня б. р.), пригадуючи це, між иншим, каже:

„Щотижня в окресленій годині з більших південних міст висилались на північ по три, наповнених арештованими, потяги. Внесено їх навіть до урядового розкладу залізничного руху. Багато з цих потягів тягнеться і тепер по безкрайних рівнинах совітського союзу. Напрямок завжди один: північ, або північний схід — Сибір.

Большевики не задали собі труду змінити цей памятник маршрут і під цим поглядом вони виявили себе прихильниками стародавніх „історичних традицій”...

Було би все гаразд, і ці північні, та північно-східні маршрути, які започатковано і масово використовувано минулою зимою, можна було би дійсно залічити до стародавніх історичних традицій, але відно, що думки про масове їх використання — большевики ще не занедбали.

Принаймні до цього висновку можна прийти, читаючи большевицький плян колективізаційного руху, з якого можна довідатись, що ще в біжучому господарчому році на Далекому Сході, Сибіру та Туркестані має осісти 114.000, а в будучому — 180.000 колоністів, переважно українських селян.

На закінчення — два приклади того ж петроградського кореспондента „Курера Варшавського”, які яскраво малюють трагедію і розпач селян.

Степан Парфенів, селянин села Анфалово, Московської губернії, допровадженний до остаточности, озброївшись дубельтвіскою, вийшов на вулицю і почав стріляти в їдучих совітських робітників. Стрільов на близькому дистансі, цілив старанно. Дав один за другим — 17 стрілів,

легко ранив 2-х, тяжко 5-ох, а трьох забив на місці. Його 70-літній батько стояв поруч з ним і подавав йому набой.

А ось і український образок:

Селянина Молотова (Херсонщина) залічили до „куркулів“. З'явилася комісія сільради, списала цілий маєток і заявила, що від нині він вже належить до колгоспу. Господар не витримав цього удару. Коли вийшла комісія, а жінка пішла з дому в якійсь справі, запряг він до воза трійку коней, посадив до нього трое дітей своїх, перехрестив їх, поцілував... Сів сам, виїхав на вулицю і погнав коней гальпом, гнав в напрямку високих і крутих Дніпрових берегів. Звалився з кіньми, з возом і дітьми до річки. Загинули всі. Коли повернулась до дому жінка і довідалась про те, що сталося — збожеволіла...

Такою ціною збільшується майно совітських колгоспів.

* * *

16-ий всесоюзний з'їзд комуністичної партії...!

Це ж він мусить випровадити совітську політику з мавнівців, в яких вона опинилася в останньому часі.

Це він мусить поставити дороговкази для совітського життя... лишити старих, або дати нових провідників, які заповели б його твердими і певними шляхами далі: без „предишок“, без хитань і без зигзагів...

Чекали, гарячково готувалися. Мав він відбутися 25-го травня, потім перенесено його було на 15 червня, а сьогодні наспіли звістки, що справа його скликання відкладається на довший час.

Чому?

Бо ті, що стоять сьогодні у влади, бояться залишитись на з'їзді в переважаючій меншості, не мають надії на переведення своїх постулатів.

А тим часом летять і падають Уншліхти, Ворошилови та тисячі інших, більших і менших, ще вчора прибічників, а сьогодні вже лютих ворогів — пануючої групи.

Опозиція росте.. Хмари на совітському небі густіють...

І. Л.

Хто це робить?

Мабуть цікаво буде нашому громадянству познайомитися з тими методами, які вживають московські червоні окупанти в своїй боротьбі з українським визвольним рухом і з репрезентантом його — Урядом Української Народньої Республіки. Здавалося би, не варт звертати увагу на еміграцію, „кволу, нікчемну, розкладаючуся, навіть гнилу“, як її характеризують самі більшовики. Та й „оперетковий уряд“ за більшовицькою термінологією, або „група А. М. Лівницького“ за „Розбудовою Нації“ — органом Організації Українських Націоналістів, яка ще до того напевно додасть: „полонофіли, зрадники, запродавці“ і т. п. милозвучні епітети з лексику свого редактора.

А все ж, не дивлячись на таку просто зневажливу оцінку, вживають більшовики різних підступних заходів проти тієї еміграції та того Уряду УНР. Очевидно, робиться це для прискорення „гноення“ їх. Коли прослідкувати ці заходи протягом певного періоду, то побачимо цікаве явище. А саме те, що більшовикам уже не вистарчає наклепів у власних газетах, необхідною є ще закордонна марка, бо очевидночки суспільство радянської України все ж більше вірить відомостям, що містяться спочатку за кордоном. Так би мовити, потрібний етикет *madl in Ausland* (зроблено за кордоном).

Аби не бути голословними, наведемо приклади:

1) 5 березня 1927 року у віденській газеті „Абенд“, що знаходиться на послугах комуністів, як рівнож у литовській „Літауше Рунд-Шау“ (26 березня), що виходить німецькою мовою, було вміщено ніби то автентичні листи б. Міністра Закордонних Справ УНР Токаржевського-Карашевича та б. Голови Ради Міністрів А. Лівницького. В цих листах ніби висвітлювалося питання військової підготовки української еміграції за попертям Польщі та Франції, як рівнож говорилося про гроші, які платить Франція Урядові УНР на пропаганду та недостаточність фондів, що одержує УНР з боку Польщі. Кому були потрібні такі листи? Хто на це відгукнувся? Отже, вже 16 квітня ці листи з відповідними поясненнями, просякнутими самим „шляхетним“ обуренням, під крикливим наголовком: „Як вони торгують

Україною“, були надруковані утриманкою большевицького посольства в Парижі, блаженної пам'яті „Українськими Вістями“ та в ч. 30 за 1927 р. „Пролетарської Правди“ і, здається, ще в „Комуністі“.

„Автентичність“ цих листів було виказано судовим процесом у Відні, який засудив відповідального редактора „Абенда“. Правда, що сповіщення про цей вирок даремно було б чекати у тих большевицьких органах, що надрукували листи.

Отже, як бачимо, ефект було зроблено і безперечно дехто з легковірних навіть повірив. Бо ж стільки було витрачено „шляхетного“ обурення, такою жалісною виглядала ота Україна, що нею торгують оті „запроданці“! Ну, а відомо, що ні на що так охоче не лапається на гачок наш „хахол“, як на шляхетні прояви та жалість.

2) В органі гітлеровців, що виходить в Мюнхені, *Wölkischer Beobachter* від 10 — 11 червня 1928 року вміщено було дописа з Праги під наголовком: „Українці — агенти Польщі“. В цьому дописі знову вкладалось до уст А. Лівичького різні нісенитниці, стверджувалося контакт з польськими колами, навіть ділання по їхніх інструкціях. Обвинувачувалося генерала Сальського і А. Лівичького в розкиданні „без роздумування 10-ти тисячними банкнотами“, влаштуванню щодня банкетів, що зробило в Празі погане вражіння“. Далі подавалося, що нібито різні групи української еміграції протестували проти праці А. Лівичького і т. п. І, нарешті, знайомий мотив: „для українців не має жадного сумніву, що тут, при посередництві польської агентури мусить бути зроблений продаж України, а український визвольний рух мусить бути спровокованим“. Знов ані одного словечка правди, але треба зробити вражіння, що українська еміграція не має жадної сили, а коли, мовляв, УНР працює, то лише продаючи Україну полякам. І знов, пошукавши в большевицькій пресі, находимо відгук у „Пролетарській Правді“ ч. 162 від 1928 року, яка подає за „Ізвестіями“ від 20/VII 1928 року, грубими літерами: „АВАНТУРНИЦЬКІ ПЛЯНИ ВАТАЖКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ“ під наголовком: „Таємні наради петлюрівців варшавської орієнтації“; при цьому „Ізвестія“ як

джерело цих відомостей вказують бюлетені Русспреса (Біло-емігрантське російське агентство).

3) Було ще опубліковано листа Заступника Головного Отамана А. Ливицького в „Комуністі“ від 12/Х 1928 року.

Однак, сталася певна подія, в наслідок якої фальшивки більше не з'являються, а саме: в Берліні виникла славнозвісна афера Орлова, якого обвинуватили большевики в підробці совітських документів в Берліні. З звідомлень „Діла“ й „Руля“ з березня 1929 року довідуємося, що окрім Орлова заарештовано з наказу німецької влади українського емігранта Косаренка - Косаревича, якого обвинувачують в підробці листів А. Ливицького. У свій час Косаренко - Косаревич був урядовцем Української Місії в Берліні; потім деякий час брав участь в групі Коновальця і одночасно мав якісь неокреслені стосунки з большевиками. На жаль, німецька юстиція не захотіла висвітлити цілу справу і багацько таємниць залишилося невиясненими. Однак, з приводу того, що прізвисько Косаренка - Косаревича більше на шпальтах відчиту судового не фігурувало, належить припустити, що його звільнили з під арешту, бо наколи він і ділав, то не на шкоду большевикам або німцям. Ділання ж проти емігрантів та їхніх організації в адміністративному порядку не переслідуються.

4) В „Українському Голосі“ (ч. 21 від 1 червня 1930 року), що видається в Перемишлі і є органом Українських Націоналістів або по термінології большевиків — українських фашистських кругів — з'явилася стаття під назвою: „Розвал“ і під заголовком: „ДЕЩО ПРО ПОЛОНО-ФІЛЬСЬКИЙ ТАБОР НАДДНІПРЯНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ“. Поруч з артикулом вміщено дописи анонімових „власних кореспондентів“ з Праги, Варшави й Парижа, в яких подано сенсаційні відомості, що послужили ніби-то підставою для зазначеного артикулу. Самий артикул є виссаний з пальця і цілковито підтверджує, говорячи словами одного з дописувачів, що: „група УНР сильно таїть“ свої пляни і „уважне око“ дописувача (певно й уха?) нічого не довідалось, а тому він пустився на провокацію. Мовляв: будуть спростовувати — то щось довідаємось, а не будуть, — то все одно розхвилюємо еміграцію та обмастимо всіх „інакомислящих“ і (дивна річ!) ворожих червоному окупантові чинників. Справді,

мазнули не тільки по УНР та її головних репрезентантах, чіпнули й Мазепу з С.-Д. та Старосольського з краєвими С.-Д., притягли й УНДО, особливо тих його членів, що „не бачать принципових причин ставитися до УНР опозиційно“. Словом, вдарили по всьому ворожому москалям національному таборові, за винятком радикалів. Однак, треба вважати, що оті всі чинники притягнуто, між иншим, „для декорації“, а головний удар вимірено в УНР, верхівка якої ніби розкололася з певних причин. Отут саме і є зарита собака! А саме: заключено новий договір з поляками на випадок майбутньої війни з УССР, по якому Польщі віддаються „старі польські міста: Камянець, Проскурів, Старокостянтинів“, а навіть передбачається посунення Польщі до кордонів 1772 року і доступ до Чорного моря. З приводу відмови А. Лівіцького підписати такий договір, його усунено і заміщено генералом Сальським, який вже його підписав.

Отже—„розвал УНР“, на який так довго чекають большевики, але замість якого приневолені інсценізувати в себе показовий процес, — і „державний переворот“ і якась „військова фракція“ і „запроданство“, „зрада інтересам українським“, „польські гроші“, „кордон 1772 року“ і на решті „перетворення Державного Центру УНР у загальнонаціональний, що згодом перейде до політичного магазину життя, як це сталося з багатьома емігранськими творами“.

Все це вже старі вищерблені стріли большевицької пропаганди, разом з побожними бажаннями зліквідувати той „оперетковий Уряд УНР“. Кожний читач може знайти їх в большевицькій пресі. Новою є тут лише претенсія, що до цієї „групи УНР“ не мають доступу „живі й активні та творчі елементи молодшої еміграції, що вже придбали собі вистарчаючий досвід для відповідальної політичної роботи“.

Отже, повстає якась нелогічність, невязка. З одного боку „група запроданців“, що мусить так ганебно скінчити своє існування, а з другого, вона ніби зявляється об'єктом стремлень „молодої еміграції“, якій на перешкоді стоять „старі схолястики вчорашнього дня“, що не підпускають цю молодь до праці. Значить ідея УНР притягає молоду еміграцію? І ходить лише про посаду. Бо центр УНР не тільки не відштовхує молоду еміграцію, а навпаки—притягає її до праці, щоправда, перевіряючи її працездібність та

карність, а не покладаючись лише на самореклямні атестації та отаманські замашки.

Отже, повстає питання: для чого пишуться такі артикули? Кому вони вигідні чи потрібні? Відповідь находимо в большевицькій пресі, в біло-емігрантській— „За Свободу“, в польській ендецькій — „Газеті Варшавській“. Зворушливе об'єднання „друзів української справи“?

Отже, зупинимось лише на тих з них, які можуть зробити скорий ужиток з цього артикулу. „Ізвестія“ від 8/VI і „Правда“ уділяють багацько місця ревелаяціям „Українського Голосу“. „Ізвестія“ називають подані ним фантазії „собитіями сугубо оперетковими“ (свята правда!). Все-ж добачають в них: „внешнее проявленіє собитій, которіє імеют далеко не шуточний характер і могут іметь серіозніє последствія для міра восточной Європи“. „Правда“, якій не дає спокою твердження польських газет про правність договору польського уряду з урядом УНР в 1920 році, запитує: „как обстоіт дело с юридической стороны новаго „договора“ з УНР, заключеннаго по свидетельству „Українскаго Голоса“, Польскім Правітельством только в самое последнее время“.

Характерно, що при цьому докладно подається, що „Український Голос“ видається на польській території і має звязок з українськими фашистівськими колами.

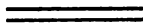
Отже, не маємо сумніву, що зазначений артикул буде використаний большевиками для рїзних демаршів перед польським урядом. Не повелася справа з замахом на совітське посольство, що мусіла дати привід вимагати закриття українських емігрантських організацій, або й виселити когось з небажаних осіб, — пробують тепер инший хід аби добиватися того ж самого та остаточно морально забити своїх „внутрішніх ворогів“ — прихильників УНР. І це робиться за допомогою часопису націоналістів-фашистів!? (мовляв, найбільших контрреволюціонерів). Отже, добропорядність марки в очах українського радянського громадянства мусить бути за всякими сумнівами.

Коли друкувалися подібні річі в чужих часописах, то над ними проходили до порядку денного, знаючи чия це робота. Однак, в останньому випадку маємо до діла з газетою українською, більше того, газетою, що репрезентує

групу, яка хвалиться своїми непримиримо націоналістичними засадами. І тут не можемо пройти мимо та обійти мовчанкою, бо хоч ми й „філи“, „запроданці“ і т. п., але дбаємо про чистоту засад і зриваємо маски, коли за ними ховаються інші наміри, ніж ті, які офіційно голосяться. І з цієї точки погляду стаття в „Українському Голосі“ заслуговує на увагу, бо ж сама редакція газети, вміщуючи поруч артикула дописи кореспондентів, сама відчувала брехливість цього артикула. Можливо, що редакція була впроваджена в блуд своїми анонімовими кореспондентами; можливо, що цей артикул написав хтось з „молодих живих творчих елементів“ еміграції, то тоді треба визнати, що він має майже вистарчаючий досвід для розкладової роботи, але не для творчої. У кожному випадкові, порівнюючи цей артикул з вищенаведеними, можемо сконстатувати, що „Український Голос“ опинився в мережі, яку розкидає большевицький павук. Отже, редакції його це діло треба „розжувати“, а головне перевірити своїх кореспондентів, інакше у читачів можуть повстати прикрі припущення.

Як бачимо з наведеного, большевицькі методи обмащення і спровокування мають досить ріжноманітний характер. Можна чекати ще більших з їхнього боку, більш удосконалених способів боротьби. Тому громадянство мусить собі зятямити, що це лише квіточки, а згодом, з побільшенням внутрішніх труднощів на Україні, зявляться і ягідки. А це вимагає певної розважності, поміркованости і заховання спокою, якіб не зявлялися артикули в пресі або пускалися плітки. В кожному випадкові, еміграція наша, на цих прикладах яскраво бачить, що боротьба не припинилася, тільки вживається инша зброя і що її існування, як рівно ж Державного Центру УНР, є сіллю в оці большевиків. А для розтоплення, знищення цієї соли большевики вживали, вживають і вживатимуть безліч засобів та зусиль.

М. Садовський.

РЕЗОЛЮЦІЇ-ПРОТЕСТИ

проти терору на Україні.

З великим зацікавленням, з великим напруженням, з великим сумом слідувала українська колонія у Варшаві за тими подіями, якими характеризувалося останнє півріччя в життю нашої страдницької Батьківщини, за тими хвилями нечуваного в історії світу кривавого терору, яким червоні окупанти залили Україну, нищучи все, що лише могло сприяти реалізації її одвічних прагнень — вільного і незалежного державного існування.

Два рази збиралася українська колонія у Варшаві, щоби висловити свій протест проти цієї кривавої вакханалії на Україні.

Перші протестаційні збори відбулися 9 березня б. р., в той день, коли червова Москва розпочала у Харкові свій „процес“ над визвольними змаганнями українського народу. Другі — відбулися в неділю 23 березня б. р., в тей день, коли газети принесли звістку про віддання української церкви московському патріархові.

На перших зборах ситуацію на Україні присутнім в довгій промові представив п. ген. В. Сальський, на других — п. проф. О. Лотоцький і п. проф. І. Огієнко, образно змалювали вони одвічні стремління української церкви до незалежності та її ереслідування і цілковиту руйнацію червоною Москвою.

В обох випадках збори винесли свої протести, подаючи їх до відома широкого світу.

Резолюція-протест

з приводу інспірованого совітською владою судового процесу С. В. У., ухвалена Варшавською українською колонією на зборах, скликаних 9 березня ц. р. з ініціативи Головної Управи У.Ц.К. в Польщі. (На зборах було присутніх від 350 до 400 українських політичних емігрантів).

Українська політична еміграція м. Варшави звертається до всього цивілізованого світу з гарячим протестом проти тих страхіть, якими нищить московська комуністична влада народ український. Вже на друге десятиліття перейшли страждання українського народу, якому доля судила переживати тяжкі

муки під навалою східних дикунів. Тепер московський кат скеровує свій замах на мозок народу — його інтелігенцію і на серце його — віру.

Найяскравішим виявом переслідувань з боку совітської влади української інтелігенції являється інспірований цієї владою провокаційний судовий процес, зв'язаний з безпідставним обвинуваченням української інтелігенції, українських діячів культури й освіти в організації збройного повстання проти окупаційної совітської влади.

Борці за волю народу, що тепер позбавлені зброї, не мають можливості врятувати батьківщину, яка спливає кровю в нерівній боротьбі з дикуном-окупантом, озброєним новітньою технікою. Час не жде, й чи не досить вже цивілізованим народам перестати бути пасивними свідками того, як нищать український народ, що на протязі своєї історії не раз боронив Захід перед навалою диких орд.

Хай же протест наш, що збігається в часі з початком кривавого судового процесу проти українських культурних діячів, зверне увагу цивілізованих народів світу на тяжкі страждання українського народу, наповнить їх серця співчуттям до мучеників за Україну й викличе з їх боку рішучий чин в обороні культури й цивілізації.

* Голова Зборів Ген. Володимир Сальський.
Секретар Іван Липовецький.

Резолюція

принята на ширших сходинах „Союза Українок-Емігранток в Польщі“ 28 лютого 1930 року проти терору на Україні.

Десятий рік минає з того часу, як на Україні запанували московські большевики. Щоби зміцнити своє становище, московська влада кинула в народні маси демагогічні гасла свободи, рівності, братерства і лише по закінченню боротьби показала своє правдиве обличчя.

Десятий рік минає, як на Україні запанував режим безоглядного гвалту, який doprowadив країну до повної руїни; про такі елементарні речі, як свобода слова, друку—ніхто не може й мріяти; під загрозою жорстокої кари опинилися вільні переконання політичні, національні, навіть релігійні.

На протести людности проти деспотичного режиму совіт-

ська влада відповідає жорстоким терором. Скатовано і замучено в чрезвычайках сотні тисяч ліпших синів і дочок українського народу.

Протягом останніх місяців арешти і розстріли невинних людей дійшли на Україні до небувалих розмірів.

В брутальний спосіб ліквідовано останній притулок для змученої душі народу-Українську Автокефальну Церкву. Очікують провакаційного процесу і жорстокої кари тисячі пастирів церкви, діячів культури і науки.

Українки-емігрантки, які залишили на Україні своїх батьків, братів і сестер, не можуть бути байдужими до кошмарного совітського режиму...

Апелюючи до всього культурного світу, а в першу чергу до чужоземних жіночих організацій, „Союз Українок-Емігранток“ засилає свій протест до Міжнародньої Комісії для інтелектуальної співпраці при Лізі Народів та до чужинецьких жіночих організацій, з гарячим проханням приєднатися до нашого протесту проти нечуваного серед культурного світа режиму, який панує на Україні.

Резолюція-протест

Української Студенської Громади у Варшаві.

Дванадцять років минуло з того часу, як червона орда лютує на українських землях, плюючи кров з виснаженого українського народу. Дванадцять років і мільони роастріляних, помордованих і замучених по темних казематах братів є вимовним доказом звірств большевицьких. Кровю українською за ці дванадцять літ збагрилася земля українська й Сибір.

Але в останніх часах скаженість червоної банди перейшла усі знані в історії світа злочинства. Во імя пекельних і абсурдних своїх террій хотять вони знищити цілковито нарід український, вивертаючи до гори цілий його побут, звичаї і традиції. Щоби досягти своїх цілей, здеморалізувати молодь, примушуючи позбутися її усього святого і чистого, повели її проти батьків. На щастя, удалося це переважно тільки по містах; село українське не йшло слідом за ними, кохаючи і бережучи старі свої традиції і звичаї. Зобачили гнобителі, що великою силою українською є село українське, що не іде навіть під їх натиском за ними. Отже, ціла лють большевицька звернулася

проти українського села: постановили знищити всни віру православну і тим самим вирвати з душі українського селянина останню надію на кращу будуччину, постановили знищити вони ті святі засади, що заперечують і негують кожне злочинство. Нищать церкви, розстрілюють духовних, клуби і коршми роблять в святинях. Вернулися заповіджені на землю часи антихриста. Боючися помсти гніву народу, арештовували і розстрілювали усіх видатніших, незамордованих ще громадян. Кривава рука сягнула і по наших професорів-академиків. Арештовані Єфремов, Гермайзе, арештовані інші.

І ось, після усього, захотіли большевики знищити найбільшу верству українського народу—селянство.

Почалася колективізація сел, почали силою забирати кривавий дорібок селянський, примушуючи людей або працювати в тяжкому ярмі, або мандрувати під кулями у світ за очі. Словом, нарід український поніс і поносить такі страшні страти, що не відомо, чи і за сто літ їх покриє.

Ми, українська студентська молодь, згуртована в У. С. Г., складаємо на цьому місці свій рішучий протест проти большевицьких звірств над українським народом.

Ми твердо віримо, що хутко відродиться наш нарід і дочекається кращої долі у вільній державі. В цю так урочисту для усіх хвилину схилиємо голови і терпимо стражданнями наших нещасних братів.

Ми, українська студентська молодь, твердо віримо, що наші отут голоси зіллються в одну симфонію з голосами цілого культурного світу, пролунають і там, і задріжать непевні на своїх кривавих тронах червоні кати.

За Управу У. С. Громади Дмитро Нестеренко.

ПРОТЕСТ

проти червоного московсько-большевицького терору на Україні, винесений на річних загальних зборах Українського Товариства Допомоги Емігрантам з України в Каліші, в dniu 29 грудня 1929 року.

Нова кривава хвиля большевицького терору яскраво свідчить, що московський хижак-большевик злочинними руками найманих посіпак-чекістів рішив страхіттям кривавої розправи

остаточно стлумити животворчі прояви національного духу на землі українській, зтоптаній брудним московським личаком.

Підступно інсценізуючи контрреволюційність українського національно — свідомого елемента, большевицька чека намагається всіма силами вирвати з корінням свідомість національного „я“ в масах українських шляхом знищення національної інтелігенції, як джерела, з якого нарід черпає катхнення й сили до боротьби за національну окремішність і державну суверенність. В большевицьких катівнях гине найкращий цвіт української нації, найбільш світлі одиниці, які ще могли б спромогтися висловити власні погляди не під сурдинку московського хама-большевика.

І ця нова хвиля кривавого походу большевицько-московського супроти української інтелігенції ще раз свідчить, як глибоко помиляється культурний західньо-європейський світ, гадаючи, що в пануванні большевицькім на Сході Європи наступив перелім у бік управління й упорядкування внутрішнього життя на засадах права, зближеного до світогляду європейського.

Большевики ще раз доводять, що в імя ганебної ідеї все-світніх паліїв ніколи не відмовляються від добре ними випробованих методів боротьби. На найменший прояв будь-якого (завжди справедливого) ^знездоволення у большевиків завжди залишається одна й та ж відповідь — „к стенке“.

Схилиючи побожно голови перед новими мучениками, що неповинно терплять надлюдські тортури від рук кривавої „чеки“, ми, Українське Товариство Допомоги Емігрантам з України, виносимо рішучий протест проти червоного злочину московського окупанта. Кличемо всіх, в кім ще не згас запал до боротьби, тісніше згуртуватися коло бойових прапорів і приєднати свій голос та разом кинути в лице дикунів, що в кривавім розпанощенні не знають меж, грізне „memento“.

Ще раз нагадуємо всьому культурному світові про страшну небезпеку, про отруйливий чад, що грозить адушити, знищити всі ознаки культурного існування людности. Багато моральної розхристаности і руйніництва, що лежить на Сході Європи, грозить всесвітнім розливом. Тому весь культурний світ, дбаючи про власну безпеку, мусить яскраво здати собі справу а поваги менту і вжити найбільш рішучих кроків до боротьби

з большевизмом, як втіленням моральної деструкції й матеріальної руїни, що грозить звести культурний світ до цілковитого морального і матеріального зубожіння.

М. Садовський, полковник, Голова Зборів.
Олександр Загородський, генерал-хорунжий, Заступник Голови.
С. Кость-Костенко, Секретар.

П Р О Т Е С Т

ухвалений 16 березня 1930 року на зборах української політичної еміграції, що тимчасово замешкує на Горішньому Шлезьку і в Домбровському районі та згуртована коло Відділу Українського Центрального Комітету в Сосновцю.

На зборах були присутні: п-ні Сінклер Людмила, Сулковська Наталка, Гальперін Оксана і п. п. Сулковський, Вдовиченко-Комаровський, Наріжний, Сокирський, Платонів, Адаменко, Денисенко, Кріпак, Тарнавський, Доманчук-Дементів, Пеллепайченко, Мирошниченко, Нешкуренко, Жиро, Солопиченко, Назаренко, Марченко, Каншак, Чередниченко, Кулик, Шмекель, Настоящий, Дідченко, Чечельницький, Варениця, Гуменюк, Шкурат—під головуванням Сінклера Володимира.

Не можемо мовчати, коли червона Москва шаліє на Україні, коли гинуть найкращі сини українського народу, коли московський кат силиться знищити нашу культуру, наш добробут, коли весь нарід стогне під нечуваним в історії катуванням.

Протестуємо проти жадливих знущань червоних окупантів України над нашими чільними представниками національно-культурного відродження, над нашими визначними громадянами.

Сотні наших вчених, професорів, лікарів, вчителів і духовенства опинилися в льохах чрезовичайки. Їм загрожує смерть. Їх спровокувала московська згряя, приписуючи приналежність до протибольшевицьких організацій.

Звертаємося до цілого культурного світа, аби протягнув руку катованому народові, бо час не терпить, бо невинна кров ллється струмінням.

Сінклер, ген. штабу генерал-хорунжий,
Голова Зборів.

Гальперін, сотник, Секретар.

Сосновець, 16 березня 1930 року.

ПРОТЕСТ

загальних Зборів Відділу У. Ц. К. в м. Лодзі.

Загальні Збори членів Відділу Українського Центрального Комітету в м. Лодзі, що відбулися 9 березня 1930 року, цим звертаються з протестом до цілого світу проти дикого терору, яким розправляються московські більшовики з народом українським; проти нечуваного наступу, який московський кат повів на весь український нарід, на його духову й матеріяльну культуру. Ми протестуємо з усіх сил проти арешту і жаклимих переслідувань московськими більшовиками чільних представників нашого національно-культурного відродження, наших визначних громадян і вчених; протестуємо проти шляху брехні, наклепу і провокаційних заходів найогиднішої в світі політики московської влади, жертвою котрих мають знову власти найліпші представники українського духа.

З доручення Загальних Зборів підписали:

Шандрушкевич, Голова Відділу У. Ц. К. в м. Лодзі.

Ів. Марченко, Заступник Голови. І. Пагинбіда, Скарбник.

Г. Марченкова, за Секретаря.

9 березня 1930 року м. Лодзь.

Резолюція - протест

української емігрантської колонії в Петрокові.

Українська колонія в Петрокові протестує проти нечуваного терору, який панує на Україні уже десятий рік. Знищивши економічно колись цвітучу країну, заграбувавши багатства, московсько-більшевицькі окупанти не зупиняються на тому. Вони стремлять не лише до матеріяльного, але й морального поневолення українського народу, вносячи розклад в суспільне життя, в школу, прищеплюючи молодій генерації отруту московсько-більшевицької культури, вбиваючи національне почуття. Останній процес проти 45 чільних наукових працівників—це є замах на українську науку, школу й українську культуру загалом.

Ми закликаємо весь культурний світ приєднатися до нашого протесту в ім'я прав людини, в ім'я найвищого і свободного розвитку науки, в ім'я права до незалежного життя.

Є. Працук-Степаненко, Голова Зборів.

О. Залуцький, Секретар.

12 березня 1930 року м. Петроків.

ПРОТЕСТ

загальних Зборів Відділу У. Ц. К. в м. Познані.

Загальні Збори Відділу Українського Центрального Комітету в Познані, заслухавши доповідь Голови Відділу про терор на Україні, постановили:

1) Збори висловлюють свій рішучий протест перед культурним світом проти кривавого большевицького терору, який окупанти застосовують до представників української інтелігенції і свідомого селянства та робітників.

2) Загальні Збори Відділу шлють братерський привіт мученикам, що терплять по казематах „Чека“ за святу ідею українську.

3) Загальні Збори висловлюють надію, що вже близько той час, моли свячені багнети та шаблі війська українського принесуть помсту катам і волю Україні.

Управа Відділу У. Ц. К.

Везовський, Керovníк Відділу. Я. Решетняк, Член Управи.
Скорський, Секретар.

Познань 16.III.1930 р.

ПРОТЕСТ

Відділу У. Ц. К. в Скальмержицях.

Тринадцятий рік на Україні шаліє нечувано кривавий терор окупантів червоної Москви над віками гнобленим українським народом та його найсвідомішою та найактивнішою національною інтелігенцією. При допомозі червоного війська московсько-большевицькі катя відібрали землю, майно, винищують український нарід, топчуть душу, шматують тіло — забризкуючи кровю і мозком льохи чрезвичайок. Не зупиняючись перед ріжними фальсифікаціями і найганебнішими провокаціями, поставили вони перед кривавий московсько-большевицький трибунал в Харкові найвидатніших українських національних діячів, академиків, вчених, письменників та духовних осіб, що працювали над розвитком української культури і науки.

Відомо всім, що комуністична совість червоного трибуналу, тримаючись засад: „хто не з нами — той проти нас“, — не зупиниться над виміром найвищої кари нещасним безборонним жертвам червоного Молоха.

Ми, українські політичні емігранти Скальмержицької колонії, в серцем, переповненим люття і гнівом, протестуємо проти грасування червоних кремлівських катів, які правлять свій диявольський герць над нищенням як культурних здобутків, так і всіх людських чеснот і їх підвалин, в останнім часі досягнувши навіть на найвищу чесноту людини — його совість. Протестуємо й кричимо з усіх сил і зі всієї глибини своєї душі — досить! — Досить кривавого бенкету. Кричимо й віримо, що незабаром луною тисячів громів це слово — досить — пролунає серед культурних націй всього світу, і московський кат зависне на ним же самим збудованій шибениці.

Звертаємося до культурних народів цілого світу, щоб було осуджено ганебну політику Москви — яка є шкідливою не тільки для народу українського, але й для цілого культурного світу.

Ви ж, улюблені брати наші і вірні сини своєї Батьківщини, — стисніть свої серця і ще більше наберіться терпіння: — дванадцята година для катів вже не далеко.

(30 підписів).

П Р О Т Е С Т

української еміграційної колонії в Рейовцю.

Рейовецька Українська Еміграційна Колонія (в Польщі), приймаючи на увагу терористично-хижацькі акти московські над Україною, народом і вченими її, недавно заарештованими через провокацію самих же катів московських, виносить свій рішучий протест перед усім культурним світом і заявляє, що народ Український і його еміграція боряться і будуть боротися до останньої краплі крові проти окупантів-москалів, віковичних ворогів нашої Батьківщини і її культурних сил, котрі в тяжких умовах царату і хижацького большевизму будили в народі нашому ідею визволення. Ми, борці за правду і волю дорогої нам України, на еміграції суші, твердо й непохитно віримо, що настане та година, коли знову зі зброєю в руках підніmemo останній протест, і той протест буде кінцем азійсько-дикунської зграї на землі нашій, покривджений і ограбований з найкращих скарбів руками московсько-большевицького хижацтва.

(40 підписів).

Резолюція

українських політичних емігрантів на Пинщині.

Ми, українські військово-політичні емігранти, що перебуваємо на Пинщині в Польщі, з приводу страшного терору, що переводять москалі над нашими братами на Україні, закликаємо увесь культурний нарід земної кулі — вплинути на московських катів з Червоного Кремля, щоб вони припинили нищення українських культурно-наукових діячів, духовенства та взагалі всього, що є українського, а також негайно звільнили політичних в'язнів та припинили катування українського люду.

(Підписи).

19 березня 1930 року м. Пинськ—Польща.

Резолюція - протест

української емігрантської колонії м. Янова коло Пинська.

20 березня 1930 року загальні збори українських політичних емігрантів колонії міста Янова коло Пинська ухвалили звернутися до цілого культурного світу з благанням наступного змісту:

Наша Батьківщина, нещаслива і поневолена Україна, душиться і конає під скривавленим кацапсько-більшевицьким лаптем.

Московсько-більшевицькі окупанти витискають останню краплю крові з нашого народу, щоб здушити його змагання до волі: винищують нашу інтелігенцію і духовенство, відбирають церкви і обертають їх в доми розпусти, розкладають моралью і нищать цвіт нашої нації, нашу молодь, зацеплюючи страшну заразу большевицької пошести.

Нарід наш з останніх сил змагається в боротьбі проти кацапсько-більшевицької навали і звертає своє змучене, виснажене обличчя до культурного закордону, сподіваючись рятунку.

Але культурний світ, а в його лиці Ліга Народів, Ліга Оборони Прав Людини і всі численні високі конференції—глухі до нечуваних страждань великого Українського Народу, обмежуються лише нарадами і протестами, забуваючи, що здичавіла дорешти большевицька банда насміхається з тих протестів і використовує їх кожного разу лише, як нову тему для глузування в пресі та по радіо.

Отже, ми висловлюємо почуття жалю і смутку з того приводу, що весь культурний світ так байдуже ставиться до нечуваних страждань і повільного конання нашого народу та ще й досі трактує большевицьку Москву за країну, яка схоче підпорядкуватися вимогам, властивим культурній нації, і благаємо про чинну поміч і рятунок.

М. Шадрин, Голова Зборів.

М. Олійник, Секретар.

Слідує 40 підписів.

ПРОТЕСТ

українських політичних емігрантів м. Тарнова та околиць.

Довідалися ми з найвищим обуренням, що московсько-імперіалістичний большевизм, після зруйнування усіх основних підстав української культури та народного добробуту, яке не тільки не досягло призначеної мети знищити до щенту Українську Націю, але спричинилося до сильного заворушення захоплених національною ідеєю мас й безпосереднє почало загрожувати большевицькій владі*), — не зупинився перед улаштуванням жажливої прилюдної комедії „суду“ над українською культурою, наукою та Автокефальною Церквою в особах її найкращих представників: проф. С. Єфремова, Митрополита В. Липківського, В. Чехівського та інших.

УКРАЇНСЬКІ ПОЛІТИЧНІ ЕМІГРАНТИ, що перебувають у Тарнові та його околицях, з цілою силою ПРОТЕСТУЮТЬ перед усім світом проти такого знущання над чоловічими діями української культури, котрих опльовують та знеславлюють, використовуючи фальшивий матеріал для обвинувачення, складений з наклепів та брехень, видертих підступно чи терором, катують морально і фізично для забави т.з. „сусідів“ та кількох сотень наумисно зібраних „робітничо-селянських“ виродків, що смакують з утіхою їх передсмертне тріпотання.

СЛАВА МУЧЕНИКАМ ІДЕЇ

*) Московський большевизм, зневірившись в доцільності різних „колективізацій“ та „інтернаціоналізацій“ на українському фронті, змудився більш як десятилітнім катуванням українського народу в темних льохах чрезувичайки, упивсь досить його кровю і сльозами, та пошукує нових сильніших ворогів для своїх вже притуплених щоденними вбивствами хворих нервів і божевільних мозків.

Кров їх буде новим камінем в фундаменті українського державного будівництва, що незабаром повстане на палаючих руїнах червоного „дому божевільних“.

Тарнів, 23 березня 1930 року.

24 підписи.

Протести

УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕМІГРАЦІЇ ПРОТИ РЕЛІГІЙНИХ ПЕРЕСЛІДУВАНЬ НА УКРАЇНІ.

Протест

української політичної еміграції, винесений на загальних зборах дня 23 березня б. р. м. Варшави.

Страждання нашої Батьківщини під навалюю червоних московських окупантів дійшли вже до самого краю. Під гвалтом політичним позбавлено український нарід власної державности та елементарних прав горожанських; руїна життя господарського впровадила на нашу обдаровану землю тяжкий голод; зневажання, потоптання нашого національного права досягло такої міри, що на наших очах відбувається замах навіть фізично знищити видатніших діячів нашої національної культури; в традиційний світогляд, в усі ділянки життя народнього впроваджуються розклад і розпуста. А поруч з тим надмірно в останніх часах посилилося нечування в своїх формах переслідування віри, яка завжди і всюди вважається за справу особистого сумління людського.

Церкви руйнуються або дістають нове призначення, тяжко образливе для віруючих людей; образи, що стали родинною святинею цілих поколінь, гвалтом одбираються та тисячами паляться на площах; улаштовуються прилюдні блюзнірські знущання нам речами, що користуються пошаною релігійних людей; всіма способами, до дикого гвалту, забороняється та переслідується виконання релігійних обов'язків, що стали кінцевою моральною потребою віруючого люду; а до того всього окупаційна влада, наперекір віковим стремлінням українського народу, що знайшли собі формальне завершення в законі Української Директорії 1 січня 1919 р., поставила українську церкву в тяжкі обставини, що не дали їй дійти до належного внутрішнього і зовнішнього порядку, а нині допустилася нового акту насильства, — розв'язала формальне існування української автокефальної церкви, гвалтовно до таково рішення примусив-

ши тих нечислених представників церкви, які ще знайшлися не у в'язниці.

Ті переслідування прийняли характер такий всебічний та дошкульний, що порушенням та образою елементарного людського права переважають всі знані в історії приклади, навіть утиски старої доби християнської. Нищення релігійних настроїв народніх мас стало навіть черговим, „ударним“ завданням руйницької влади большевицької, бо релігія завжди була основою традиційного життя народнього, а в окремих нагдів, як у українського, з нею зв'язується традиції порядку національного, зокрема культурного і громадського.

Одірвані лише гвалтом од нашої Батьківщини, але морально відчуваючи все мученське життя її та її стремління, переживаючи з усім українським народом все нові та посилені удари по національній душі його і, зокрема, по його сумлінню релігійному, — з огидою п'ятуємо ганебне поступування московських червоних окупантів української землі, як негідне імени людського, і висловлюємо перед культурним світом своє глибоке обурення та найрешучіший протест проти дикого, варварійського насильства над святим правом свободи людського сумління.

П Р О Т Е С Т

проти утисків релігійних і походу проти церкви православної на Україні з боку московського окупанта-большевика, винесений на річних загальних зборах Українського Т-ва Допомоги Емігрантам з України в дню 29 грудня 1929 року в м. Каліші.

Численні звістки про страшні утиски релігійні і чертівський похід супроти православної церкви, що він виявляється в масовім закриттю храмів Божих і заміні їх на святині большевизму й комуністичної зарази, в забороні святкувань свят церковних вповні виявляють сатанинський намір большевиків остаточно знищити все те, що зв'язувало народ український зі славним його минулим. Большевики московські вповні зрозуміли вагу церкви, як фундаменту, на яким опирається й національне життя нашого народу, і, знищивши церкву, гадає кат московський нівелювати ознаки національної окремішности українських мас та звести їх до загально розбійницького обличчя „соціалістичних“ громадян большевицького „раю“. З чисто большевицькою безоглядністю московські посіпаки повели наступ і на

цю фортецю національного життя українського народу, і в шаленій ненависті своїй не спиняються ні перед чим, опльовуючи смердючою блекотою найсвятіші почування нарсду нашого, протитууючи душу нації української, з сгідною жадобою нечуванних садистів.

Ми, Українське Товариство Допомоги Емігрантам з України, приєднуємо свій голос до протесту культурного світу проти нечуваного вандалізму московсько-блшевицького, вірючи твердо, що настане день, коли збройні бойці за 'одвічну' святу правду і справедливість, лезами мечів на цвинтарі комуни піднимуть останній протест, і той протест буде кінцем азійсько-дикунської змори на землі українській, роздертій і ограбованій з найкращих скарбів своїх руксю мськовсью-блшевицького хижацтва.

М. Садовський, полковник, Голова Зборів.
Олександр Загородський, генерал-хорунжий, Заступник Голови.
С. Кость-Костенко, Секретар.

2-го сесія Ради Українського Центрального Комітету у Польщі.

О годині 11-ій 8 червня б. р., в помешканні клубу „Прометей“ у Варшаві, голова Ради Українського Центрального Комітету в Польщі професор Олександр Лотоцький відчинив наради 2-ої сесії Ради, що її обрано було на 2-му Делегатському З'їзді української політичної еміграції в Польщі.

На сесію Ради прибуло 14 її членів, а саме: професор О. Лотоцький, генерального штабу генерал-хорунжий В. Сальський, професор-інженір І. Шовгенів, генерального штабу генерал-хорунжий В. Сінґлер, А. Лукашевич, доктор Л. Чикаленко, генерал-хорунжий П. Шандрук, генерал-хорунжий О. Загородський, доктор П. Шкурат, М. Чижевський, підполковник М. Середа, сотник І. Липовецький, лейтенант С. Шрамченко та поручник С. Киричок.

Голсвну Управу Українського Центрального Комітету представляли голова М. Ковальський, генерального штабу генерал-хорунжий В. Куц, полковник І. Золотницький, полковник М. Садовський, В. Краснопільський і П. Сулятицький.

Головну Ревізійну Комісію репрезентовано: головою А. Лукашевичом, суддею М. Кудрицьким і сотником Л. Макаревичом.

Громадський Суд: — генерального штабу генерал-хорунжий В. Змієнко, П. Руткевич і С. Іванович.

Відчиняючи наради сесії, професор О. Лотоцький привітав прибулих членів Ради та у вступному слові зажував уся ту велику вагу Ради, яку вона має в життю розпорошеної еміграції.

Слідом за цим професор О. Лотоцький подав до відсма всіх присутніх сумну звістку про тільки що наступившу передчасну смерть видатного українського громадського й політичного діяча, міністра освіти уряду Української Народньої Республіки і члена Ради Українського Центрального Комітету Петра Холодного, пам'ять якого пленум Ради вшановує повстанням з місць.

Пристаючи до порядку денного, Рада затверджує свого протокола з попередньої сесії та заслухує інформації Президії Ради про зміни, що зайшли в персональному складі Ради, з яких дізнаємося, що в часі від 1-ої сесії вибули з різних причин із складу Ради суддя Євген Галаневич, доктор Юрій Липа і міністр Петро Холодний і на їхнє місце ввійшли до складу Ради запасові її члени: інженір полковник М. Чижевський, сотник І. Липовецький і поручник С. Киричок.

Після цієї інформаційної частини Рада переходить до, так мовити, суттєвої частини порядку денного і заслухує в першу чергу справоздання і звіти з діяльності Головної Управи Українського Центрального Комітету, які по черзі складають перед Радою члени Головної Управи.

* * *

Першим у цій справі забирає слово керівник організаційної секції генерального штабу генерал-хорунжий В. Куш, який в докладному звіті змальовує працю й досягнення проведеної ним секції, з якого бачимо, що по цій секції Головна Управа:

Остаточно зредагувала й перевела затвердження відповідною місцевою владою нового статуту Товариства.

Видано 32 обіжники для відділів у справах організаційного життя еміграції на місцях.

Виготовлено й розіслано значну кількість різних блянків і книжок для відчитності відділів.

Складено регуляміна для Головної Управи й переведено його затвердження через Раду УЦК-ту, а також укладено регуляміна для місцевих установ.

Споряджено альфаветного справочника з життя осередків еміграції в Польщі, зачинаючи з р. 1923.

Відчинено 13 нових відділів УЦК-ту, а саме: в Блудню, Білостоці, Львові, Біловіжі, Вільні, Рівнську, Бересті, Плотичному, Озерах, Костополі, Івацевичах, Слонімі й Холмі, що з раніш існуючими складає цифру 38.

З числа 24 обраних нових управ відділів у році 1929-му затверджено Головною Управою 20 і не затверджено 4 через недотримання приписів статута.

Визначено тимчасові управи для новозасновуємих осередків у Поріччі, Бабині, Цеханові та Бронній Гурі.

У році 1930-му затверджено 23 нових управ відділів і не затверджено в 1 випадкові та визначено тимчасову управу в Кельцях.

Провадиться листування в справі зорганізування нових осередків у 13 місцях.

З числа головних уповноважених УЦК-ту вибуло з різних причин 4—п. В. Соловій, Є. Галаневич, полковник М. Садовський і П. Холодний; призначено нових—генерал О. Загородський на вєвідство Лодзьке.

Уповноважених мається 14, представників груп 12, корреспондентів 115.

У восьми відділах траплялися різні непорозуміння місцевого характеру, для поалагодження яких туди виїздили члени Головної Управи.

Відвідано членами Головної Управи 20 осередків, з яких Краків тричі й Познань двічі.

Багато енергії й часу затрачено на заснування мірничих та меліораційних курсів, які через незалежні від Головної Управи обставини так і не пощастило відчинити, а на які записалося до 150 осіб.

Порушено клопотання перед міродайними чинниками про видачу дозволу на переведення допомогової акції серед української людности на теренах Польщі для голодуючих на Україні, та дозволу не одержано.

В справах Української Станиці при м. Каліші зроблено наступне:

Переведено справу купівлі землі, що під Щепориським військовим цвинтарем.

Підписано умову на дальшу аренду землі, що під українською станицею при м. Каліші й застережено право аренди на рік 1931.

Визначено й переведено в жовтні м. р. ревізію Правлінням Станиці й пізніше скарбником Головної Управи полковником І. Злотницьким справи продажу в станиці вугілля та усунуено, в наслідок цього з посади, технічного референта забезпечення Станиці, про що й завідомлено відповідних міродайних чинників.

В день 1 квітня Головна Управа УЦК-ту утримувала в Станиці 745 осіб, з яких 292 старшин (в тому числі 8 генералів), 200 козаків, 141 жінок і 112 дітей.

По за всім цим Головна Управа брала участь в еміграційній конференції в Празі, яка покликала до життя й вилонила з себе Головну Еміграційну Раду.

* * *

Звіт з діяльності Головної Управи по культурно-освітній секції склав керувник секції В. Краснопліський; з звіту видно, що за підвідчитний час:

Організовано 21 мандрівну бібліотеку, з яких одна запасова.

Складено умову з редакцією „Тризуб“, по якій організована еміграція в Польщі одержує часопис за 50% знижкою.

Улаштовано в минулому році 4 академії (Незалежності, Шевченківську, пам'яті Петлюри й Чикаленка) і в цьому році 3 академії (Незалежності, Шевченківську й пам'яті Петлюри).

По відділах УЦК-ту розсилалися реферати перед кожною академією.

Організовано 2-місячні загально-освітні курси (цикл лекцій), на яких прочитано 16 лекцій; лекції ці пізніше друкувалися і розсилалися по відділах.

Пороблені заходи до організації хору й театрального гуртка у Варшаві.

Збільшено бібліотеку Головної Управи У.Ц.К.-ту на 468 томів.

Засновано книгарню.

Пороблено заходи до збільшення кредитів на культурно-освітню мету.

Надіслано книжки до бібліотеки ім. Петлюри в Парижі, українцям в Чехію й розкиданим по території Польщі.

Винесено протести проти большевицького терору, релігійних переслідувань і реаговано на акцію сенатора Копелянда про визнання Української Народньої Республіки, як у Варшаві, так і по відділах У.Ц.К.-ту.

Звіт по секції інвалідській склав керівник її полковник М. Садовський, з якого видно, що Головна Управа в цій ділянці:

Здобула кілька протез для інвалідів. Виклопотала ряд нових рент для інвалідів категорії „А“ і сталих інвалідських допомог для інвалідів категорії „В“.

В багатьох випадках виклопотано підвищення ставок рент і сталих інвалідських допомог з приводу одруження інвалідів чи збільшення їхніх родин.

Закваліфіковано ряд нових інвалідів.

Здобуто для інвалідів групи „В“ 10% надбавки до сталої інвалідської допомоги.

Здобуто й видано інвалідам групи „В“ надзвичайні одноразові допомоги, які виносили, наприклад, для 100-відсоткового інваліда суму понад 800 злотих.

Виклопотано ще на один рік право ставати на військово-лікарську комісію для тих українських інвалідів, що з тих чи інших причин не змогли бути освідкованими у свій час в комісіях і через це незакваліфіковані і не одержують інвалідського забезпечення.

Виклопотано дозвіл на освідкування в комісіях тих українських інвалідів, що були поранені чи набули каліцтво в часі воєнного походу на Україну в р. 1921, і до цього часу не могли бути закваліфікованими на одержання інвалідського забезпечення.

Здобуто відповідні асигнування для цих інвалідів.

* * *

Слідом за цим полковник Садовський склав звіт з діяльності секретаріату Головної Управи й Бюра Праці.

Зі звіту того видно, що Головною Управою одержано в 1929 році 2879 листувань і за 5 місяців року 1930 го—1733 листування. Вислано листувань: в році 1929-му — 4907 і за

5 місяців б. р. — 2044. Крім цього, вислано за згаданий час обіжників, рефератів, запрошень на урочистості і свята та різних повідомлень про лекції, відчити й інше, що в загальній кількості пройшовших через секретаріат номерів паперів виносить поважну цифру 14.322 числа. Крім того, прийнято інтересантів в Головній Управі в різних справах 1780.

Починено 1012 інтервенцій в емігрантських справах в комісаріяті уряду, воевідствах, старостах і взагалі в державних громадських і приватних установах.

Цифра ця сама за себе говорить, наскільки була інтенсивною праця не тільки секретаріату, а і цілої Головної Управи У.Ц.К-ту.

Через бюро праці при Головній Управі приміщено на фізичну працю 219 осіб та определено на службу 5 козаків кіннотчиків до Кінського Запасу в Бронній Гурі. Определено 8 тяжко хорих емігрантів до шпиталів. Нарешті, виклопотано 294 знижки на подорож робітників до місця праці.

* * *

Про працю й досягнення з ділянки правничої Головної Управи подав вичерпуючого звіта керownik правничої секції П. Сулятицький, який зводиться до наступного.

Видано 1739 ріжного роду посвідок, як то: про освіту, замість метрик, рекомендацій при поступленні на службу, про незаможність, про приналежність до української політичної еміграції та інше.

Управнено перебування в Польщі 193 прибувщих з Чех по закінченні вищої освіти інженірів в їхніми родинами.

Виклопотано 12 театральних і торговельних концесій.

Виклопотано право повороту до Польщі для 7 осіб, членів українського національного хору Д. Котка.

Виклопотано 74 безплатних пашпортів та віз для виїзду за кордон для здобуття науки, праці та інше.

Управнено перебування в Польщі для 6 українських політичних емігрантів, що прибули нелегально з інших країн.

Відправлено на працю до Франції 45 осіб, з яких 39 в Польщі й 6 в Фінляндії, що втікли з большевицької катівні на Соловках.

Керownik фінансово-господарської і гуманітарної секції Головної Управи полковник І. Золотницький в своїй доповіді зазначив, що крім провадження скарбниці Го-

ловної Управи і касової книги та бухгалтерії, фінансово-господарською секцією було покладено немало праці і на поліпшення фінансової справи Головної Управи.

Всі вступи до каси Головної Управи і видачі з неї переводилися по окремих на кожний випадок ордерах, суми яких проводилися по касовій до ордерів книзі, підклеювалися всі належні до зазначених в них операцій документи, після чого всі ордери разом з тими документами, зшивалися в окремі зшитки, окремо за кожний місяць, в порядку, відповідаючому касовій книзі, завдяки чому мається повна можливість хутко зробити влюбий мент усяку потрібну перевірку чи подати справку.

Бухгалтерія Головної Управи провадиться в належний спосіб і згідно з вказівками польської ревізійної влади, що переводила в 1929 році ревізію відчитності Центрального Комітету за час з 1926 року. Ця ревізія переводилася на протязі пяти місяців і забрала не мало часу і праці фінансової секції.

Вжиті були заходи до упорядкування відчитності управ відділів УЦК., від яких вимагалися справоздання в зарані вироблених формах, але на жаль, не всі управи відділів виконували вимоги Головної Управи в цій справі.

Були вжиті також заходи що до повернення позик боржниками Головної Управи, при чому допомоги прохачам з периферії видавалися, здебільшого, на підставі висновків управ місцевих відділів У. Ц. К-ту. Оскільки була розвинена допомогова акція, видно вже з того, що за час з 1 січня 1929 р. до 1 червня 1930 р. окремим українським емігрантам і громадським організаціям видано було допомог на суму 87.147 зл. 65 гр.

Витрата коштів переводилася з найбільшою обережністю і ошадністю. Доказом тому може служити, наприклад, той факт, що в 1929 році з суми, призначеної виключно на утримання й діяльність Головної Управи УЦК-ту, було заощаджено 1.048 зл. 95 гр., яку суму Головною Управою було повернено на видачу допомог українським емігрантам.

* * *

Голова Головної Управи Микола Ковальський, доповнюючи в дечому звіти попередніх справоздавців в загальних рисах характеризує діяльність Головної Управи за минулий період і потім накреслює плян її діяльності на майбутнє.

Він каже — діяльність Головної Управи Українського

Центрального Комітету попереднього складу, особливо за останні роки, характеризувалася недостатчністю її персонального складу.

Навпаки, новообрана Головна Управа переводила працю в повному складі, а тому й мала можливість розвинути працю в ширшому масштабі.

Організаційна секція опинилася в руках генерала В. Куща, який багато праці поклав на поширення організації української еміграції на підставах нового статута та, взагалі, на навязання з еміграцією ближчого та глибшого зв'язку. Це останнє було досягнуто тим, що організаційна секція зараз же відкликала на кожне незначне листування чи запитання з периферії та, по можливості скорше, надсилала на місця вирішення в сумнівних принципових чи практичних питаннях, нарешті своїми порадами сприяла полагодуванню дразливих місцевих справ.

Культурно-освітня секція під керівництвом члена Головної Управи В. Краснопільського виявила не абияку енергію та ініціативу в сфері культурно-освітньої праці серед української еміграції. Маю на увазі не лише організацію Вищих Українських Курсів (початки Народнього Університету) і організацію та розповсюдження серед української еміграції десятків рухомих бібліотек, організацію в кількох пунктах на периферії загально-освітніх курсів, але й розсилку по осередках еміграції українських пресових органів та нових книжок, нарешті особисте інструктування та організацію культурно-освітньої праці на місцях підчас обізду цілого ряду еміграційних осередків.

Керівник інвалідської секції полковник М. Садовський, як многолітній заступник голови Спідки Українських Воєнних Інвалідів, виявив глибше знайомство з інвалідськими потребами та розуміння інвалідських справ. У зв'язку з цим ним була виявлена енергія та ініціатива в напрямі збільшення для українських інвалідів сталих інвалідських допомог, відповідно до ставок інвалідів польських, розповсюдження інвалідського забезпечення на нові категорії українських інвалідів, видачі українським інвалідам одноразових допомог і т. д. Крім того, значну працю поклав він на усунування функціонування канцелярії Головної Управи а, почасти, і на приміщення на працю українських емігрантів.

В особі керівника правничої секції П. Сулятицького Головна Управа мала досвідченого та авторитетного правника,

який хутко орієнтувався в різних питаннях правового становища української еміграції та подавав українським емігрантам цінні поради в правничих питаннях. Він розвинув не абияку працю в сфері управління українських емігрантів та зясування і поліпшення їхнього правового становища. Крім того, ним було відправлено на працю до Франції 45 українських емігрантів.

Член-скарбник Головної Управи і керувник гуманітарної секції полковник І. Золотницький, крім провадження скарбниці, поклав не мало праці на поліпшення функціонування фінансового апарату Головної Управи, зокрема, до своєчасного складання грошових справоздань та кошторисів, а також повороту боргів з боку емігрантів, що одержали позики. Крім того, він прийняв на себе провадження гуманітарної секції, коли виявилось, що зріст організаційної праці унеможливив для генерала Куца провадження надалі гуманітарних справ.

Хоч Головна Управа в цьому періоді і розвинула широко працю, але деякі завдання, що встали перед нею, відняли багато енергії і почасти завадили повному розвитку цієї праці.

Першою такою справою було затвердження нового статуту товариства У.Ц.К., який тепер вже зареєстровано польською владою. Вироблення його викликало немало, особливо кодифікаційну, працю. Він перероблювався кілька разів, при чому наперед були прийняті під увагу зауваження відповідних органів польської влади, аби потім не було затримки в зареєструванні його.

Другою такою справою була ревізія діяльності, зокрема рахівництва та відчитності Головної Управи з боку відповідної польської влади, яка переводилася на протязі біля п'яти літніх місяців і яка зменшила можливість виїзду членів Головної Управи на місця. Але, зате в цьому періоді Головна Управа пощастило досягти певного збільшення асигнувань на потреби української еміграції, а саме на українських інвалідів та культурно-освітню працю серед еміграції.

Нарешті, в цьому періоді Головною Управою Українського Центрального Комітету були підняті в широкому масштабі клопотання про поліпшення правового становища української еміграції, яке значно погіршало після видання Міністерством Внутрішніх Справ виконавчих розпоряджень до декрету Президента Польщі з 13.VIII. 1926 року про чужинців.

В наслідок тих виконавчих розпоряджень, замість безтермінових особистих документів (карт азилю та карт побуту) стали видаватися українським політичним емігрантам, що перебувають у Польщі, тимчасові посвідчення, при чому окремі повітові старости видавали ці документи на різні терміни — від 2 років до 6 місяців. В результаті введення в життя тих виконавчих розпоряджень, право побуту українських політичних емігрантів було узалежнено від рішень повітових старостів (числом біля 200). Від згоди повітового старости залежала можливість візду до Польщі українського емігранта на термін, довший від 3 місяців (польські консули мали право своєю владою давати візи на візд на термін не довший від 3 місяців). Це дуже утрудняло візд українських емігрантів на працю до Польщі. Також від повітових старостів залежав дозвіл українським емігрантам перебувати на теренах східних воєвідств; крім того, вони мали право виселення українських політичних емігрантів з Польщі. При чому, на ці рішення повітової адміністраційної влади емігранти в ряді випадків не мали права рекурсу до вищої влади.

Отже, в той час, як право побуту обивателів польських забезпечується законом, українські політичні емігранти в Польщі не мали щодо забезпечення свого правового становища навіть одноманітної адміністративної практики. Це часто дуже погіршувало матеріальне становище українських емігрантів, бо обмеження в праві побуту на теренах східних воєвідств значно утрудняло для безробітних емігрантів підшукання собі праці.

Головна Управа Українського Центрального Комітету на протязі літа, аж до осені 1929-го року, робила заходи до забезпечення спочатку прав окремих категорій українських емігрантів, зокрема прибувших до Польщі з Чехії інженерів, на решті перевела клопотання в широкому масштабі щодо поліпшення правового становища української еміграції, при чому організовано було ряд депутацій і подано ряд меморандумів. Ця праця була переведена, головним чином, головсю Головної Управи разом з керовником правничої секції П. Сулятицьким. В наслідок тих клопотань було виділено нове розпорядження Міністра Внутрішніх Справ з 8-го листопада 1929 року про рух чужоземців, згідно з яким було полегшено візд українських політичних емігрантів до Польщі, бо було надано польським

консулам право видавання емігрантам віздових віз на час аж до відміни. Також було вирішено видавати українським емігрантам замість тимчасових посвідчень сталі документи. З огляду на те, що українські емігранти не можуть користатися нансенівськими паспортами, де зазначено російське походження емігранта, Міністерство Внутрішніх Справ має намір видати українським емігрантам польські документи.

Але в ряді випадків залишається й надалі залежність правного становища українських політичних емігрантів від рішень повітових староств, без права рекурсу.

В тому ж періоді було розроблено докладний регулямін Головної Управи і регулямін для місцевих органів У.Ц.К-ту.

Все це привязувало членів Головної Управи до місця постійного її осідку і не давало можливості вповні використати літні й почасті й осінні місяці для об'їзду місцевих осередків української еміграції.

Це останнє, разом з тільки недавнім затвердженням нового статуту Товариства, а тим самим відсутністю правної підстави для організації української еміграції на нових підставах, не сприяло належному темпові організації праці української еміграції на місцях, що не сприяло також переведенню оподаткування та самопомоги на місцях.

З огляду на господарчу й фінансову кризу в Польщі, в цьому періоді було значно утруднено приміщення українських емігрантів на інтелігентну працю. В зв'язку з цим, доводилося в багатьох випадках прикладати зусиль, щоб затримати за українськими емігрантами їхню працю, з огляду на загрозу редукації.

Нарешті, в цьому періоді перший раз Головна Управа Українського Центрального Комітету виступила на шлях широкі репрезентативної акції серед польського суспільства, влаштувавши в сальонах Мійської Ради і Магістрату Варшави репрезентаційний концерт-баль. На підготування цього балу було вжито Головною Управою, особливо головою та керівником культурно-освітньої секції В. Краснопільським, немало напруженої праці на протязі місяця.

Хоч баль цей і не дав на перший раз бажаних прибутків, але зате був влаштований зразково, так що цим створено на майбутнє вже певну традицію українських балів. Концертова

частина балю була виконана дуже добре (український хор Д. Котка та українська струнна оркестра п. Русаневича) і зробила велике вражіння. Публіка, хоч і не дуже численна (коло 250 осіб), складалася з тієї частини еліти польського суспільства, що настроєна прихильно до української еміграції. Були також деякі представники європейської дипломатії.

— Переїду тепер до ПЛАНУ ДІЯЛЬНОСТІ Головної Управи У.Ц.К.-ту, — каже голова М. Ковальський.

Насамперед, в сфері організаційної діяльності мається на увазі інтенсифікувати організаційне життя української еміграції на місцях шляхом пляномірних об'їздів членами Головної Управи місцевих осередків еміграції.

Далі, передбачається переорганізація місцевих осередків української еміграції на засадах нового статуту, особливо у відділах У.Ц.К., де громадське життя підупало.

Крім того, мається на увазі відкриття нових відділів у Варшаві, Кельцях, Бидгощі, Тересполі й Кольно.

Також передбачається, де буде в тому потреба, призначити уповноважених та головноуповноважених.

Нарешті, одним з головних завдань організаційної діяльності в цьому періоді являється збільшення прийому в дійсні члени товариства та прискорення реєстрації членів-співробітників.

Культурно-освітня секція У.Ц.К.-ту намічає на майбутнє розвинення вищих освітніх курсів, що були зорганізовані в минулому періоді, в народній університет.

Передбачається збільшити кількість рухомих бібліотек, а також створити постійні бібліотеки в 16 пунктах, а саме: в Кракові, Познані, Торуні, Гродні, Білостоці, Олександрові-Куявському, Плотичному, Гайнівці, Сосновцю, Слонімі, Івацевичах, Люблині, Рейовці, Лодзі, Вільні й Бересті.

Мається на увазі відкрити школи грамоти в 6 районах і в 5 пунктах заснувати загально-освітні курси, а саме: в Кракові, Познані, Торуні, Гайнівці й Олександрові-Куявському. Крім того, передбачається по можливості створити стипендії для дітей українських емігрантів в середніх і вищих школах.

Далі, мається на увазі розвинути діяльність і обороти книгарні, доводячи її до стану самовистарчальности, а також видання де-яких необхідних для української еміграції книжок.

* * *

Нарешті, передбачається продовження державно-політичного і національно-культурного виховання української еміграції, зокрема шляхом збудження ініціативи на місцях та надіслання зразкових рефератів під час національних свят.

Правничка секція Головної Управи має розвинути дальшу діяльність в напрямі улегітимування української еміграції відповідними пашпортами, в яких було б зазначено їхнє українське походження. Далі, завданням правничої секції являється починення певних заходів що до вільного руху та права побуту українських емігрантів на терені східних воєвідств.

Зокрема, передбачається переведення клопотань в справі продовження терміну побуту в Польщі для українських емігрантів—інженірів, що, не відбувши інтернування в Польщі, вперше прибули до неї.

В сфері Бюра Праці має бути продовжена діяльність по приміщенню українських емігрантів на фізичну працю в Польщі і Франції та вивіз туди емігрантів, зокрема, в цій останній справі мається на увазі продовжити заходи до безпосереднього одержання від польського Уряду Еміграційного контрактів на працю українських емігрантів у Франції. Нарешті, мають бути вжиті всі можливі заходи до приміщення на працю українських інженірів, що скінчили Українську Господарчу Академію в Подєбрадах.

В сфері інвалідської секції, передбачається:

Закінчення закваліфікування українських інвалідів групи „А“, „В“ і „С“.

Добитися визнання за українськими інвалідами права на інвалідські концесії.

Визнання за українськими інвалідами категорії „В“ і „С“ права на лікування й опротезування нарівні з інвалідами категорії „А“.

Безплатного лікування інвалідів-сухітників у санаторіях.

Визнання за українськими інвалідами, що перебувають поза кордонами Польщі, права на одержання інвалідських рент чи сталих інвалідських допомог.

Визнання за українськими інвалідами права вільного руху та замешкання по всій Польщі.

Крім того, мається на увазі винайдення засобів на будову Дому Українського Інваліда.

У сфері фінансово-господарчій у наступному пе-

ріоді передбачається вжити заходів до більшого налагодження справи внесення до каси відділів У.Ц.К. встановлених статутом членських внесків та регулярного надіслання одної четвертої частини їх до каси Головної Управи.

Крім того, мається на увазі складення докладних правил рахівництва та відчитності для місцевих органів У.Ц.К.-ту.

Далі, передбачається продовження заходів до повернення українськими емігрантами, боржниками Головної Управи, їхніх боргів.

По гуманітарній секції передбачається продовження допомогової діяльності українським політичним емігрантам, особливо хворим та дітям емігрантів. По можливості, має бути звернена увага на допомогу місцевим органам товариства з метою розвинення самсдіяльності та самопомоги на місцях.

Нарешті, Головною Управою мають бути вжиті заходи до віднайдення коштів на придбання відповідного помешкання для Головної Управи з огляду на те, що існуюче помешкання являється тісним і не відповідаючим ні вимогам великої інтенсивності та різноманітності праці Головної Управи, ні громадським та репрезентаційним завданням.

По закінченні звітів і справоздань Головної Управи приходить до слова Головна Ревізійна Комісія.

Голова її А. Лукашевич подав пленумові Ради в загальних рисах працю Головної Ревізівної Комісії, яка перевела ревізію в Головній Управі УЦК-ту, при чому знайшла, що книговодство і всі справи знаходяться в належному стані, готівку витрачувано ощадно і згідно з затвердженим бюджетом та постановами 2-го Делегатського З'їзду.

Крім ревізії в централі Товариства, Головна Ревізійна Комісія має на меті переводити ревізії і в поодиноких відділах Товариства.

Складено регуляміна як для Головної Ревізівної Комісії, так і для ревізійних комісій на місцях.

Член комісії п. Кудрицький відчитує протокола ревізії Головної Управи, а п. Шевченко — акта ревізії Правління Української Станиці.

В протоколах ревізії Головної Управи УЦК-ту мають деякі зауваження, відповідь на які дано членами Головної Управи після закінчення дебатів.

* * *

Заслухавши звіти й справоздання Головної Управи, плян її діяльності на майбутнє та річний бюджет, як рівно й доклади та протоколи Головної Ревізійної Комісії, — пленум Ради переходить до дискусій над усім предкладеним справоздавчим матеріалом.

У дискусіях цих забирають слово:

Професор Шовгенів, який розбирає питання приміщення на працю інтелігентних робітників і зокрема молодих інженірів, що скінчили Подєбрэдську Господарську Академію на Чехах. Радить порушувати клопотання про їхнє приміщення на працю не лише в центральних органах—Міністерствах, а й в інших установах, як от дирекція публичних робіт, як рівно варто було б членам Головної Управи виїжджати для цього на периферію, для чого треба б збільшити в бюджеті видатки на розїзди.

Для підтримки безробітних наших людей радить звернутися до Міністерства Праці, щоб виасігнувало певну суму на цю ціль, як то воно робить для своїх безробітних.

Обговорюючи справу книгарні при Головній Управі, радить реклямувати її, щоб про неї було ширше відомо і на периферії.

Доктор Шкурат радить звернути увагу на організацію нашої еміграції, що розпорошена по східних теренах, якої є там більша кількість, що живе, так би мовити, дико, самопасом.

При провадженні книгарні — нівякому разі не боргувати, бо це обовязково приводить до зруйнування підприємства. Для заохочення до купівлі книжок варто влаштувати виставку книжки.

Звернути увагу на дітей, зібрати відомості про кількість їх та подбати про навчання.

На східних землях від імени п. Трутенка з Чех розповсюджують за гроші якогось ордена хреста. Просить подати в тій справі інформації нашій еміграції.

Лейтенант Шрамченко просить Головну Управу зайнятися церковним питанням для обслуговування релігійних потреб нашої еміграції на периферії і зокрема в Ченстохівській колонії.

Генерал Змієнко подає вичерпуючі інформації про ордена хреста і авантюричну організацію У. Н. Р. З.

А. Лукашевич просить про визначення матеріальних засобів у розпорядження Головної Ревізійної Комісії.

І. Шевченко зазначає, що на 2-му з'їзді української політичної еміграції в Польщі ухвалено поширити пропаганду про нашу справу, для чого використовувати як свою, так і чужу пресу та закласти видання свого щоденного часопису. До цього часу вийшло тільки одно число органу Головної Управи „Шляхом Незалежності“, чого, звичайно, замало.

Для дітей нічого не зроблено, і особливо у Варшаві.

З обсягу організаційної секції не має повного поалагодження тертя поміж еміграцією на місцях, як, наприклад, у Кракові.

По фінансовій секції деякі суми ідуть не по прямому призначенню.

Головна Управа не має і по цей час відповідного для потреб і репрезентації помешкання.

Сотник Макаревич просить Головну Управу зайнятися справою дітей, засновувати дитячі садки, захисти, школи, літні колонії.

Поручник Киричок піддає критиці промову п. Шевченка й зазначає, що зі звітів Головної Управи видно, що вона до всього того, про що говорив п. Шевченко, весь час прагне.

І. Шевченко відповідає п. Киричкові, зазначаючи, що той не зовсім його зрозумів і подає пояснення.

А. Лукашевич пропонує заслухати ще акти ревізії в Українській Станиці та Краківському Відділі УЦК.

Акти зачитується, з яких виявляється, що в Станиці все діловодство й відчитність знаходиться в повному порядку й доброму стані, натомість у відділі УЦК в Кракові надзвичайний, трудно надаючийся до обривування, хаос і запустіння, а за часів урядування там, на становищі керівника відділу, п. Суходола ще й певні непорядки у витрачання грошей, які торкаються досить поважної, як для відділу, суми.

На цьому закінчується дебата й дається слово докладчикам п. п. Кушеві, Краснопільському, Ковальському й Золотницькому, які дають на зауваження Ревізійної Комісії та окремих промовців, що брали участь в дебатах, вичерпуючі пояснення й інформації.

Вони з'ясувають, що Головною Управою два рази вживалися заходи до здобуття коштів на видання „Шляхом Незалежності“, але обидва рази не пощастило добути ці кошти

Брак же грошових засобів утрудняє регулярний випуск журналу. Але, з огляду на функціонування тепер при Головній Управі книгарні, та поліпшення змісту журналу, на майбутнє буде прикладене старання до того, аби журнал хоч частково окулався, а це дасть можливість зробити видання його більш регулярним.

Для дітей Головна Управа видала допомог на значну суму, але, поскільки ці допомоги видавалися з загального кредиту на допомоги українським емігрантам по за Станицею, то запасовий член Головної Ревізійної Комісії, п. Шевченко, цього очевидно не зауважив.

Що ж до зауваження п. Шевченка, що деякі суми витрачаються Головною Управою не по прямому призначенню, то тут, як видно з акту Головної Ревізійної Комісії, малися на увазі витрати сум — з загального кредиту на допомоги еміграції, — на допомоги для українських інвалідів та української Спілки Воєнних Інвалідів, на культурно-освітню діяльність, на скликання Ради Т-ва, та на тимчасове утримання співробітника, що завідує книгарнею Головної Управи.

З одного боку, Головна Управа не має інших засобів на необхідні свої видатки, що викликаються розвитком її діяльності, бо членські складки еміграції поки що вносять незначну суму. З другого ж боку, інваліди являються разом з тим і емігрантами, а тому видача їм з цього кредиту допомог не може вважатися ухиленням від прямого призначення, тим більш не може рахуватися за таке — підтримка Головною Управою інвалідської організації, яка переводить не малу працю по закваліфікуванню інвалідів, опротезуванню їх і інше, зокрема утримує в м. Каліші Дім Українського Інваліда, де знаходять притулок тяжкі інваліди.

Не може також вважатися витраченням сум те по прямому призначенню видача з кредиту на допомоги українським емігрантам допомог членам Ради та Головної Ревізійної Комісії товариства У.Ц.К., бо вони є також українськими емігрантами і одержують допомоги на подорож до Варшави, під час виконання ними громадської праці на користь української еміграції, тим більш, що матеріальне їх становище таке, що не дозволяє їм робити такі видатки з власних коштів. Нарешті, тимчасове утримання співробітника, що завідує книгарнею, з загальних коштів на допомоги, викликалося тим, що одразу

книгарня не може окупатися, при чому перед Головною Управою стояла дилема, або з загальних сум оплачувати де-який час завідувачого книгарнею, або відмовитися від виконання директиви 2-го Делегатського З'їзду про заснування книгарні. Крім того, культурно-освітня діяльність Головної Управи так поширилася, що керівник культурно-освітньої секції мусить мати помішника, яким почасти й являється завідувачий книгарнею. Нарешті, останній завідує бібліотекою Головної Управи У.Ц.К., яка обслуговує численну емігрантську колонію м. Варшави.

Витрати на культурно-освітню діяльність, з загального кредиту на допомоги, викликалися необхідністю виконати директиву 2-го Делегатського З'їзду про поширення культурно-освітньої праці, а також незначним розміром сум, що вносила еміграція в формі членських вкладок. Добути ж деякі субвенції на культурно-освітню працю Головні Управі вдалося лише в 1930-му році.

Побажання п.п. Шкурата і Макаревича про необхідність заснування для дітей шкіл, дитячих садків і инше вже передбачено пляном діяльності Головної Управи в культурно-освітній справі.

Головна Управа старалася добути на помешкання для свого урядування потрібні кошти як також шукала підходячого помешкання, але поки що виконати це завдання не пощастило.

Що до зауваження про необхідність при підшукуванні праці для українських емігрантів звертатися не лише до Міністерства Реформ Рольних, але й до місцевих державних і приватних установ та до громадських організацій, то Головна Управа так і робить. Що ж до роз'їздів, в разі потреби, відпоручників Головної Управи на місця, з метою більш успішного приміщення безробітних емігрантів на працю, то це в певних випадках було б доцільним, але при тій умові, коли б витрата на це сум не вважалася, як тут говорилося, витратою їх не по прямому призначенню.

Нарешті, зауважено, що Головна Управа не вживає потрібних заходів до повного поалагодження тертя поміж еміграцією на місцях, як, наприклад, в Кракові. Це зауваження засноване на повному незнайомстві з справою. Як раз Краків відвідали два рази члени Головної Управи і один раз член Головної Ревізійної Комісії. Познань, де теж були місцеві розходження,

відвідали члени Головної Управи два рази і т. д. Коли ж бажаного порозуміння не досягнуто, то причиною цьому є не відсутність заходів з боку Головної Управи, а місцеві причини, як от: особисті амбіції, взаємна ворожнеча, то-що.

* * *

Пояснення ці задовольняють пленум Ради, і Рада приймає звіти й справоздання до відома, апробуючи цим діяльність Головної Управи, затверджує її грошове справоздання і бюджет на 1930 р. та висловлює Головній Управі подяку за її так інтенсивну всебічну віддану працю на користь і добро нашої еміграції в Польщі.

* * *

В останній точці — вільні внесення — члени Ради вносять низку побажань, які ухвалюється доручити Головній Управі, в міру можливостей, до виконання.

На цьому, вичерпавши порядок денний, професор Лотоцький зачинив 2 гу сесію Ради.

* * *

Дві години пізніше в залі клубу „Прометей“ відбулася товариська шклянка чаю всіх керуючих і репрезентативних органів Товариства — учасників сесії, — на яку завітав наш вищий політичний репрезентант, що й поділився з присутніми інформаціями про наш політично-державний прсвід, про успіхи й досягнення на міжнародньому терені уряду Української Народньої Республіки, про завдання й ближчі перспективи нашої національно-державної проблеми, як рівнож задав про ті всі інтриги і заходи, що неустанно роблять наші вороги — московські червоні окупанти, щоб підірвати авторитет нашого державного центру, затушувати досягнення його, заплямувати вищих керівників його й тим продовжити своє ганебне панування над Україною.

Присутні з великою увагою й зацікавленням вислухали ті інформації, після чого ще довго не розходилися, ділючися інформаціями з життя своїх осередків, свого особистого, згадуючи часи минулі, зі спільно пройденого тяжкого й кривавого шляху боротьби за Україну.

Ці інформації і спогади, ці спільні, такі милі й цікаві балачки й розмови, як рівнож й та якась особлива атмосфера й настроїв, що панували серед присутніх, залишать по собі глибший слід в душі кожного.

М. Садовський.

На маргінесі річних здобутків.

Історія української політичної еміграції у Польщі занотувала ще один, повний урочистих і творчих моментів, день — 8 червня б. р. відбулася 2-а сесія Ради Українського Центрального Комітету в Польщі.

Перед Радою, в широких і вичерпуючих докладах Головної Управи, як на кінематографічному екрані, пройшов рік життя української політичної еміграції в Польщі, з її потребами, здобутками та з всебічною і напруженою працею.

Не наводимо тут змісту докладів, поминаємо цифри і факти, якими ми могли би освітлити наші річні здобутки, не торкаємося потреб української еміграції у Польщі.

Потреби завжди були і будуть, бо українська еміграція живе, а її стремління ще далеко не зреалізовані. З її здобутками зустрічаємось ми на кожному кроці в нашому щоденному життю. А десять років перебування нашого на чужині, два зїзди у Варшаві, минула сесія Ради УЦК — яскраво і виразно засвідчили нам не раз, що Головна Управа УЦК стояла завжди на належній їй висоті і що робила завжди максимум того, на що дозволяли обставини.

Біжуча сесія Ради ще раз це підтвердила.

Сконстатовано велич переведеної праці, сконстатовано творчі зусилля і нові здобутки у всіх галузях праці Головної Управи, а тим самим і у всіх ділянках життя української еміграції у Польщі.

Переглянуто широкий і плян діяльності на будуче, представлений Раді Головною Управою УЦК, і доповнено його цілою низкою директив і побажань.

Як самий плян діяльності, так і доповнюючі його побажання Ради — диктувалися щирим бажанням допомогти нашій еміграційній родині, поліпшити її добробут, внести в її життя більше світла, більше тепла, більше організації, дати найбільше можливостей до переведення тієї праці і реалізації тих стремлень і завдань, які перед собою ставить українська еміграція.

Поминаємо все це, бо хочемо зупинитися на інших моментах, на яких також базуються наші успіхи і наші досягнення, які сьогодні мусять стати черговим гаслом дня цілої української еміграції у Польщі.

Моменти ці, то — широка, оперта на тісній співпраці з Головною Управою, самодіяльність української еміграції на місцях та всебічна інтенсифікація її життя.

Ми хочемо торкнутися цих моментів не тому, що їх бракувало в минулому. В життю української еміграції вони були і є. Без них не могла би вона проіснувати десять років, давши до того ще й ті ефекти свого існування, якими нині пишається.

Ці моменти підкреслюємо ми сьогодні тому, що перед українською еміграцією чим раз, то ширші відкриваються горизонти праці, що їх вимагають від неї обставини.

Ми живемо в часі, коли ні один емігрант, ідейно зв'язаний з нами, не може перебувати по-за нашою організацією, бо ми є в стані боротьби і мусимо мати змобілізованими всі наші сили.

Ми живемо в часі, коли ні один гріш, який міг би піти на зміцнення наших еміграційних фондів, не може бути змарнований, бо потребам фінансування наших творчих зусиль не має кінця.

Пригадаймо минулий рік.

Перечислім в пам'яті всі ті випадки останнього часу, коли від української еміграції обставини вимагали спільних і скоординованих виступів, якими перед широким світом належало показати свою єдність, заманіфестувати свої стремління, виступити від імені цілого українського народу в обороні його прав.

Не берім тут під увагу наших щорічних національних свят — річниці проголошення незалежності України, дня Крут, Базару, днів нашого Пророка — Т. Шевченка, днів нашого Вождя — С. Петлюри, днів Полтавського бою, численних ювілеїв та річниць наших військових і громадських установ, наших провідників і діячів.

В міру можливостей і обставин, рік річно обходить їх ціла еміграція наша, широко маніфестуючи при цьому перед оточенням, в якому перебуває, і свою національну єдність, і свої національні стремління.

Пригадаймо собі моменти інші, на які мусіли ми реагувати раптово, які вимагали від нас спільного і рішучого чину.

Їх на протязі минулого року було чимало: подяка сенаторові Копеляндові, протести проти кривавого терору на Україні, проти безоглядного нищення української інтелігенції, проти відібрання автокефалії українській церкві і т. д.

Пригадаймо собі також всі ті моменти, які українська еміграція мусіла підтримати фінансово, чи то на заклик Головної Управи УЦК, чи Головної Еміграційної Ради, чи Бібліотеки ім. С. Петлюри, чи теж інших українських установ.

Їх теж було чимало, а ще більше буде.

Коли ми пишемо ці рядки, навязуючи їм до минулої сесії Ради УЦК, коли скеровуємо увагу читача до знаних і пережитих вже фактів минулого — робимо це свідомо.

Так, як на минулій 2-ій сесії Ради стала перед нею Головна Управа УЦК з загальним справозданням своєї річної діяльності, з працею, з думками, з реалізованими і наміченими до реалізації плянами — так хай сьогодні кожний з нас, пригадуючи собі це наше річне минуле, прислухається до голосу свого власного сумління і в ньому пошукає відповіді на питання: чи все зроблено ним для того, щоби збільшити здобутки нашої річної еміграційної праці?...

Чи самодіяльність осередків на місцях провадилась в максимальному темпі, чи інтенсифікація життя набрала належних їй розмірів?

Чи використано всі можливості об'єднання, чи до співпраці на місцях притягнуто всі сили, чи зорганізоване в союзи жінок українське жіноцтво, чи діти не відчують браку опіки і національного виховання?

Чи в тих наших національних святах, в тих подяках, протестах, про які ми перед хвилиною згадали, не забракло вашого чину і вашого голосу?

Чи щиро відгукалися ви на заклик до посилення наших еміграційних фондів?...

Перегляньте все. Дайте собі відповідь на всі ці і інші, що можуть повстати, питання.

І оскільки де-небудь забракло вашого чину—це зменшило загальні річні здобутки цілої нашої еміграції у Польщі.

Здобутки, про які говорила Головна Управа УЦК на 2-ій сесії Ради, тоді могли би бути більшими.

І. Липовецький

Памяти великого громадянина.

21-го червня 6. р. минула перша річниця смерті Євгена Харламповича Чикаленка. Ще одна сумна дата в історії українського народу! Бо й справді, життя Євгена Чикаленка так тісно зв'язане з українським національним життям, головним чином, передреволюційної доби, так міцно сплетене з ним, що, коли невблагана смерть перервала золоту нитку його — глибокий сум обняв цілу українську націю.

Кожний народ має своїх визначних мужів, смерть яких викликає певний масовий відрух. Смерть Євгена Чикаленка сповила народ український щирим жалем, бо виявила величезну національну втрату. Але, поза сумом і жалем, які ебудила смерть великого громадянина української землі, кожне українське серце вщерть виповнене почуттям національної гордості за життєвий шлях Євгена Чикаленка.

Бо Євген Чикаленко не лише жив і зберіг свою національну постать під час свавілля московського царату, коли саме виявлення національної приналежності москвини вважали злочином, але й мав відвагу протиставити хижій московській стихії власний національний ідеал. Не для слави, не для вигід, не для задоволення честолюбства взявся він за неймовірно важку й невдячну працю українського громадського діяча до революційної доби. Важкою працею й колочим терням був устелений шлях того, хто наважувався тоді стати в обороні українського народу. Та Євген Чикаленко не лякався обставин.

З ясним розумінням і глибокою вірою в національну правду заходився він біля підведення міцних підвалин під нашу державність. І це складало суть його життя. Свої небуденні здібності й величезне майно степового поміщика віддав він на вівтар власної батьківщини. Для неї став Євген Чикаленко осередньою постаттю, що об'єднувала тодішнє українське життя, направляла його в бажане річище й сприяла виявленню молодих, незужитих ще сил.

Коли ми під цим кутом зору будемо вдивлятися в світлу постать нашого великого громадянина (а такий погляд на Євгена Чикаленка єдино доцільний і правильний), нам зрозумілою стане його запопадливість біля національної ниви, що лежала облогом. Для нас стане ясною, близькою й дорогою по-

Евген Чкаленко
* 9.XII.1851 р. — † 21.VI.1929 р.

Д-р Євген Лукасевич
* 26.XII.1871 р. — † 20.XII.1929 р.

стать визначної людини, мецената, літератора, великого патріота й громадянина України.

Ми, українці, перебуваючи довгі віки в неволі, придбали собі, між іншими, одну погану властивість: инколи думати про себе так, як того хоче володар. Тому без найменшого спротиву прийняли колись московську характеристику власної національної вдачі, залюбки повторюючи про свою податливість і лагідність, своє „мотання на вус“ і безпредметове мрійництво, свою обмежену хитрість, повільність і купість.

Яким же разючим контрастом до цієї характеристики виступає постать Євгена Чикаленка, яку зродили золоті українські степи й виплекала буйна українська природа!

Ясний, глибокий розум, тверда, крицева воля й незломна енергія оздоблювали активну натуру Євгена Чикаленка й були невідлучними приятелями протягом усіх 68-ми років його життя. Завдячуючи їм, поборов він не одно зло в нашому національно-громадському житті, не одну сльозу осушив безпорадному селянинові своїми „Розмовами про сільське хазяйство“, не одного вирвав з нужди й не одному запевнив добробут.

Через сконденсовану статечність домовитого господаря, привабливий чар щирої й одвертої душі став Євген Чикаленко осередком культурного життя українського народу. Він здібний безмежно любити людей, що своєю працею наближували довгожданий мент реалізації державности України. Його щедра рука не знала міри в підсилюванні огнищ української культури, його небуденна організаційна здібність торувала певний шлях українському народові зайняти почесне місце серед культурних народів Європи. Його дотепність, стислість, ясність і барвистість вислову уквітчали літературні надбання українського народу і внесли у світову мовну скарбницю степовий запах українського слова.

Власне в цьому вся велич, краса й потреба наслідування життя Євгена Чикаленка.

В. Краснопільський.

Аполінарій Маршинський,

Бувший керуючий Міністерством Фінансів У.Н.Р.

30-го липня 1929 року помер на 64-му році свого життя у Празі, після довгої недуги, відомий український культурний

та громадський діяч Аполінарій Серапіонович Маршинський. Похорон відбувся 1-го серпня на Ольшанському кладовищі в Праві чеській.

А. С. Маршинський належав до групи тих українських діячів, що в темну добу російського царату відігравали ролю будителів українського національного руху.

А. Маршинський скінчив 2-гу Київську гімназію та історико-філологічний факультет Київського університету. Бувши студентом, А. С. віддається українській справі. Бере участь у літературно-драматичному та „хрестоматійному“ українських гуртках.

В той час А. Маршинський знаходиться під впливом проф. Володимира Антоновича, а також захоплюється творами Михайла Драгоманова та стає прибічником його ідей. Разом з національно-культурною та громадською працею, молодий Маршинський серйозно віддається науковій праці, якій має намір присвятити себе після закінчення університету.

Але А. Маршинський був висланий Київською Старою Громадою, разом з Богданом Кістяківським, тепер вже покійним членом Української Академії Наук, та іншими з Київа до Львова, з метою поглиблення національної свідомості.

Там, у Львові, його було заарештовано, після чого він був відданий під догляд поліції, що при тодішніх російських порядках унеможливило для нього як залишення при університеті для наукової праці, так навіть присвячення себе педагогічній діяльності, до якої він мав покликання.

Отже, на жаль, А. С. мимоволі був примушений шукати заробітку спочатку на приватній службі, а потім весь час служив в установах міністерства фінансів. Також мусів він залишити Україну і все його даліше життя проминуло на чужині: у Ризі, в Дорпаті та Петербурзі.

Але, й перебуваючи на чужині, А. С. Маршинський жив інтересами українського руху: він на чужині вишукує земляків і організує їх біля української справи.

Тільки в 1916 році перейшов А. С. на Україну, до Катеринослава, на посаду директора державної ощадної каси, а в листопаді 1917-го року переїздить він до Київа, де тодішній генеральний секретар фінансових справ проф. Михайло Туган-Барановський призначив його на посаду директора департаменту простих податків.

Після того А. С. Маршинський, на протязі п'яти років, аж до 1922-го року, навіть в найтяжчих обставинах боротьби та еміграції, не відходив від уряду У.Н.Р., де не раз тимчасово керував міністерством фінансів.

На протязі цих п'яти років А. С. поклав не мало праці на організацію фінансів молодій українській державі, на вироблення її бюджету та, особливо, системи оподаткування.

При чому, в своїй діяльності він завжди відрізнявся високою порядністю та строго принциповим відношенням до справи і ніколи не керувався мотивами особистими.

В тяжкому становищі, в якому перебувала молода укр. держава, а потім державний центр У.Н.Р. на еміграції, А. С. завжди був прибічником як найбільшої ощадности у видатках. Ці риси державного діяча були особливо цінні в момент формування нашого молодого державного життя.

З осені 1922-го року А. Маршинський зайнявся любимою педагогічною діяльністю і, нарешті, в 1924—25-му шкільному році стає лектором Укр. Педагогічного Інституту у Празі. Таким чином здійснилася, хоч на старості, давня мрія небіжчика присвятити себе науковій праці. Але не довго попрацював А. Маршинський на цьому полі: давня тяжка недуга в останні роки прикувала його до ліжка та, нарешті, перервала його життя.

А. С. Маршинський по своєму світогляду був великий ідеаліст гуманіст, що підходив до кожної людини з любов'ю та ніжністю. Особливо тепло та ніжно він ставився до молоді. Ті молоді люде, яким судилося бути його учнями, залишили до нього, як багато обдарованого педагога, почуття щирої любові та глибокої пошани.

М. К.

Памяті доктора-громадянина.

Доктор Євмен Кирилович Лукасевич передчасно спочив навіки 20 грудня м. р. в Варшаві, проживши 58 років (народився 26 грудня 1871 р. в с. Білій Чортківського повіту в Галичині.) Похорон відбувся 22 грудня м. р. на православному кладовищі на Волі.

Велику втрату українському громадянству спричинила передчасна смерть доктора Лукасевича. Він був не лише лікарем, але й видатним громадським діячем останньої доби нашого національного відродження.

Покійний був одним з видатних українських лікарів. По скінченні в 1901 р. медичного факультету Цюрихського Університету (Швейцарія), Є. К. Лукасевич залишався деякий час асистентом при поліклініці проф. Міллера, а через два роки, після оборони дисертації, одержав диплом доктора медицини. Потім, по переїзді на Україну, склав він у 1906 р. ще раз лікарський іспит у Харькові. Переїхавши до Києва, Є. К. ступнево здобув собі поважне місце серед лікарів. Був він ординатором у двох шпиталях і викладав у фершалській школі.

Але, крім лікарської практики, Є. К. Лукасевич віддає сили й науковій праці в сфері медицини і, зокрема, бере близьку участь у медичній секції Українського Наукового Товариства у Києві, з самого часу її заснування. Він видав ряд поважних наукових праць і, нарешті, складає Анатомичний Словник, виданий Львівським Науковим Товариством у 1926 році (за матеріальною допомогою небіжчика), який був результатом довголітньої праці покійного над українською медичною термінологією, на початку разом з докторами Галиним і О. Черняхівським. Крім того, доктор Лукасевич пише ряд наукових медичних праць на українській мові, зокрема, підручник анатомії, що досі залишилися в рукописах.

Написав Є. К. ще й ряд популярних медичних брошур для народу, напр. „Як доглядати дітей немовляток“.

Був він членом лікарських фахових товариств у Києві і у Львові.

Під час революції 1917 року покійний видає у Києві власним коштом перший український медичний журнал під назвою „Українські Медичні Вісти“. Крім того, доктор містив статті у всіх українських наукових медичних журналах.

Але Є. К. Лукасевич був, крім того, ще й видатним громадським діячем доби нашого національно-державного відродження. Після революції 1905 року, доктор бере дуже діяльну участь в українському громадському та культурному житті м. Києва.

Приймає він діяльну участь у заложенню клубу „Родина“ та першого на Україні товариства „Просвіта“ у Києві, бере

участь також працюю і коштами в українському видавничому товаристві „Час“ та у справах українського театру у Києві. Гостинний дім Лукасевичів був як би клубом, де збиралися українські літературні та артистичні сили. З видатнішими з них Є. К. був у приятельських відносинах.

Під час другої революції 1917 р. громадська праця Є. К. Лукасевича поширюється та до неї долучається ще й політична та державна його діяльність.

Він бере участь як делегат фронту у Першому Українському Військовому Зїзді та приймає участь у нарадах по створенню Української Центральної Ради.

На початку організації українських державних установ Є. К. Лукасевич виступає як активніший організатор Київської Санітарної Управи та як один з основників Українського Червоного Хреста. Але вже у 1918 році молода українська держава делегує доктора Лукасевича як людину європейського виховання та знавця мов на чолі дипломатичної місії до Швейцарії, де крім звичайної дипломатичної праці, видає він кілька книжок на чужих мовах для ознайомлення закордонного світу з українською справою.

У 1920-му році в критичний для української державної справи час Є. К. Лукасевич виконує обов'язки віце-міністра закордонних справ, а потім — керівника Міністерства Здо-ровля.

Тоді настав найтяжчий для української еміграції час, коли після поразки української армії, під час повної дезорієнтованості міжнародного світу у відношенні до совітської влади, в тяжких матеріальних умовах ліквідувалися державні установи центру УНР. Тоді, під час найбільшої небезпеки політичної дезорієнтації та розбиття сил організованої української еміграції, велике значіння мало видання доктором Лукасевичем у 1920—21 роках у Варшаві, з доручення уряду УНР, щоденного часопису „Українська Трибуна“, на чолі редакції якого стояв — видатний український літератор О. Х. Саліковський. На це видання, коли не стало виасигнуваних урядом коштів, Є. К. витратив немало власних грошей, і, таким чином, відграв ролю мецената в найкритичніший для української справи час. Тоді ж з 1921 р. він віддавав свою працю, як член-скарбник Українського Центрального Комітету 1-го складу, на опіку над українською еміграцією. Потім, залишивши Центральний

Комітет і добувши у Варшаві право лікарської практики, доктор Лукасевич по змозі й надалі бере участь у громадському житті і підтримує українських емігрантів, лікуючи їх безкоштовно і виявляючи до них своє щире співчуття. Цього сердечного відношення не забуде українська еміграція.

Такі поважні заслуги перед своїм народом мав небіжчик як відомий лікар-практик і вчений, як видатний громадський та культурний діяч і меценат, нарешті як відомий державний діяч.

М. Ковальський.

Проф. Петро Холодний.

(Замість некролога).

Слово голови УЦБ М. Ковальського в день похорону
10 червня 1930-го року.

З глибоким сумом прихожу на могилу П. І. Холодного сказати останнє прощальне слово. Бо відійшов від нас один з видатніших провідників останньої доби відродження українського народу. Петро Холодний був сином роскішних широких українських степів. Багата й широка українська стихія виявилася в його талановитій сильній та глибокій натурі.

Ще студентом природничого відділу Київського університету Петро Холодний виявив великі здібності до науки та надзвичайну працездатність: він працював науково по яких шістнадцять годин на день. По скінченні університету був запрошений на посаду асистента при кафедрі фізики Київської Політехніки, де потім викладав фізику.

На цьому становищі він звернув на себе увагу оригінальними науковими працями в сфері молекулярної фізики.

Але працюючи науково, П. І. разом з тим хутко зайняв визначне місце серед українських педагогів. Його було запрошено на директора Київської Комерційної Школи, на якому становищі він завоював велику популярність та симпатії як з боку педагогічного персоналу, так і з боку учнів.

Тут виявилася широчінь світогляду П. І. Холодного та впливаюче з неї об'єктивне, а навіть прихильне відношення до пригнічених російським царатом народів.

Яскравим прикладом цьому може служити той факт, що П. І., не дивлячись на заборону з боку шкільної влади, з ризиком для себе, увів в цій школі виклади польської історії, мови та літератури для польських дітей.

Ще за царату П. І. Холодний приймав діяльну участь в українському громадському та культурному житті.

Під час революції 1917—18 років П. І. Холодний опинився одразу разом з покійним генеральним секретарем освіти Іваном Стешенком на чолі організованого українського педагогічного руху, що вів уперту боротьбу з російськими педагогічними організаціями за рідну українську школу.

Під час організації українських державних установ українська влада запрошує П. І. на посаду товариша міністра освіти, на якому становищі він на протязі років поклав багато праці на розроблення проекту організації української єдиної школи, використовуючи при цьому всі здобутки новітньої педагогічної науки. Система єдиної школи, розроблена під керівництвом П. І. Холодного, ляже в основу майбутньої організації школи на Україні.

П. І. відзначався характерними рисами борця за відродження української державности, виявляючи де треба не аби-яку відвагу.

У 1920-му році П. І. переходить пішки шлях в кількисот верст з Києва до Кам'янця, при чому з небезпекою для життя переходить через українсько-більшевицький фронт. Ще раніш, під час боротьби укр. уряду та його армії проти ворогів одночасно на кількох фронтах — в ці непевні часи П. І. весь час знаходився на своєму урядовому посту. А в 1920-му році, коли до його рук переходить керівництво М-вом Освіти, він під час боїв весь час проводив разом з дівою армією.

Нарешті, риси народнього вождя та борця за визволення батьківщини виявилися й на еміграції.

На протязі довгих і тяжких літ перебування на еміграції він весь час залишався в числі самих стійких ідейно та непохитних її провідників.

Коли того вимагала справа, він приносив свої особисті інтереси в жертву українській державній ідеї.

Яскравий приклад. Під час ліквідації урядового апарату державного центру УНР в Тарнові, в 1922 і 1923-му роках, вся інтелігенція стреміла як найскорше влаштуватися в укра-

їнських школах у Подєбрадах і в Празі. П. І. Холодному пропонували добре забезпечену посаду професора фізики в Подєбрадській Академії. Але темні були в той час політичні перспективи, а матеріальні умови існування державного центру були жахливі. Тяжко було в умовах загального опустіння, небагатьом діячам, що вважали за необхідне заховати державний центр, утриматися на своїх позиціях, не маючи відповідного оточення. Один з них звернувся до П. І. Холодного з тозариським проханням, щоб хоч він залишився в Польщі, ближче до державного центру та своїм авторитетом підтримав морально небагатьох, що залишилися при центрі.

Тяжко було П. І. відмовитися від принадної пропозиції зайняти професорську катедру, але почуття державника в цьому перемогло.

Таким чином П. І. Холодний опинився в Галиччині. Тут він одразу віддався любимому малярству. В цьому періоді розквітає мистецький талант П. І. та досягає високого ступіня. В іконописних та стінописних творах, а також у вітражах П. І. Холодний подарував українському галицькому суспільству видатні твори українського малярства, що поставили його в ряду найславніших мистців. Під час перебування в Галиччині став він справжнім центром українського мистецького руху.

Але, крім того, весь час перебування на еміграції, П. І. провадив громадську та політичну працю. На протязі років він з великою гідністю та авторитетністю виконував обов'язки головного уповноваженого УЦК на Львівське Возв'ідство та в значній мірі спричинився до організації у Львові української еміграції біля відділу УЦК.

Разом з тим, як б. міністр освіти українського уряду, П. І. Холодний, мимо волі, репрезентував перед галицьким суспільством державну концепцію УНР. Він з такою гідністю та авторитетом боронив ідею УНР проти нападів на неї, що, не дивлячись на різниці політичних поглядів, викликав до себе в українському галицькому суспільстві велику пошану.

Сумно й тяжко від втрати незабутнього П. І. Але, талановитий, висококультурний та різнобарвний образ його разом з тим викликає бадьорість, при думці, що український нарід, який має таких синів, як Холодний, заслуговує на велике майбутнє.

Генштабу генерал-поручник Микола Медзевецький.

Після тяжкої недуги 10.IX 1929 року спочив навіки ген. Микола Опанасович Коваль-Медзевецький. Народився він на Поділлі 4 лютого 1868-го року. На 23 році життя скінчив гімназію в Житомирі та військову школу в Москві. Потім скінчив М. Медзевецький, будучи вже старшиною, геодезійний відділ Миколаївської Академії Генерального Штабу, двохрічний курс практичної астрономії та курс вищої геодезії при головній астрономічній обсерваторії в Пулкові. Після того, в ранзі капітана, приділюють його до генерального штабу та залічують до корпусу військових топографів.

Російська військова влада широко використовує досвід і здібності Миколи Опанасовича.

Після ряду командировок до Туркестану, Чарджуя та Манджурії, де М. О. виконував геодезійні та астрономічні роботи, він у 1905 році повертається до Петрограду, де на протяж кількох років досягає становища начальника геодезійного відділу Військово-Топографічного Управління Генерального Штабу.

В 1913 році Микола Опанасович вже в ранзі генерал-майора займає посаду начальника військово-топографічної школи підстаршин. Чотири роки пізніше переїздить він до Києва, де керує військово-топографічними помірами.

Державна влада відродженої України належно цінила здібності та досвід Миколи Опанасовича, призначивши його в 1918 році начальником Головного Геодезійного Управління. В 1919 році Рада Київського Державного Університету обирає його приват-доцентом і доручає йому викладати курс сферичної астрономії. Далі, вже в 1920 році, було призначено ген. М. О. Медзевецького членом і заступником голови Військової Ради та головою Реєстраційної Комісії при ставці Головного Отамана. Українська влада ще в 1918 році надала Миколі Опанасовичу, за його активну працю по українізації війська та організації армії, рангу генерал-поручника.

Нарешті, в 1921 році виконував Микола Опанасович обов'язки начальника Геодезійного Управління генерального штабу та директора Мірничого Департаменту М-ва Земельних Справ.

В особі покійного ген. М. О. Медзевцького українська армія втратила старшину великих фахових кваліфікацій та многолітнього досвіду, який не мало праці приклав до організації української армії та відбудови Української Держави. Крім того, з смертю ген. М. О. Медзевцького понесла значну втрату й українська наука, серед діячів якої він займав помітне місце. Своєю невтомною працьовитістю та неухильним стремлінням до здобуття як найвищих фахових кваліфікацій, так потрібних для культурної нації, він може бути прикладом для нашого молодого покоління.

М. К.

Замість вінка на могилу полковника Михайла Фролова.

10 липня 6. р. в м. Литомишлі на Чехословаччині вмер полковник Михайло Фролов — несподівана й сумна вістка для нашого вояцтва й громадянства.

Военна й політична ситуація змусила донців у боротьбі проти червоної Москви за свою державність співділати з Добровольчою Армією, через що частини Донського війська в році 1919 знаходилися в шерегах тої армії. В часі відступу добровольців і повного розкладу їхньої армії лише деякі національного характеру частини, а серед них донські козацькі, вміли заховати свою організацію і карність. Було це очевидно заслугою їхніх командирів, що й сами були свідомі своїх державних змагань і свою частину належно усвідомити вміли. Таксю свідомою й карною частиною був Донський Козацький полк осавула Михайла Фролова, що в складі групи генерала Бредова вздовж Румунського кордону під тиском большевиків відходив на захід до Польщі.

У березні року 1920 група Бредова дісталася на Поділля й дійшла до р. Калюса, на якій фронт проти большевиків тримали українські частини під генералом О. Удовиченком.

Перспектива закінчити боротьбу з ворогом вимушеною безчинністю у вигляді інтернації разом з цілєю групою Бредова, ідейно чужою свідомим донцям, в той час як Українське Військо боротьбу продовжує, не могла їх задовольнити, не

могла в першу чергу задовольнити полковника Фролова, випробуваного патріота й активного борця, навколо якого всі донці з групи Бредова об'єдналися.

Сам патріот полковник Фролов знав добре наш визвольний рух, розумів наші змагання, гяряче нам співчував. Через те він мужньо зголосив генералові Удовиченкові пропозицію враз з цілим своїм полком стати під прапор Української Народньої Республіки для боротьби проти спільного ворога, наразі за інтереси Українського Народу, застерігши собі лише право, по осягненні нашим військом у випадку перемоги спільного Україно-Донського кордону, вільного переходу на терен своєї вітчизни.

Цей шляхетний рух був належно оцінений нашим командуванням і ентузіастично привітаний вояцтвом. Він став реальною підставою до зближення між донцями й українцями, яке було міцно закріплене, бо було освячене рясно пролитою донцями під нашими бойовими прапорами за нашу волю кровю.

В історії нашого війська і нашої визвольної боротьби бойові чини кінного полка полковника Фролова, увійшовшого до складу 3-ої Залізної дивізії й з нею разом перебувшого всю кампанію 1920 року, зайняли заслужене почесне місце і належить їм лавровий вінок перемоги. Треба з повною справедливістю відзначити, що славу свою, славу „Залізних“ у році 1920 3 дивізія у великій мірі завдячувати повинна полковникові Фролову й його славетному кінному полкові. Від початку кампанії 1920 р. кінний полковника Фролова полк при наступі — в авангарді, при відступі — в арьергарді, він розвідує і охороняє, він робить рейди в заплілля ворога. Могилів, Копай-Город, Сидорів, Чортків, Монастирська і безліч інших пунктів — це місця слави й перемоги славного Донського Козацького полку полковника Фролова. В першу чергу це місця особистої слави полковника Фролова, це його особисті перемоги — прекрасний кіннотчик, він умів відповідно вжити свій полк, він був знаменитим тактиком. Але для повного накреслення характеристики полковника Фролова, як начальника, треба зазначити, що він був і дуже талановитим адміністратором і добрим господарем; був він і прекрасним товаришем, користав з великого авторитету й поваги так у начальства, як і серед підлеглих, а при тім це була надзвичайно скромна людина.

Праця полковника Фролова у нашій війську є дуже важливою і вона потребує спеціального освітлення, на яке очевидно прийде час. Однак Уряд Української Народньої Республіки належно її ще в році 1920 оцінив, нагородивши осаула Фролова рангою полковника. Військо Українське теж ніколи не забуде його, свого лицаря, не забуде ніколи, що покійний прислужився українському народові — безпосередньо на полі слави, тим самим посередньо розпочавши еру зближення обох народів. А 3-тя Залізна дивізія, що завжди з особливою повагою згадує славні часи бойової співпраці з „фроловцями“ і їхнім командиром полковником Фроловим, завжди пам'ятатиме про цього шляхетного лицаря і коли настане час остаточного визволення, пам'ять його, відповідно до його незабутніх почесних заслуг в її шерегах, не забуде вшанувати.

П. Шандрук.

Небіжчик був не тільки талановитим і хоробрим вояком. Він посідав ще й неабиякі політичні здібності і хист.

Відклавши на бік шаблю, певний, що тимчасово, полк Фролов з иншою зброєю в руках служить своїй батьківщині.

На сторінках „Голоса Козачества“, що в р.р. 1921—22 виходив у Варшаві, він пропагує ідею незалежності Донщини і поборює серед своїх земляків русофільські і неділимчеські настрої.

Перебравшись згодом до Чехії, небіжчик свою працю продовжує тут. Посада секретаря журналу „Казачий путь“ і співучасть в різних місцевих козацьких емігрантських організаціях дають йому можливість стикатися з численною в Чехії донською еміграцією і поширювати серед неї свої думки. Але він не обмежується працею серед своїх земляків, він хоче, щоб і инші козацькі краї були незалежні, і через те пропагує ідею незалежності і цих країв серед їхньої еміграції.

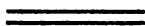
Наслідком цієї праці було утворення того психологічного ґрунту, який зробив можливим участь цілої групи донців в організації і журналі „Вільне Козацтво“, що почало свою працю в 1927 р. з проповіді незалежності козацьких країв.

Повернувшись в році 1928 до Варшави, полковник Фролов, з одного боку, працює над поширенням ідеї незалежності Донщини серед тих донців, що знайшли собі гостинний притулок у Польщі, а з другого, для полегшення пропаганди ідеї неза-

лежності інших козацьких країв вживає заходів до утворення на демократично-громадських підвалинах Козацького Комітету в Польщі, — передчасна смерть перешкодила йому довести цю справу до кінця.

Людина широкого громадського і політичного світогляду, небіжчик, допевняючися незалежності Донщини, добре розумів необхідність координувати визвольну боротьбу своєї батьківщини з такою боротьбою інших поневолених Москвою країв і народів. Тому він весь час ретельно дбає про утворення відповідних стосунків свого рідного краю з сусідами. Його ідеалом була самостійна Донщина в тісному союзі з Україною, Кубанню і Кавказькими державами, і цьому ідеалові він залишився вірним до кінця свого життя.

П. Сулятицький.

На могилу героя, що поліг за Україну.

9-го липня б. р. минуло рівно десять років, як не стало між нами активного борця за державну незалежність України— генерального штабу генерал-хорунжого Євгена Васильовича Мішковського. Червона^а московська орда прикоротила його молоді козацьке життя в момент найвищих проявів його багато обдарованої натури.

Коли Україна стала на шлях незалежного державного життя, генерал-хорунжий Є. Мішковський, завдяки виключним своїм здібностям і зразковій фаховій освіті, обіймає керування оперативним відділом генерального штабу й при цій праці не знає втоми. Вороги незалежної України терплять важкі поразки на фронті від українського війська, яке наступало згідно з оперативними планами, виготовленими у значній мірі генералом Є. Мішковським.

В часі україно-більшевицьких мирних переговорів у Києві в році 1918 покійний генерал приймає гарячу участь, як фаховий експерт, в комісії по визначенню україно-московських державних кордонів. Користуючись працями відомих учених по цьому питанню, генерал Є. Мішковський накреслює проєкт стратегічного кордону між Україною й Московщиною й своїми фаховими аргументами доводить доцільність проєкту не лише ворогам, а й значній частині українського громадянства.

Не можемо обминуть нападів під той час білої денікінської преси на покійного генерала, якими виявляються не лише дика злоба Москви, але й визнання за генералом Є. Мішковським надавичайних здібностей, як за визначним старшиною генерального штабу.

І ці надавичайні здібності незабутнього лицаря Армії Української Народньої Республіки належно оцінив український народ, доручаючи йому найбільш відповідальні керівні ролі під час своєї боротьби за державну незалежність. А генерал-хорунжий Є. Мішковський з свого боку дорожив довірям рідного народу й працював, не складаючи рук, аж до останнього зітхання.

В липні 1920 року не стало між нами Є. Мішковського. Упав він на полі слави, боронючи рідну землю від північної навали. Стоючи на чолі нечисельного військового відділу, він прийняв бій під Чорним Островом з хмарою московсько-більшевицьких ватаг, рятуючи підлеглих від страшної смерті. Завдання виконав він блискуче, але заплатив за це власним життям.

Та власне життя не було у нього ціллю; він уважав його засобом до здійснення збірної мети — державного життя рідного українського народу. І, прямуючи до цієї мети, здобув найкращу смерть — смерть на полі бою за батьківщину, даючи наступним поколінням приклад героїства, самопосягати й жертви.

Бо обов'язок, який поклала на нього нація, був у нього на першому пляні, бо слова поета: „краще впадь, але не зрадь“, увесь час були для нього священним гаслом в добу боротьби за власну незалежну державу.

Дня 9-го липня 6. р. відбулася в Тернополі панахида за душу св. п. Євгена Мішковського, генерал-хорунжого генерального штабу. Головна Управа УЦК делегувала члена Управи В. Краснопілляського в той день скласти на могилі покійного глибокий поклін від усієї української політичної еміграції в Польщі тлінним останкам лицаря Армії УНР.

В. К.

Х Р О Н І К А

По шляху національної освіти.

Головна Управа Українського Центрального Комітету, розвиваючи свою діяльність, усе ближче й ближче підходить до здійснення вельми поважного завдання, що повстало в наслідок умов нашого еміграційного життя. Маємо на увазі організацію в недалекому майбутньому Українського Народнього Університету, який обслуговував би духові потреби української політичної еміграції в Польщі взагалі, а зокрема значної частини її у Варшаві.

Отож, розв'язуючи згадане питання, Головна Управа УЦК покликала до життя спеціальну комісію в складі проф. О. Лотоцького, проф. В. Біднова й члена УЦК В. Краснопільського. Комісія на протязі місяця перевела всю підготовчу роботу по організації циклу викладів на протязі часу з 23 лютого до 13 квітня б. р. Було опрацьовано програм, запрошено лекторів, винаймлено відповідне для викладів помешкання в будинку Східного Інституту, широко оповіщено українську еміграцію про безплатне відвідування викладів.

Виклади відбувалися кожної неділі від 16 год. 45 хв. до 19 год., цебто кожний день праці містив у собі два цілогодичних виклади. Пересічно на кожному викладі було 40 осіб. Викладів було виголошено 16 на такі теми: „Історія української національної думки“ (два) проф. О. Лотоцький, „Українська церква в історії і сучасності“ (два) проф. В. Біднов, „Антропологічна й етнографічна характеристика українця“ д-р Л. Чикаленко, „Дніпрові пороги — історичні відомості“ проф. В. Біднов, „Дніпрові пороги — їх регулювання“ проф. І. Шовгенів, „Економічні основи незалежності України“ д-р М. Ковалевський, „Головні моменти української історії“ (два) проф. М. Кордуба, „Властивості української мови“ (два) проф. Р. Смаль-Стоцький, „Основи демократії на Україні“ голова УЦК М. Ковальський, „Армія як основа державности“, ген. П. Шандрук, „Українська Народня Республіка в світлі науки про державу“ Ю. Киркиченко, „Кубань“ П. Сулятицький.

Помигаючи значне зацікавлення викладами слухачів, їх глибоку вдячність п.п. лекторам, що виявлялася бурхливими опле-

сками по закінченню кожного викладу, не можемо обминути мовчанкою загального вражіння української політичної еміграції в факту існування викладів. А це тим більше, що видрукованими викладами користувалася не лише наша еміграція в Польщі, але й у інших державах Європи, Азії й Америки. Сотні листів надходять звідусіль з подяками за надіслані відчити й проханням продовжувати розпочату працю. Надіємося, що новий академічний рік розпочнеться інтенсивною працею українських інтелігентних кол на шляху створення так потрібного в наших часах і умовах огнища української культури — Українського Народнього Університету.

—енко.

Академія на честь Євгена Чикаленка. ВАРШАВА.

Дня 28-го серпня минулого року місцева українська еміграція зібралася в залі „ІМКА“ на академію, влаштовану Головною Управою У.Ц.К., щоби вшанувати світлу пам'ять Євгена Чикаленка.

Академію відкрив і виголосив чулу промову голова Головної Управи У.Ц.К. М. Ковальський. В промові підкреслив прелегент багаті риси вдачі покійного, його ролю в нашому національному відродженню, в творенні культурних цінностей і їх підпомаганню, ролю в ділянці народнього господарства, його раціоналізації в напрямі підведення тривалих основ під власну державну будівлю.

Другу промову виголосив член Головної Управи У.Ц.К. В. Краснопільський, який охарактеризував покійного як зразкового патріота-громадянина.

Нарешті д-р Євмен Лукасевич (уже покійний) зачитав витяги з листів Євгена Чикаленка, з яких присутні яскраво уявили щедру обдаровану природою постать невтомного „будителя“ українського народу, який до кінця днів своїх турбувався долею поневоленої України.

Добрі промови й удало підібрані витяги з листів покійного, творили гармонійну цілість, що представила перед громадою величну постать одного з найвишніших патріотів української землі.

Свято незалежности.

В 12 річницю проголошення незалежности України відбулася у Варшаві велика й урочиста академія, програм якої складався з 2-ох рефератів, з цілої низки виступів хору Д. Котка, деклямації п. Е. Маланюка та з гри на бандурі п. М. Теліги. Академію було розпочато і замкнено співами національного гимну. Реферати виголосили: Голова У.Ц.К. п. М. Ковальський і член У.Ц.К. п. В. Краснопільський. В першому з цих рефератів, темою якого був — „Зріст чинників самостійности України“, докладчик торкнувся обставин, в яких було проголошено IV-ий Універсал, дальнішої боротьби українського народу, в яких виховувалась, непереможна нині, воля українського народу і його стремління до незалежного державного існу-

вання, тих поступів, які зробила і робить українська справа на міжнародньому форумі та ролі української еміграції у визвольній боротьбі.

На закінчення свого реферату промовець запропонував вшанувати вставанням пам'ять всіх тих, що життя своє віддали в цій визвольній боротьбі і передовсім — Головного Отамана Військ УНР Симона Петлюри, героїв Крут, Базару та тисячі інших.

В другому рефераті, темою якого був — „4-ий Універсал у світлі подій“ торкнувся п. В. Краснопільський тієї завзятої і лицарської боротьби і тих обставин, в яких народились і в яких були проголошені ідеї 4-го Універсалу.

ЛьВІВ. XII річниця проголошення державної незалежності України.

Дня 17 лютого б. р. заходи Управи відділу У.Ц.К. львівська еміграція відсвяткувала найвеличніший день нової нашої історії—день проголошення державної незалежності Української Народньої Республіки. Свято відбулося в залі М. Лисенка, на яке прийшло стільки народу, що багатьом довелося повернутися з-за браку місць до дому. В програму входили: вступне слово, яке виголосив посол О. Луцький, спів хору „Сурма“, деклямації, втрави луговиків, гра на бандурі й сольоспів. Свято закінчилося відспіванням національного гимну. Свято, як пише „Діло“, мало великий успіх і під моральним і матеріальним оглядом.

СОСНОВЕЦЬ. Дня 23-го

лютого б. р. Управа місцевого відділу У.Ц.К. улаштувала сходини колонії, на яких сот. Гальперин виголосив реферат, присвячений оголошенню державної незалежності Української Народньої Республіки 22 січня 1918 року в м. Київі.

Шевченкові дні.

69-а річниця смерті нашого поета Т. Шевченка була відсвяткована у Варшаві не менш урочисто. Програм академії, присвяченої його пам'яті, складався з реферату п. проф. Віднова та концертної частини, в якій взяли участь: п. Ольховий, п-і Шмурло, п. Теліга (гра на бандурі) та п. Морська (деклямації). Реферат п. проф. В. Віднова, який заля виступала з великим зацікавленням, освітлив перед присутніми багато сторінок минулого, які торкалися життя і смерті нашого Пророка та всіх тих пресектів вшанування його пам'яті, які повставали, які вже здійснені, або здійснити які має сучасне покоління.

УКРАЇНСЬКА СТАНИЦЯ. В пам'ять 69 річниці з дня смерті Т. Шевченка в Українській Станиці при м. Каліші 10 і 11 березня було відправлено службу Божу й панахиду, на якій настоятель станичної церкви п.-о. І. Бриндан виголосив відповідне урочисте слово. Вечерами 10 й 11 березня було влаштовано дві вечірки. Першого вечора після Заповіту директор станичної гімназії проф. В. Андрієвський виголосив на честь поета промову, після якої артистичний місцевий

гурток виставив „Невольника“.

На другий день відбулася дитяча вистава й концерт.

БІЛОСТОК. Дня 16 березня б. р. з ініціативи й заходами місцевої Управи відділу У.Ц.К. було відсвятковано 69 річницю смерті Т. Шевченка. На святі інж. М. Довбня відчитав реферат про життя, працю й творчість поета. Слід підкреслити, що на свято зійшлася ціла українська еміграція білостоцького району.

ПЕРЕМИШЛЬ. Управа відділу У.Ц.К. дня 10-го березня улаштувала відправу панахиди по національному пророкові Т. Шевченкові.

ОЗЕРИ. Місцева Управа відділу У.Ц.К. дня 10 березня влаштувала урочисту академію на честь Т. Шевченка, на якій були присутні всі українські політичні емігранти, що перебувають в Озерах.

ГРОДНО. Шевченківське свято в Гродні заходами Управи відділу У.Ц.К. розпочалося службою Божою й панахидою в місцевім соборі. Опісля в емігрантській світлиці-читальні відбулася академія, на якій, крім місцевої української колонії, були присутні й гості. Академію відкрив голова Управи відділу У.Ц.К. п. О. Юшко, після якого привітав по-білоруськи присутніх заступник архієп. Олексія п. о. В. Мойсеїв. Реферат про творчість поета виголосив п. В. Конєпацький, діти місцевих емігрантів-українців гарно декламували вірші, а хор відспівав кілька пісень з шевченківського репертуару.

Свято закінчено спільною фотографією.

ЧЕНСТОХОВА. Дня 29-го

березня заходами Управи відділу У.Ц.К. було влаштовано урочисту академію на честь Т. Шевченка. На академію прибула не лишень уся українська еміграція міста й околиць, а багато осіб з місцевого громадянства. На програм академії склалися такі точки: привітання Голови Управи відділу У.Ц.К. лейтенанта Шрамченка, реферат п. М. Ландяка про значіння Т. Шевченка як національного поета й продукції хору під диригуванням п. С. Паладійчука та деклямації.

Після академії відбувся спільний чай, під час якого розмови точилися на тему відбутого свята.

ЛОДЗЬ. Дня 6 квітня Управа відділу У.Ц.К. улаштувала урочисту академію, присвячену пам'яті Т. Шевченка. Мистецьки причепурена зала, блискучий тон промовців і глибина думки, що пробивалася з їх рефератів, прекрасне виконання сольоспівів і деклямацій творів поета, як також настроїв, викликаний вступним словом голови Управи відділу У.Ц.К. п. інж. Марченкової—ось успіх одної з зразкових академій нашої еміграції. Живий дух поета вітав на академії, в яку ініціатори вклали стільки праці й любови.

ТАРНІВ. Управа відділу У.Ц.К. улаштувала для членів колонії дня 30 березня святочну академію на честь Т. Шевченка.

Перед присутніми виднівся великий портрет поета, кисти місцевого члена т-ва п. Байбаракка, оздоблений зеленню й квітами та прикрашений рушником і національним прапором. Присутні проспівали спільно Запо-

віт і вислухали рефератів „Шевченко як ідеолог української справи“ й „Відношення українського громадянства до пам'яті Т. Шевченка“.

Академію закінчено спільним співом присутніх окремих пісень до слів поета й Заповітом.

ЖИРАРДІВ. Дня 16 березня Управа відділу У.Ц.К. улаштувала академію, присвячену пам'яті національного поета Т. Шевченка. На жаль, добре скомпонованих точок програму не всі члени колонії змогли почути через національну байдужість. Управа відділу повинна звернути на це увагу малосвідомих емігрантів.

Академія пам'яті С. Петлюри у Варшаві.

Четверта річниця смерті Головного Отамана—Симона Петлюри, яку гідно відсвяткувала українська колонія у Варшаві 25 травня б. р., виразно і ще раз показала, що день цей в нашому житті вже став великим національним святом, а академії, присвячені його пам'яті, стали днем урочистої маніфестації пошани до нашого Вождя та до його ідей.

До цього висновку міг прийти кожний, хто був на цьогорічній академії, хто приглядався до гостей, яких не могла вмістити одна з найбільших залей Варшави — зала Т-ва Техніків, бачучи серед них все нові й нові обличчя, не українців — бо вони всі тут, а серед численних представників політичних, наукових та громадських організацій народів польського та братнього нам „Прометею“.

Цьогорічну академію відкрито було співом молитви — „Божже великий, єдиний“, — у виконанні хору п. Пекарського, яку присутні вислухали стоючи.

Далі слідували реферати: Голлови УЦК п. М. Ковальського — „Роля Петлюри в відродженню української державности“ і Члена Управи УЦК п. В. Краснопільського — „Силует Симона Петлюри“. Реферати відділялись один від другого низкою виступів хору. Останньою частиною програму академії був фільм — „Похорон Симона Петлюри“, який було висвітлено під спів „Заповіту“. Академію було зачиєно співом національного гимну.

В рефератах було яскраво освітлено значіння і ролю С. Петлюри в нашій визвольній боротьбі, в добі пробудження українського народу, виразником якої він був.

В численних прикладах, перегортуючи одну за другою сторінки нашого минулого, не менш яскраво освітили промовці і саму постать С. Петлюри, яко державного мужа, творця армії, глибокого політика, революційного вождя та передового борця.

Реферати слухались з великим зацікавленням, пісні хору були відповідно до моменту підбрані, фільм похорону був новиною для більшости з присутніх.

І все це робило академію надзвичайно цікавою, творило урочистий настрій, в душу кожного з присутніх кинуло ще трохи бадьорости, ще трохи віри в перемогу нашу, бо народ, який зміг дати Петлюру, не може не перемогти.

УКРАЇНСЬКА СТАНИЦЯ.

День 25-го травня українське станичне громадянство почало молитвою за душу вождя нації—Симона Петлюри. У вечері зійшлося на жалібну академію, яку розпочав станичний хор національним гимном. Учителі станичної гімназії ім. Т. Шевченка п.п. Серета й Харитоненко виголосили реферати на честь героя. На академії п. Кость-Костенко прочитав свої глибокі патріотизмом вірші. Академію закінчили продукції хору „Журавлі“ й „За Україну“.

ГРОДНО. Українська емігрантська колонія за проводом Управи відділу У.Ц.К. розпочала день трагічної смерті Головного Отамана відправою понахиди за його душу в місцевому соборі.

На панахиді було присугнїх багато місцевих громадян. Панахиду правив настоятель собору з п.-о. Мойсеевим і протодіаконом Г. Шняркуком при співі архиерейського хору.

Після панахиди зібралися українці в одній з найбільших залей Гродна на жалібну академію. Прибуло туди не мало й місцевих громадян, щоби засвідчити своє співчуття великій національній втраті. Академію закінчено відспіванням національного гимну.

КОВЕЛЬ. Заходами Управи відділу У.Ц.К. IV річниця трагічної смерті Головного Отамана почалася службою Божою й панахидою у місцевій церкві.

Перед панахидою настоятель церкви п.-о. І. Губа виголосив високо-патріотичну промову, в якій змалював постать героя-мученика за Україну.

У вечері в великій залі, де на підвищенні був уміщений портрет С. Петлюри, оздоблений квітами, зібралося багато народу на жалібну академію.

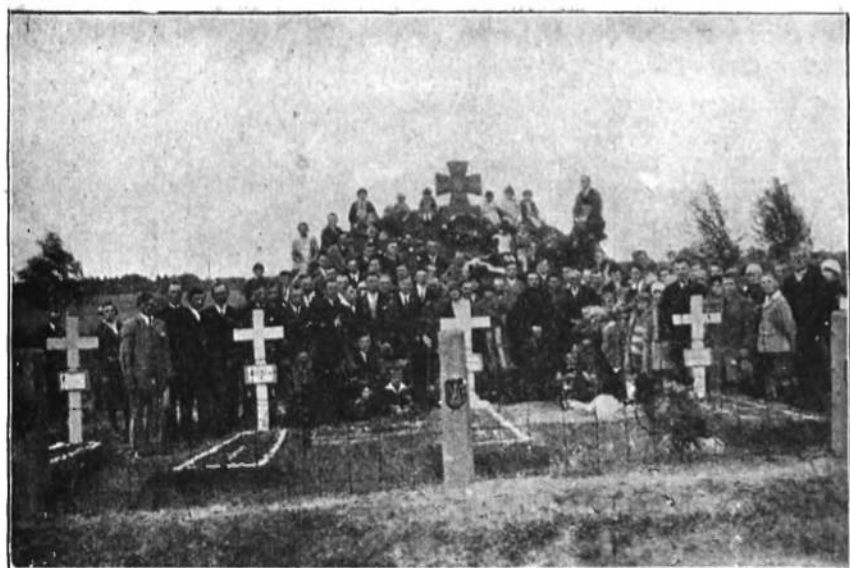
Академію відкрив заступник голови управи відділу У.Ц.К. п. П. Доманицький, який запросив у почесну президію п.п. Г. Стаднюка, д-ра М. Пирогова, п.-о. І. Губу і п. Ф. Сумневича. Реферат на тему „Симон Петлюра“ виголосив п. О. Калюжний. Після реферату молодь деклямувала відповідні до моменту вірші.

ХОЛМ. Управа відділу У.Ц.К. на чолі всієї української політичної еміграції м. Холма в день 25 травня прийшла на панахиду до місцевої церкви, щоби помолитися за спокій душі свого Головного Отамана. На панахиду прийшло багато місцевих громадян.

Після панахиди зійшлася еміграція в „Хату Емігранта“, прослухала реферат і закінчила жалібний день відспіванням національного гимну.

ІВАЦЕВИЧІ. Зраня 25 травня за ініціативою Управи відділу У.Ц.К. було відправлено службу Божу за душу покійного Головного Отамана. На службі Божій була присутня вся українська еміграція Івацевич і околиць, а також багато прихильників вивольних змагань українського народу з поміж місцевої людности.

Після служби Божої відбулася академія на честь мученика-героя, на якій виголосив промову голова управи відділу У.Ц.К. п. О. Гребенюк і п. І. Богдан. Академію закінчено відспі-

Панахида по С. Петлюрі на „Козацькій Могилі“ в Олександріві-Куявському, уряджена відділом У.Ц.К.

Група членів відділу У.Ц.К. в Торуні на академії С. Петлюри.

ванням присутніми національно-го гимну.

ТОРУНЬ. За ініціативою й старанням Управи відділу У.Ц.К. відбулася зраня служба Божа за душу покійного вождя народу, а в вечері жалібна академія на його честь.

Після академії присутні зафіксували момент спільною фотографією.

ЛЮБЛИН. І Люблин, як і решта управ відділів У.Ц.К., розпочав день 25 травня панахидою, після якої вся колонія зішлася заслухати реферата, присвяченого пам'яті великого вождя й набратися сил для майбутньої боротьби.

БЕРЕСТЬ. Управа відділу У.Ц.К. під головуванням п. П. Силенка зраня 25 травня влаштувала урочисту панахиду за душу покійного Вождя, а у вечері жалібну академію, після якої перевела збірку на бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі.

ЦУМАНЬ. За ініціативсю Управи відділу У.Ц.К. була відслужена служба Божа за спокій душі св. п. Симона Петлюри в місцевій церкві.

ПЛОТИЧНЕ. Заходами Управи відділу У.Ц.К. зраня дня 25 травня була відправлена панахида за душу Головного Отамана, а ввечері улаштована жалібна академія на його честь. В програм академії входили реферати п.п. Теравського й Осьмака, деклямації, спів хоровий і гра оркестри.

БІЛОСТОК. Старанням управи відділу У.Ц.К. в день 25 травня вся українська емігрантська колонія м. Білостока й околиць молилася на панахиді за душу свого покійного Вождя. По обіді

зібралася вся колонія на збори й заслухала реферата, присвяченого пам'яті С. Петлюри.

ТАРНІВ. Тарнівська управа відділу У.Ц.К. вшанувала день трагічної смерти Гловного Отамана спільними сходинами всієї еміграції, на яких було зачитано реферати, присвячені пам'яті С. Петлюри та відспівано національний гимн.

ОЗЕРИ. В місцевій православної церкві заходами управи відділу У.Ц.К. було відправлено панахиду за спокій душі вождя українського народу—С. Петлюри. На панахиді, крім всієї української політичної еміграції, що перебуває в Озерах, було багато присутніх і місцевих громадян.

Над могилою П. І. Холодного.

10 червня 6. р. відбувся у Варшаві похорон бл. пам. П. І. Холодного.

Знову виросла на чужині нова могила, в яку віддала українська еміграція не лише борця, але і дорогий та невіджалуваний скарб.

О годині 6-ій вечора зібралася місцева українська колонія в церкві на православному цвинтарі на Волі, де серед зелені, квітів та вінків стояла домовина.

Коротка служба Божа, яку відправив п.-о. Коваленко при асисті 4-ох священників і діякона, коротке і натхненне слово п.-о. Малюжинського і домсвину виносять друзі, а між ними і п. Головний Отаман, що спеціально прибув на похорон до Варшави,— на місце останнього спочинку.

В жалібному поході тягнуться один за другим вінки. Багато їх: від Уряду У.Н.Р., від родини Лівіцьких і Холодних, Сальських, від Українського Центрального Комітету у Польщі, від Українського Об'єднання в Чехословаччині, від Вояцтва УНР, від української еміграції у Львові, від б. Січових Стрільців, від товариства „Луг“, від друзів — мистців зі Львова, від празької Групи та від закордонного Бюро УРДП, від К. Мацевича, В. і Л. Садовських, М. Ковальського, В. Краснопільського, від корпорації „Запорожжя“ у Варшаві, Союзу Українок-емігранток у Польщі, Спілки Інженерів та техніків українців емігрантів у Польщі, від Української Станиці в Каліші, від мистецького гуртка „Спокій“ та кілька безіменних від друзів.

Оточили свіжу могилу, поставили домовину... Почалися прощальні промови: Заступника Голови Ради Міністрів проф. О. Лотоцького, Військового Міністра ген. В. Сальського, Голови УЦК М. Ковальського, члена У.Ц.К. В. Краснопільського, Ю. Магалецького, ген. Загородського, п. Зайцева, п. Мегики, п. Кузьмінського.

Кожний з них разом із грудкою землі, разом із смутком та сумом — кидав на могилу П. І. Холодного і квіти спогадів про його життєвий шлях, повний вічних шукань краси і правди, про його невсипучу діяльність для народу, з якого вийшов.

Одно за другим падали на могилі шири і теплі слова прощання. Теплі... бо не витримувало і м'якло серце випробованих в боях вояків, випробованих

на вигнання емігрантів... І на могилу П. І. Холодного скотилася не одна емігрантська сльоза.

До сумної урочистості телеграфічно прилучились — Голова Ради Міністрів — В. Прокопович, Український Громадський Комітет в Румунії, Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові, Товариство Українських письменників і журналістів у Львові, б. Січові Стрільці, Українська Господарча Академія в Подєбрадах, українська еміграція у Львові, в Білостоці та ціла низка українських організацій і окремих осіб.

Замурували, засипали могилу, але довго ще не розходились присутні на пхоронах, довго в вечірній тиші лунали по самітньому цвинтарі сумні мелодії „Заповіту“ і „Чуеш, брате мій“.

—ий.

Український Клуб у Варшаві.

Що місяця улаштував Український Клуб у Варшаві ширші вечери, програм яких заповнювали концерти, співи, забави та танці, які охоче відвідувались як українським, так і не українським громадянством. Протягом минулого півріччя відбулося тут рівнож декілька рефератів, а між ними: п. д-ра М. Ковалевського — „Сучасне положення на Україні“ і п. В. Краснопільського — „Судовий процес у Харкові“. Завдячуючи Українському Клубові, варшавська українська колонія спільно зустріла новий рік на клубових вечерниках в залах Східного Інституту. Управа Клубу

багато праці також
зації української ди-
ли у Варшаві. Біжу-
замкнула Управа ве-
ми 18 травня б. р.

Управі Українського Клю-
бу у Варшаві в біжучому році
належать: п. д-р Т. Олесіюк (го-
лова), п. ген. П. Шандрук (заступ-
ник), п. С. Лукасевичева (скарб-
ник), п. інж. Ільницький (госпо-
дар), п. В. Завадська (секретар)
п. В. Краснопільський (культ-
освіт. відділ) і п. С. Іванович.

Союз Українок - Емігранток у Польщі.

Досить активна діяльність
помічається в життю Союзу
Українок - Емігранток у Польщі.

8 грудня м. р. відбулися
у Варшаві загальні збори членів
Союзу, які уважно пригляну-
лись до потреб українського
жіноцтва, перебуваючого у Поль-
щі і не менш уважно підійшли
до ролі, яку мусить відігравати
українське жіноцтво в нашій
визвольній боротьбі. Ці збо-
ри ухвалили взяти на себе
ініціативу організації всеемігра-
ційного українського союзу жі-
нок, щоби тим самим вивести
діяльність українського жіно-
цтва на ширші організаційні
тори, а що найголовніше, дати
йому можливість ширшої праці
на міжнародньому форумі в се-
мі організованого жіноцтва ин-
ших народів. Ці збори сконста-
тували рівнож потребу відкрит-
тя при Союзі курсів українсь-
ких сестер-жалібниць, реестра-
ції українських жінок, які виши-
вають, щоби тим самим умо-
жливити їм організований збут

вишивок, ухвалили внести ста-
тут Союзу на затвердження
польською владою та винесли
низку інших, сьогодні вже ча-
стинно зреалізованих, постанов,
що торкалися організаційного
життя Союзу.

До Управи Союзу в біжучій
каденції належать: п. М. Лі-
вицька (голова Союзу), п. Н.
Саліковська (заступник голови),
п. К. Безручкова (керов. госпо-
дарчої секції), п. В. Завадська
(керов. закордонної і феміні-
стичної секції), п. Г. Чуйко-Чи-
каленкова (скарбник), п. М.
Мандзенкова (секретаріят) та
п. К. Чайківська. До ревізійної
Комісії Союзу увійшли: п. Н.
Лотоцька (голова), п. Е. Шан-
друкова та п. Л. Доценкова.

19 січня б. р. відбулася у
Варшаві, організована Союзом,
ялинка для дітей. Програм її,
в більшій частині виконаний са-
мими ж дітьми, був досить ши-
рокий, різноманітний і цікавий
не лише для дітей, але і для
тих численних гостей, які цю ве-
чірку відвідали.

12 лютого б. р. зреалізовано
одну з головних постанов за-
гальних зборів Союзу — від-
крито при Союзі курси укра-
їнських сестер-жалібниць. На
скромне, але не позбавлене мо-
ментів певної урочистости, від-
криття курсів, крім членів Со-
юзу Жінок, зявилися і запрошені
гості. Голова Союзу п. М. Лі-
вицька відкрила курси довгою
промовою, в якій торкнулася
ситуації України, яка пророкує
недалекий упадок московського
окупаційного режиму на Україні
і тих обовязків, які сучасний
момент покладає на українську
жінку. Голова корпорації „За-

порожжа“ п. І. Липовецький, промовляючи до зібраних, висловив надію, що за прикладом Варшави підуть і інші осередки згуртування нашої еміграції і що курси сестер-жалібниць перетворяться в популярну і сталу організацію, яка всебічно підготує українське жіноцтво до несення допомоги українському воякові на полі бою. Далі промовляли: п. ген. В. Сальський, який підкреслив чинний патріотизм українського жіноцтва, п. М. Ковальський, який вітав відкриття курсів від імені української еміграції у Польщі і п. д-р М. Волосянко, який торкнувся технічного боку організації курсів.

28 лютого б. р. відбулися чергові надзвичайні збори Союзу, які носили інформаційний характер. На цих же зборах було виднесено протест проти кривавого терору на Україні, обрано почесним членом Союзу п. О. Петлюрову та обговорено низку питань організаційного характеру, що торкалися організації курсів, українського Червоного Хреста та різних біжучих справ.

В бажанні дати ініціативу до організації Всеєміграційного Союзу українських жінок, Управа Союзу звернулася з відповідною відозвою до всіх українських жінок на еміграції (ч. б. „Тризуба“), в якій закликає українське жіноцтво до організації та вказує користі, які випливають з утворення цієї всеєміграційної жіночої централі.

Спілка інженерів і техніків українців емігрантів у Польщі.

З моментів, які на протязі

останнього півроку почалися в житті інженерів і техніків, організації грантів у Польщі, вчинилися спроби згуртування і пинитися на IV зїзді, який відбувся 19 с. р. у Варшаві.

Зїзд відчинив вступною промовою Головою Спілки п. проф. І. Шовгенів. Обравши президію (п. інж. Момот і інж. Молодожененко) і вшанувавши встановленням пам'яті померлих членів Спілки, зїзд вислухав справоздання Управи Спілки і акт ревізійної комісії.

Зїзд цей до деякої міри можна вважати за переломовий момент в житті Спілки, бо на ньому вперше було сконстатовано потребу ревізії статутних позицій, на яких опирала свою діяльність Спілка, і почулися голоси, які вимагали більш конкретних проявів праці як самої Спілки, так і її членів на ниві громадській, культурно-освітній, які вказували на необхідність широкої участі членів Спілки в організаційному і громадському житті української еміграції у Польщі.

Напрямки праці, на які Спілка мусіла би звернути увагу в своїй діяльності в будучині були рівнож вказані прибувшими на Зїзд п. Військовим Міністром ген. В. Сальським і Головою Укр. Центр. Комітету у Польщі п. М. Ковальським, появлення і промови яких на зїзді були оваційно зустрінуті.

П. ген. В. Сальський, вітаючи зїзд від імені Уряду УНР, просив учасників зїзду ні на хвилину не забувати прийдешньої збройної боротьби і завжди бути до неї готовими. Голова УЦР

Група членів відділу У.Ц.К. в Рейвощю в роковини смерті С. Петлюри.

Товариські проводи голови відділу У.Ц.К. в Біловіжі перед його відїздом до Франції.

п. М. Ковальський в своїй промові підкреслив потребу ґрунтовної підготовки до зреалізування завдань, які на еміграційні фактори покладає Батьківщина, підготовки до відбудови зруйнованого економічно життя України, а на еміграції — участь у вихованню свого найменшого брата і підготовка його до майбутньої боротьби.

Чи зреалізують, а як зреалізують, то в якій мірі, члени Спілки ці висловлені віздом побажання — покаже черговий зїзд членів Спілки, але вже сьогодні, приглядаючись до життя нашої еміграції у Польщі, можна зауважити досить активну працю членів Спілки в поодиноких осередках перебування нашої еміграції у Польщі.

На цьому зїзді було порушено також і справу організації федерації українських спілок інженірів та техніків, яка об'єднала би всі аналогічні організації, що вже існують і в інших державах. Цей же зїзд ухвалив протест проти утисків і кривавого терору на Україні, в якому, між иншим, звернувся до організації інженірів і техніків інших держав з закликом приєднатися до цього протесту, і надіслав привітання Панові Президентові і Урядові УНР.

До Управи Спілки в бїжучому році належать: п. ректор І. Шовгенів (голова Спілки), інж. О. Ільницький, інж. Л. Панасенко, інж. Чубенко та інж. П. Сікора.

Корпорація „Запорожжа“ у Варшаві.

Протягом останнього півроку багато активності виявила і

академічна корпорація „Запорожжа“, що недавно повстала у Варшаві. Щоби зазнайомити українське громадянство з метою свого повстання і з завданнями, які вона перед собою ставить, влаштувала Управа х-ціі широкий інформаційний вечір. Маючи на меті зближення своїх членів, запровадило „Запорожжа“ сталі суботні збірки своїх членів, які заповнило рефератами. На Великодні Свята корпорація влаштувала спільні розговини для своїх членів і гостей. Одним з завдань, які корпорація ставить перед собою є плекання спорту. Поки що члени корпорації вчащають на фехтункові вправи. З початком червня передбачається низка екскурсій за місто і урухомлення нових відділів спорту. Корпорація оподаткувала своїх членів одною книжкою для Бібліотеки ім. С. Петлюри у Парижі. До Управи корпорації в бїжучому році належать: п. І. Липовецький (голова), п. С. Киричок (заступник), п. М. Лівницький (секретар) і п. В. Іванович (скарбник).

Товариство допомоги студентам українцям високих шкіл м. Варшави.

12 січня б. р. в помешканні Українського Студенського Дому відбулися загальні збори членів Т-ва, які від імени Управи Т-ва відчинив п. проф. Р. Смаль-Стоцький і які провадив Голова УЦК п. М. Ковальський. На зборах зложив коротке, але вичерпуче справоздання з праці Управи п. проф. Р. Смаль-Стоцький. Досягнення і працю

Т-ва найліпше зілюструють самі цифри: 17.500 зол. здобуті стараннями п. проф. Р. Смаль-Стоцького при попертю і підтримці наших урядових чинників від державних установ, 2.294 зол. — ріжних пожертв і 603 зол. — членських внесків. Маючи ці матеріальні засоби, Т-во видало: 10.000 зол. на придбання помешкання для „Українського Студенського Дому“, 5.319 зол. на його урядження і утримання, 2.840 зол. на позики незаможним студентам, 1.421 зол. на безповоротні допомоги для них і т. д.

Студенський Дім складається з інтернату на 20 осіб, з просторою залі, що може вмістити в собі до 50 крісел і канцелярії Української Студенської Громади, в якій міститься також і її бібліотека.

До Управи Т-ва на біжучий рік обрано: п. проф. Р. Смаль-Стоцького (голова), п. проф. Віднова (заступник), п. д-ра Л. Чикаленка (секретар), п. В. Завадського (скарбник), п. П. Сулятицького і п. І. Іножарського.

Клуб „Прометей“.

Що тижня, а часами і частіш відбувалися тут реферати визначних представників народів, що входять в його склад. Хто має можливість систематично вчашати на ці виклади, хто уважно прослухав всі ті ріжнманітні теми, які порушували докладчики в своїх рефератах, той мимоволі переконавався в тому, що ідеї, які поставив собі в підвалини „Прометей“, є міцні і тривалі, що гасла „Прометей“ ширяться, що

близькі вони до свого зреалізування.

Українська дитяча школа у Варшаві.

Вже майже рік існує у Варшаві Українська Дитяча Школа. Ділиться вона на дитячий садок, нормальну школу і недільні курси українознавства. Виклади відбуваються в помешканні Східного Інституту. Існує вона під протекторатом Укр. Центр. Комітету, який вже вжив заходів до її легалізації відповідною польською владою. Справами школи керує Педагогічна Рада, до складу президії якої входять: п. інж. О. Ільницький (голова), п. інж. П. Нестеренко (скарбник) і Л. Лукасевич (секретар). Школа має багату педагогічний персонал з п. проф. В. Відновим на чолі. При школі існує дитячий пластивий гурток. В минулому році вона організувала кілька забав для дітей, які пройшли з належним успіхом і дали певні матеріальні зиски. Пожертви окремих осіб в минулому році дійшли до 707 зол. 15-го травня б. р. з надзвичай задовольняючим вислідом закінчено в школі перший шкільний рік і розпочато літні ферії.

Третя виставка мистецького гуртка „Спокій“.

8—10 червня б. р. відбулася вже третя вистава мистецького гуртка „Спокій“ у Варшаві. З великою приємністю належить підкреслити той поступ, який помічається, як в життю самого гуртка, так і в працях

поодиноких його членів. Біжуча вистава дала далеко більшу кількість праць, а в самих працях видно було розуміння мистецьких завдань і певний поступ в мистецький техніці. В виставці взяли участь: п. п. Л. Бучковський, В. Васківський, Д. Дунавський, П. Мегик та Н. Хісевич. Були на ній виставлені рівнож і фотографії праць померлого в минулому році талановитого різьбяря — члена гуртка бл. п. В. Побулавця та його портрет. Ширшу оцінку праць Гуртка залишаємо фахівцям. Тут підкреслимо лише те, що на виставці рясно було репрезентовано не лише малярство, було тут представлено багато праць і з обсягу декоративу, графіки та внутрішньої архітектури — проєкт репрезентативної ідальної залі в талановитому виконанню артиста-маляра П. Мегика. Виставка залишила по собі надзвичайно гарне враження.

З життя української еміграції.

Річні загальні збори у відділах Т-ва Український Центральний Комітет у Польщі.

Згідно з новим статутом Українського Центрального Комітету, що його ухвалено на 2-му делегатському зїзді української політичної еміграції в Польщі, протягом місяців січня і лютого відбуваються загальні збори відділів його, на яких подаються справоздання з діяльності колоній, перевибираються керуючі і репрезентативні органи та виносяться різні постанови.

БІЛОСТОЦЬКИЙ ВІДДІЛ.

Протягом минулого року провадив культурно-освітні курси, на яких було прочитано більше 30 рефератів і відчитів, заклав бібліотеку, для якої пренумерував ряд газет і журналів, улаштував свята і урочистості, звязані з українськими традиціями та визвольним рухом.

На рік біжучий обрано до скаду управи: інженра Росомачу на голову, інж. Ковалевського, п. Рибалку, інж. Довбню та інж. Момота — на членів управи; до ревізійної комісії: інж. Зоня, п. Паламарчука і п. Перопелицю.

ЩЕПІОРНСЬКИЙ ВІДДІЛ.

Провадив пивярвю, намагався відчинити споживчого sklepa на паях, заснувати касу взаємодомочі. До нової управи обрано: Шевченка Федора — на голову, Доскача Григорія — на заступника голови, Лазарчука Володимира — на скарбника, та Якименка Якова — на секретаря; до ревізійної комісії: Проценка Петра, Топчія Володимира й Зленка Макара.

Збори вшанували через повстання пам'ять Головного Отамана Симона Петлюри та вислали привітання заступникові його Андрієві Лвицькому.

ІВАЦЕВИЧСЬКИЙ ВІДДІЛ.

Ухвалив як можна більш виписувати газет і журналів та придбати книжок. Управу залишено стару в складі: п. Гребенюк — голова, п. Короткий — секретар і п. Миколаєнко — скарбник. До ревізійної комісії обрані: пп. Сердюк Тро-

жим, Мандрик Микола й Смірнов Андрій.

ВІДДІЛ В ОЗЕРАХ.

Урочисто обходив Шевченкові дні та річницю Головного Отамана Симона Петлюри, виключив зі свого складу та оголосив бойкот п. Григоренкові „за ганебне і неприхильне відношення до засадничих ідей української еміграції“.

До управи вибрано: Лемпія Івана — на голову, Фтеміва Івана — на секретаря, Яценка Степана — на скарбника; на ревізора Лемпія Степана. З ухвал зборів слід відмітити постанову про те, щоби і на біжучий рік відсилати до Головної Управи УЦК-ту не 25% вступаючих від членів відділу членських внесків, як то вимагається статутом УЦК-ту, а 50% з огляду на ті великі видатки, які несе Головна Управа в зв'язку з зацікуванням українською еміграцією в Польщі.

ВІДДІЛ У ГРОДНІ.

Святкував Шевченкові свята обходив річницю Симона Петлюри, поставив в місцевому православному соборі національний образ Божої Матері на знак історичної пам'ятки перебування української політичної еміграції в цьому місті, відчинив світлицю читальню, впорядкував ялинку для дітей, передплатував цілий ряд газет і журналів. З загальних настроїв колонії слід відмітити пробудження активності та піднесення зацікавленості серед широкого грона колонії до справ державно-національних, чому прислужився і 2-й делегатський з'їзд і утво-

рення Головної Еміграційної Ради, як рівно й піднесення нашої акції на міжнародньому терені.

Черговим завданням колонії в Гродні є вирішення питання з навчанням підростаючих дітей.

До управи відділу обрані: п. О. Юшко — на голову, п. Дорошкевич — на заступника голови, п. Конопацький Іполіт — на секретаря, п. Войцешко — на скарбника і п. Герольд — на члена управи.

В цей же день колонія відсвятувала свято Державности, на якому п. Конопацький Валентин відчитав реферат про події, що привели до акту 22-го січня 1918 року.

На закінчення дня збори винесли протеста в приводу терору на Україні такого змісту: „Українська колонія у Гродні рішуче протестує перед культурним світом проти наїздників окупантів, які:

- 1) нищать віковічні здобутки української культури,
- 2) вбивають в людині християнську мораль та релігію,
- 3) кривавим терором і людським знущанням винищують як передову, так і рядову інтелігенцію, селян і робітників, доводячи край наш до повної економічної і культурної руїни“.

ВІДДІЛ У ПЛОТИЧНІМ.

Має своє радіо і бібліотеку, яка потрохи поповнюється свіжими книжками, виписує українські газети і 8 журналів; має позичково-допомогову касу з капіталом в 450 злотих; влаштував ялинку для дітей і зустріч Нового Року; мається на меті відчинити семейну кантину й

школу для малограмотних. Новий склад управи такий: голова — Теравський Олександр, заступник голови — Курса Микола, скарбник — Хлібників Пантелеймон, секретар — Застела Василь і керownik культурно-освітньої справи — Толочний Іван. Ревізійна комісія: Монастирський Пилип, Бугаєць Павло й Свиваренко Марко.

ВІДДІЛ В АЛЬБЕРТИНІ.

Обрав до складу нової управи Козієнка Івана — голова, Вовкогона Якова — секретар, Скляренка Івана — скарбник, Слища Петра — ревізор.

Перед відкриттям зборів у приходській церкві міста Альбертина було відслужено панахиду по Головному Отаманові Симонові Петлюрі та 359 лицарях, розстріляних у Базарі. На панахиді крім емігрантів було багато й місцевих прочан.

БЕРЕСТЕЙСЬКИЙ ВІДДІЛ.

Постановив доручити управі своїй якнайскорше довести до відома Головної Управи УЦК-ту про те, що в видаваних нині українським емігрантам т. зв. нансеновських паспортів, мимо подаваних відомостей про українську національну приналежність, зазначається походження російське. Зібрані на зборах, стоячи на становищі, що ніхто інший, навіть так високоавторитетна особа, як високий комісар Ліги Націй Нансен і хочби і ціла Ліга, не мають ставити про національну приналежність якої б то не було особи, крім неї самої, — просять і вимагають від установ і осіб, що репрезентують укра-

їнську еміграцію, негайно підняти відповідну акцію, скеровану до якнайскоршого усунення існуючої, так прикрої, ображаючої найелементарніші почуття людської гідності українських емігрантів, постановки питання про національну приналежність нашу. Другою важливою постановою зборів є доручення управі підготовки ґрунту до якнайскоршого заснування при відділі кредитового товариства. До нового складу управи ввійшли: Силенко Порфир—голова, Шмалій Кирило — заступник голови і секретар, та Німий Андрій—скарбник; до ревізійної комісії: інж. Сімянців Олекса, інж. Блудимко Іван та п. Соколовський.

ВІДДІЛ У ТОРУНІ.

29 лютого українська емігрантська колонія відбула свої чергові річні загальні збори. На збори завітав із Варшави представник Головної Управи Українського Центрального Комітету в Польщі полковник Михайло Садовський, якого й запрошено одностайно головувати на зборах.

Перед розпочаттям обряд полковник Садовський в обширній промові подав зборам інформації про життя й діяльність української еміграції по всіх державах, про її конференції та зїзди й про об'єднуючий еміграційний орган — Головну Еміграційну Раду; про уряд Української Н. Республіки, його працю і завдання, як рівно й про ті успіхи, що він їх досягнув і особливо в останньому часі.

Після інформації керownik уступаючої управи торунського відділу Українського Централь-

ного Комітету Михайло Кошук подав коротенький звіт про діяльність уступаючої управи відділу, а ревізійна комісія зачитала два акти про обревізування відчитності й діловодства управи, яке знайдено в хаотичному й невпорядкованому стані. З приводу цих актів керовником відділу п. Кошук не задовго до зборів було вистосовано до ревізійної комісії ображаючого й непристойного як по формі, так і по змісту листа, якого голова ревізійної комісії Василь Шевчук відчитав зборам слідом за актами комісії, як рівно й відповідь ревізійної комісії на того листа.

Загальні збори, вислухавши все те, постановили:—звіт прийняти до відома, новій управі відділу привести до порядку всі справи, а новій ревізійній комісії ще раз обревізувати відділ; справи особистих непорозумінь між членами управи і ревізійної комісії залишити до розв'язання їм самим.

Після цього переведено обрання нового складу управи відділу й ревізійної комісії, ухвалено привітати Пана Головного Отамана, Уряд Української Народньої Республіки, Головну Еміграційну Раду та Головну Управу Українського Центрального Комітету та винесено протести проти релігійних переслідувань й кривавого терору на Україні.

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ТОВАРИСТВА ДОПОМОГИ В КАЛІШІ.

29 минулого місяця найстарша на еміграції взагалі і в Ка-

ліші зокрема українська організація під назвою „Українське Т-во допомоги емігрантам з України та їхніх родин“ відбуло свої чергові річні загальні збори.

Відчинив збори голова уступаючої управи Товариства підполковник Микола Харитоненко, на пропозицію якого збори обрали президію в складі: полк. Михайла Садовського — голова, генерала Олександра Загредського — заступник голови й учителя дитячої школи ім. Симона Петлюри в Українській Станиці Степана Кссть-Костенка — секретарем.

Після затвердження запропонованого управою порядку денного й зачитання протоколу минулорічних загальних зборів Товариства слово по черзі дано голові управи, скарбникові й редакторів видавництва „Чорномор“ (власність Товариства), якими відчитано справоздання з цілорічної діяльності Товариства.

З тих справоздань довідалися ми про різноманітну й широку діяльність Товариства, що направлена, з одного боку, на здобуття матеріальних засобів і, з другого — на допомогу й культурну акцію серед калішської емігрантської колонії.

Здобуваючи засоби, Товариство провадить майстерню ручних жіночих виробів і видавництво „Чорномор“. Йдучи з допомогою українській еміграції в Каліші, Т-во: 1) утримує Дім Українського Емігранта, в якому мають за дешеву ціну притулок 10 емігрантських родин, канцелярія й друкарня Товариства; 2) уділювало найбільшим

емігрантам допомоги в грошах, одязі, білизні, взутті й ліках, 3) видавало дітям емігрантів як рівно й тяжко хворим сухітникам молоко; 4) йшло в допомогу емігрантові позичками й працею в майстерні ручних виробів; 5) допомогло пожертвою в 200 злотих придбати для стаціонарної козацької святопокровської церкви нових священничих риз; 6) поставило 32 надгробки над українськими емігрантами, що, не дочекавшись щасливої долі повернення на Батьківщину, кості свої зложили на чужині і сплять сном вічним на православному цвинтарі у місті Каліші; 7) видало 100 злотих т-ву військово-історичному на друк збірника матеріялів до історії війська українського під назвою: „За державність“; 8) брало участь у всіх національних святах й обходинах; 9) провадило бібліотеку, в якій маєть ся оотні книжок та завжди свіжі газети й журнали.

З звітів тих, крім цього, почули ми, що в спосіб ганебний, підступний намагався колишній голова Т-ва Микола Шаповал відібрати у Т-ва друкарню видавництва „Чорномор“, що була придбана Т-вом в часі його головування. Свою цю акцію злочинну переводив п. Шаповал через виселеного нині з Польщі Федора Крушинського, який виточив у Калішському польському суді аж три судових розправи. Та суд зрозумів уся махінацію обох згаданих панів і оборонив Т-во від зазіхань непростених претендентів - „власників“ чужого громадського майна.

З постанов зборів варто від-

мітити дуже важливу й дуже похвальну ухвалу, якою вмінено в обовязок новообраній Управі купити на власність Т-ва кавадок землі в гірській кліматичній місцевості Галиччини під санаторію для хворих на сухоти українських емігрантів, колишніх вояків. По заслуханню звітів і акта ревізійної комісії й прийнявши до відомости звіти та затвердивши пороблені видатки, збори висловили уступившій управі подяку за її так корисну на полі культурно-гуманітарному працю й на знак пошани і признання майже всіх членів її обібрали на відповідальні становища на рік біжучий.

Таким чином, новий склад управи Т-ва виглядає так: підполковник Микола Харитоненко — голова, полк. Михайло Садовський і ген. Олександр Загородський — заступники голови, адм. підпол. Петро Опаренко — секретар, адм. сотник Василь Кравчук — скарбник і ген. штабу полк. Михайло Приходько, підполковник Михайло Середа та адміністр. сотник Яків Дробина — члени управи.

На закінчення збори ухвалили привітати носія української національно-державної ідеї пана Головного Отамана Андрія Ливицького та винесли гострого, рішучого протеста проти релігійних переслідувань та національного терору на Україні.

Свято Української політичної еміграції в Гродні.

Листопада 3 дня м. р. відбулося урочисте освячення образу

Матері Божої, який місцева українська політична еміграція склала в дар Соборові в пам'ять про своє тут перебування. Образ цей намальовано олійними фарбами, оздоблено вишиваним рушником і платом з блакитного едвабу, на якому вишито жовтим едвабом молитву: „Скору охорону свою, Богородице, і поміч та ласку вияви на слугах своїх! Втихомир, чистая, хвилі марних думок, і впалу душу мою підними! Бо знаю я, знаю, Діво, що в силі Твоїй все, що ти хочеш“!

На рамі прибита мідяна дощечка з виритим на ній написом: „Українські політичні емігранти — Гроденському Православному Соборові, року Божого 1929“.

Національний вигляд образу робить надзвичайно гарне й миле враження.

По службі Божій, при величезному здвизі народу, освячення образу і молебні відправив Архiepіскоп Олексій з усіма місцевими пан-отцями і архидіаконами та пан-отцями і діяконами українськими, які на це свято приїхали до Гродна.

Перед посвяченням Архiepіскоп Олексій звернувся до присутніх з чудим казанням, в яким, між иншим, сказав, що маленька куцка людей, які покинули свою прекрасну Батьківщину, перебуваючи тут на чужині в несприятливих умовах, спорудила образ цей і подарувала його Соборові. Владика, закликаючи гаряче молитися Божій Матері, підкреслив, що звідки знати, чи не вона через цей образ виявила нам свою милість і врятувала від страшного, що могло стати-

ся цими днями, а власне, сливе напередодні посвячення образу przypadково в Соборі знайдено було вибухові матеріали, невідомо ким і з якою ціллю покладені.

Зворушливе казання Високопреосвященного викликало у багатьох сльози. Панувало релігійне піднесення.

Образ було обнесено з хрестним ходом навколо Собору і уряджено в призначеному місці.

На урочистості присутні були запрошені представники від польської влади — п. заступник повітового старости, представник грузинів доктор Алшибая та представники церковного Брацтва.

По освяченню образу учасники і гості були запрошені по українському звичаю на сніданок, який відбувся в помешканні місцевого церковного старости Собору.

За широкими столами чудово загосподареними нашими панями засіло до 40 чоловік гостей.

Головний уповноважений У. Ц. К. п. Євген Галаневич звернувся до присутніх з короткою промовою, в якій між иншим сказав: „Сьогодні українська еміграція в Гродні в дев'яту річницю свого перебування в державі гостинного народу польського обходить урочистість освячення образу Матері Божої. Кожному відомо, яка гірка доля політичного емігранта на чужині, але ми несемо цей тяжкий хрест у вірі, що все на світі діється з волі Божої і по заслугах наших.“

В теперішню годину — панування ворожнечі на світі, коли

смуток і сумнів огортають душу—до кого ж маємо звертатися за підтримкою і втіхою, як не до заступниці всіх покривджених — Матері Бога нашого.

Не звертаючи уваги на наші обмежені можливості, ми своїми малими силами спорудили образ цей, а тому, що для кожного з нас наймиліше на світі його рідне і все, що навіть нагадує про нього — образ цей зроблено в рідному стилі, аби він своїм виглядом пригадував нам розліяту нашу Велику Україну. На землі все минає і так з часом еміграція українська залишить Гродно, але образ цей повістане і буде свідчити наступним поколінням про гарячу любов української еміграції до свого Рідного Краю і про те, що тут колись вона страждала в глибокій вірі в остаточну пере-

могу свого діла, а сказано у Господа нашого: „по вірі вашій і дано буде вам“. Дуже просимо всіх священнослужителів храму заопікуватися цим нашим образом Матері Божої.

Нехай образ цей спричинить-ся до згоди і миру по між нас і нехай охороняє всіх нас од всілякого нещастя, як це вже сталося на цих днях, а тепер побажаємо Його Високопреосвященству і представникові влади Держави Польської, представникові приятелів наших грузинів, пан-отцям і всім присутнім здоров'я і благоденства на многі літа“.

Промову пана Галаневича було покрито співом многі літа.

Далі наш поет Валентин Конопцяцький зачитав свого вірша, присвяченого дню урочистости:

„На чужині ось дев'ять літ минуло.
То наше служення народу й Батьківщині.
Багато з нас на варті цієї заснуло,
Та ми все дихаєм екстазом у наше буття й нині.
Ми йдемо вперед... вперед за сяйвом ідеалу,
Що кров'ю освячений найкращих із синів.
У Бога віримо, не служимо Ваалу, —
Тому наш дух міцний і є то дух батьків.
Хоч летять кров синів річками по Україні
Й жінки вмиваються ольозами наші нині,
Й скрізь гинуть лицарі по закутках, в застінках, на шляху —
Проте на місці їх нові стають герої.
І хай над нами чорні звисли хмари,
Хай безличні хижацькі отари,
Хай грима грим, хай світять блискавиці,
Та ми вже зі шляху священного не звернем.
Ми як ті перші в катакомбах християне
І хай глузують з нас новітні преторяне.
Свята Голгота: — хрест і край —
То є мета життя, наш рай.
І ось в цей день на чужині для нас яскравий
Ми дали вираз релігійного чуття,
То хай цей образ Бога Матері пречистосыйний

Нашадкам згадає про наше тут буття.
Хай відають нащадки православних
Про біль і сум синів Великої Землі,
Що перед образом отим молилися в тиші
Борці за волю, віру і степи.

За цим слідували тости: п. заступника повітового старости в Гродні — за народ український з побажанням успіху в його стремліннях; представника грузинів, представників духовенства та церковного Брацтва.

Згадано було пам'ять незабутнього нашого Вождя б. п. Симона Петлюри — хвилиною мовчання.

Заспівано могутнє многи літа заступникові Його Головному Отаманові Андрію Лівчицько-

му, урядові УНР, Головнім Управі УЦК і всьому лицарству-козацтву та лицарям Залізного Хреста.

Нарешті Голова Місцевого Відділу У.Ц.К. п. О. Юшко зачитав одержані поздоровлення, а потім подякував усіх узяввших участь в цьому нашому святі. Закінчилася ця наша урочистість на еміграції гимном: „Ще не вмерла Україна“.

Присутній.

Вечір українського танцю в Українській Станиці.

Дня 1 лютого в театрі Української Станиці прим. Каліші відбувся вечір українського національного танцю. Програм складався з трьох відділів, в яких добре виконано такі народні танці: 1) „Ой, на горі січ іде“ — 6 осіб, 2) „Козачок“ частина перша — в 3 пари, 3) „У сусіда хата біла“ — 6 осіб, 4) „Петрусь“, — 2 особи, 5) „Гопак“ народній — в 4 пари, 6) „Селянин“ — соло п. Давценко, 7) „Запорозький гопак“ — 2 козаки, 8) „Сон Катерини“ — 6 осіб, 9) Запорозький герць — козаки, 10) „Чумаки“ соло — Левко Кохан, 11) „Гопак колом“ — вся трупа і 12) „Гей, нуте, хлопці“, народня сцена з співом і танцями — вся трупа.

Як для початку, то можна

сказати, що досить добре справилися всі наші аматори з своїми номерами, тим більше, що декотрі з них може ще ніколи не тільки не виступали прилюдно на сцені, а й взагалі не танцювали.

Завдячувати як цьому, так і взагалі тій милій розривці, яку нам піднесено урядженням вечора танцю, — належить землякові нашому Левкові Кохану, бувшому учневі таборової школи українського національного танцю славнозвісного тепер артиста-балетмайстера Василя Авраменка.

„Запорожець за Дунаєм“ на оцені в Каліші.

Новообрана Управа Українського Товариства Допомоги Емігрантам з України, відділ у Каліші, в цілях побільшення

фонду на купівлю землі в гірській місцевості Галиччини під санаторію для хворих на сухоти українських політичних емігрантів, має повторити виставу української опери С. Артемовського „Запорожець за Дунаєм“, що її відіграно було з великим успіхом в часі Різдва Свят в Українській Станиці під керівництвом підполковника Миколи Харитоненка.

Зверхній провід і репрезентацію на виставі ласкаво згодився обняти головний уповноважений Українського Центрального Комітету в Польщі на воєвідство Лодзьке генерал-хорунжий Олександр Загородський.

В справі визнання У.Н.Р.

Маються відомості, що сенатор Копелянд одержав до цього часу біля 22 тисяч листів і телеграм з подяками від українських організацій і окремих діячів за внесення в Сенаті Злуч. Держав Америки справи визнання незалежності Української Народньої Республіки. Це яскраво свідчить, наскільки ідея незалежності України дорога українському громадянству й як чутливо реагує воно на явища, що цю незалежність наближують до здійснення.

Що читати? *)

(Продовження)

- Аркас М. — Історія України.
 Кащенко А. — Мандрівка на Дніпрі порогі.
 „ Оповідання про славне військо запорозьке низове.
 Франко І. — Кам'яна душа.
 „ Сон князя Святослава.
 „ Учитель.
 „ Украдене щастя.
 „ Мойсей.
 „ Панські жарти.
 „ Лис Микита (для дітей).
 „ Коли ще звірі говорили (для дітей)
 Кіплінг Р. — Брати Моуглі.
 „ В джунглях.
 „ Відважні моряки.
 „ Джунглі.
 „ Котуко.
 Гоголь М. — Згублена грамота.
 „ Зачароване місце.
 „ Майська ніч.
 „ Ніч проти Івана Купайла.
 „ Сорочинський ярмарок.

*) Всі зазначені тут книжки як і багато інших можна набути в книгарні У.Ц.К. — Варшава, Підвалля 16 п. 15.

- Гейльрігель А. — Тисяча й один острів.
 Івченко М. — Робітні сили.
 " Землі дзвонять.
 Мирний П. — Хіба ревуть воли..
 " Лихі люде.
 Квітка-Основнянко Г. — Маруся.
 " Перекотиполе.
 " Сердешна Оксана.
 " Конотопська відьма.
 " Салдатський портрет.
 Костомарів М. — Кудеяр.
 " Чернигівка.
 Кулш П. — Михайло Чарнишенко.
 " Орися.
 " Чорна Рада.
 " Січові гості.
 Лепкий Б. — Зірка.
 " Мазепа.
 " Сотниківна.
 " Вадим.
 Маковой О. — Залісся.
 " Клопоти Савчихи.
 " Прижмуреним оком.
 " Ярошенко.
 Маркович Д. — По степах і хуторах.
 Мартович Л. — Забобон.
 Мордовець Д. — Гетьман Мазепа.
 " Гетьман Петро Сагайдачний.
 Наріжний — Бурсак.
 Рогова О. — Син Гетьмана.
 " Тиміш Хмельниченко.
 Роні Ж. — По огонь,
 " Таємнича сила.
 Руданський С. — Вибір з творів.
 Сервантес М. — Дон Кіхот.
 Старицький М. — Облога Буші,
 " Розбійник Кармелюк.
 Стефанік В. — Земля.
 " Синя книжечка.
 Тудуз Ж. — Людина що збудила вулкани.
 " Люде з огнедишного Айсберга.
 Українка Л. — Жаль.
 " Над морем.
 " Приязнь.
 " Повна збірка творів, т. I—VIII.

(Далі буде).

СПРАВОЗДАННЯ

Головної Управи Українського Центрального Комітету в Польщі
за 1929 р.

Прибутки

Видатки

Сума
злот. гр.

Сума
злот. гр.

I. Українська Станиця

Одержано:

а) на утримання Станиці 144.000.—
б) на ремонт бараків
в Станиці 3.000.—
Разом . . . 147.000.—

Видано:

а) на утримання Станиці 144.000.—
б) на ремонт бараків
в Станиці 3.000.—
Разом . . . 147.000.—

II. Українські Военні Інваліди.

1. Одержано на видачу сталих допомог інвалідам 72.000.—

2. Перенесено з рахунку допомог українській політичній еміграції поза Станицею в поворот:

а) сум, позичених в 1928 р. на видатки в справі скликання 2-го делегатського Зізду української політичної еміграції в Польщі 1.000.—

і б) позичених в 1928 р. на видачу допомог і позик інвалідам та іншим незаможним емігрантам 939.16

Разом . . 73.939.16

Витрачено на видачу сталих допомог інвалідам 68.490.56

Видано на похорон інваліда Переверзева 384.—

Разом . . 68.874.59

III. Українські Політичні Емігранти і Громадські Організації поза Станицею.

<p>1. Одержано на одноразові допомоги емігрантам і організаціям 37.500.—</p> <p>2. Одержано на допомоги дітям емігрантів 300.—</p> <p>3. Одержано на культурно-освітні потреби української еміграції 1.000.—</p> <p>4. Прибутки від бібліотеки Головної Управи 49.50</p> <p>5. Вступило за продажі книжки 11.25</p> <p>6. Вступило за продажі „Вісти“ У.Ц.К. 58.88</p> <p>7. Вступило на покриття позиченої в 1928 р. суми на видатки в справі скликання 2-го делегатського Зізду української політичної еміграції в Польщі 1.000.—</p> <p>8. Вступило в поворот виданих позик:</p> <p style="padding-left: 20px;">а) від українських інвалідів 115.—</p> <p style="padding-left: 20px;">б) від українських емігрантів і громадських організацій 2.331,84</p> <p>9. Повернено виданих допомог 87.50</p> <p>10. Вступило членських складок 307.36</p> <p>11. Повернуто поштою:</p> <p style="padding-left: 20px;">а) в ісланих в 1928 р. допомог на дітей 158.—</p> <p style="padding-left: 20px;">б) висланих в 1928 р. допомог делегатам на 2-й делегатський зїзд української еміграції в Польщі на подорож до Варшави 278.06</p> <p>12. Вступило пожертв від емігрантів 272.85</p> <p style="text-align: right; padding-right: 20px;">Разом 43.465.24</p>	<p>1. Видано одноразових допомог:</p> <p style="padding-left: 20px;">а) на харчування безробітних емігрантів 1.734.50</p> <p style="padding-left: 20px;">б) на лікування хворих 3.605.—</p> <p style="padding-left: 20px;">в) „ виїзд до місць праці 1.123.20</p> <p style="padding-left: 20px;">г) „ інші потреби емігрантів і громадських організацій 11.955.85</p> <p>2. Видано допомог на дітей 707.50</p> <p>3. Видано допомог спілці українських воєнних інвалідів і окремим інвалідам 6,956.40</p> <p>4. Видано допомог українським студентам емігрантам 53.20</p> <p>5. Видано позик:</p> <p style="padding-left: 20px;">а) українським інвалідам 237.—</p> <p style="padding-left: 20px;">б) „ студентам 10.—</p> <p style="padding-left: 20px;">в) „ емігрантам і громадським організаціям 6.752.10</p> <p>6. Витрачено на культурно-освітні потреби української еміграції в Польщі 5,254.65</p> <p>7. Видано допомог членам Ради У.Ц.К. на подорож до Варшави на сесію Ради 741.05</p> <p>8. Витрачено на покриття видатків в справі скликання в 1928 р. 2-го делегатського зїзду української політичної еміграції в Польщі 751.84</p> <p>9. Видано допомог відділам У.Ц.К. і уповноваженим Головної Управи</p> <p style="padding-left: 20px;">а) на організаційні потреби 1.882.55</p> <p style="padding-left: 20px;">б) на допомоги місцевим емігрантам 1.791.50</p> <p style="text-align: right; padding-right: 20px;">Разом 43.556.32</p>
---	--

IV. Заслужені Українські Старшини і Діячі, нездатні до праці.

Одержано на видачу допомог 18.550	Видано допомог 18.560
---	---------------------------------

V. Утримання і діяльність Головної Управи УЦК-ту.

<p>1. Одержано на утримання і діяльність Головної Управи 43.000.—</p> <p>2. Вступило від українських емігрантів на покриття поштових і канцелярйних видатків в їхніх справах 77.45</p> <p>3. Вступила невитрачена решта авансу, виданого в 1928 р. 7.05</p> <hr style="width: 50%; margin-left: auto; margin-right: 0;"/> <p style="text-align: right;">Разом 43.084.50</p>	<p>1. Витрачено на оплату помешкання Головної Управи і податків 1.842.39</p> <p>2. Виплачено утримання: а) членам Головної Управи 12.720.— б) співробітникам Головної Управи 18.370.—</p> <p>3. Операційні видатки: а) канцелярйні: 1.486.76 б) поштові і телеграфні 2.228.15 в) на розізди і репрезентацію 3.153.91 г) господарські 2.234.34</p> <hr style="width: 50%; margin-left: auto; margin-right: 0;"/> <p style="text-align: right;">Разом 42.035.55</p>
---	---

VI. Позики Головної Управи на потреби Української Політичної Еміграції.

<p>Затягнуто позик на потреби еміграції</p> <p>а) у приватних осіб 470.—</p> <p>б) з сум, одержаних на видачу інвалідських допомог 6.070.84</p> <hr style="width: 50%; margin-left: auto; margin-right: 0;"/> <p style="text-align: right;">Разом 6.540.84</p>	<p>1. Сплачено позик, зятягнених у приватних осіб 470.—</p> <p>2. Покрито позик з інвалідських сум: а) зятягнених тимчасово в 1929 р. 6,070.84 б) зятягнених в 1928 р. на видатки в справі скликання 2-го делегатського зїзду української політичної еміграції в Польщі 1.000.— в) зятягнених в 1928 р. на видачу допомог і позик інвалідам і незможним українським емігрантам 939.16</p> <hr style="width: 50%; margin-left: auto; margin-right: 0;"/> <p style="text-align: right;">Разом 8.480.—</p>
--	---

VII. Фонди.

<p>1. На підтримку родини св. п. Олександра Салківського 54.35</p> <p>2. На влаштування національних свят —.—</p> <hr style="width: 50%; margin-left: auto; margin-right: 0;"/> <p style="text-align: right;">Разом 54.35</p>	<p>1. На підтримку родини св. п. Олександра Салківського 54.35</p> <p>і 5 доларів американських</p> <p>2. На влаштування національних свят 50.—</p> <hr style="width: 50%; margin-left: auto; margin-right: 0;"/> <p style="text-align: right;">Разом 104.35</p> <p style="text-align: center;">і 5 доларів американських</p>
---	---

VIII. Перехідні суми.

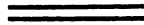
Вступило перехідних сум 2.224.82 Видаю таких сум 1.637.72
і 50 марок німецьких і 50 марок німецьких

IX. Касові обороти.

Записано на прибуток .	510.68	Виписано на видаток .	510.68
Весь прибуток за 1929 р.	335.369.59	Весь видаток за 1929 р.	330.759.18
і 50 марок німецьких		5 дол. американських	
		і 50 марок німецьких	
Сальдо на 1 січня 1929 р.	4.007.56	Сальдо на 1 січня 1930 р.	8.617.97
5 дол. америк.		7 франк. франц.	
7 франк. франц.		1 франк швайц.	
1 франк швайц.		50 корон чеських	
50 корон чеських			
РАЗОМ	339.377.15	БІЛЯНС	339.377.15
50 марок німецьк.		50 марок німецьк.	
5 дол. америк.		5 дол. америк.	
7 франк. франц.		7 франк. франц.	
1 франк. швайц.		1 франк швайц.	
50 корон чеських		50 корон чеських	

Голова Головної Управи УЦК (—) М. Ковальський.

Член-керівник Фінансово-Господарської і Гуманітарної Секції
Головної Управи УЦК (—) І. Золотницький.

„ШЛЯХОМ НЕЗАЛЕЖНОСТІ“

Орган Головної Управи Українського
Центрального Комітету в Польщі,
що з року 1929 виходить замість
„ВІСТИ У. Ц. К.“

Основним завданням ставить освітлення з погляду ідеологічного та популяризацію нашої державної традиції, що створена була на Батьківщині українським народом в боротьбі за державну незалежність, а також розгляд важливіших питань державного будівництва на Україні.

Містить в собі статті політичного, економічного й культурно-освітнього змісту та відомості з емігрантського життя.

ЦІНА Ч. 1-го—1 зл., Ч. 2-го—3 зл.

АДРЕСА РЕДАЦІЇ

Варшава, Підвалля 16, п. 15.

Оголошення

ЧИТАЧІ!

УВАГА!

КНИГАРНЯ

УКРАЇНСЬКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ

ПРОДАЄ ПО НОРМАЛЬНИХ КНИГАРСЬКИХ
ЦІНАХ ТВОРИ ВСІХ УКРАЇНСЬКИХ І СВІТО-
ВИХ ПИСЬМЕННИКІВ І ПОЕТІВ!

ПОРТРЕТИ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ
І НАЦІОНАЛЬНИХ ДІЯЧІВ!

ЛИСТІВКИ З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ,
ЙОГО ПОБУТУ, ІСТОРІЇ, КУЛЬТУРИ

НАЦІОНАЛЬНІ ВІДЗНАКИ!
КАНЦЕЛЯРІЙНЕ ПРИЛАДДЯ!

ШЛІТЬ ЗАМОВЛЕННЯ НА АДРЕСУ:

WARSZAWA, PODWALE 16, m. 15.